
Het individu en EU-subsidies in de Nederlandse gemeente

De invloed van acties binnen de gemeenteorganisatie op het gebruik van EU-subsidies

Auteur	Jelle Lammers
Studentnummer	s4779630
Onderwijsinstelling	Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit	Faculteit der Managementwetenschappen
Opleiding	Master Bestuurskunde
Opdracht	Master thesis
Datum	December 2020
Begeleider	Dr. Pieter Zwaan

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis “Het individu en EU-subsidies in de Nederlandse gemeente”. Deze thesis is onderdeel van de master Bestuurskunde (specialisatie beleidsadvisering) aan de Radboud Universiteit. De thesis richt zich op het onderzoeken van de invloed van het individu op de deelname van gemeenten aan EU-subsidieprogramma’s. Voor dit onderzoek zijn onder andere interviews afgenomen bij individuen binnen gemeenteorganisaties. Deze individuen wil ik dan ook bedanken voor hun medewerking aan het interview en het op die manier leveren van een grote bijdrage aan dit onderzoek.

Dit onderzoek is grotendeels uitgevoerd tijdens mijn stage bij adviesbureau ERAC. Hier heb ik de tijd gekregen om aan mijn onderzoek te werken en heb ik ondersteuning gekregen van de collega’s bij ERAC. In het bijzonder wil ik mijn stagebegeleider Robert Smeets hiervoor bedanken. Naast de steun bij ERAC heb ik uitgebreide ondersteuning gekregen van mijn thesisbegeleider Pieter Zwaan. Hij heeft uitgebreid geholpen bij het opstellen van het onderzoek en het uitwerken ervan in dit verslag, doormiddel van het geven van zeer nuttige feedback.

Hopelijk levert deze masterthesis een bijdrage aan uw perspectief op de Europeanisering in de Nederlandse gemeente.

Jelle Lammers,

Megchelen, 6 december 2020

Abstract

Op het moment dat de Europese Unie in het nieuws is, gaat het vaak over onderhandelingen en politiek op het hoogste niveau. Minder vaak gaat het om de impact van de EU op lagere overheidslagen zoals de gemeente. In de wetenschappelijke literatuur is de impact van de EU op lagere overheidslagen ook een enigszins onderbelicht thema. Zeker wanneer het gaat om het verklaren van de deelname aan EU-subsidieprogramma's door gemeenten. In dit onderzoek wordt dit thema behandeld. Daarnaast wordt hierbij specifiek ingegaan op het individu in de gemeenteorganisatie. Acties die het individu kan nemen in de gemeenteorganisatie zijn verbonden met strategieën die karakteristiek zijn voor publieke entrepreneurs. Voor het onderzoeken van de samenhang tussen deze strategieën en de ontvangen EU-subsidies, zijn onder andere interviews afgenomen bij personen uit de onderzochte gemeenteorganisaties. Uit de analyse van de resultaten blijkt dat acties van individuen invloed hebben op de subsidiebedragen die gemeenten ontvangen vanuit de EU. Dit komt vooral naar voren bij de acties die horen bij de strategieën rond het *netwerken* en het *linken van issues*.

Sleutelwoorden

Europeanisering, publieke entrepreneur, gemeente, EU, interview, individu

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Abstract.....	3
Lijst met afkortingen	6
Lijst met figuren en tabellen	7
1. Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Probleemstelling	12
1.3 Maatschappelijke relevantie.....	14
1.4 Wetenschappelijke relevantie.....	15
1.5 Leeswijzer.....	16
2. Beleidskader.....	18
2.1 Beschikbare EU-subsidies.....	18
2.2 In aanmerking komen voor EU-subsidies.....	20
3. Theoretisch kader.....	23
3.1 Stromingen in het onderzoek naar Europeanisering.....	23
3.2 Europeanisering in Nederlandse gemeenten.....	25
3.3 <i>Multi level governance</i> en Europeanisering.....	26
3.4 <i>Fusion approach: attentie en attitude</i>	27
3.5 De rol van de publieke entrepreneur	29
3.6 Strategieën	30
3.7 Directe strategieën.....	31
3.8 Ondersteunende strategieën.....	32
3.9 Samenvatting theorie	35
4. Methodologisch kader.....	36
4.1 Aard van het onderzoek.....	36
4.2 Onderzoeksstrategie.....	36
4.3 Caseselectie.....	37
4.4 Operationalisering.....	38
4.5 Data-verzameling: interview en documentenanalyse	47
4.6 Data verzameling: daadwerkelijke deelname gemeenten aan EU-subsidieprogramma's.....	48
4.7 Analyse van de verzamelde data	49
4.8 Methodologische verantwoording	51
4.9 Samenvatting methode	53
5. Resultatensectie.....	54
5.1 Beschrijving van de variabelen <i>attentie</i> en <i>attitude</i>	54
5.1.1 Attentie.....	54

5.1.2 Attitude	57
5.1.3 Samenvatting.....	60
5.2 Verklarende analyse <i>attentie</i> en <i>attitude</i> ten opzichte van deelname aan subsidieprogramma's	60
5.2.1 Invloed attentie op deelname subsidieprogramma's	60
5.2.2 Invloed attitude op deelname subsidieprogramma's	61
5.3 Beschrijving en beoordeling van directe strategie <i>coalitie</i>	62
5.4 Beschrijving ondersteunende strategieën.....	65
5.4.1 Netwerken.....	65
5.4.2 Problemen definiëren.....	67
5.4.3 Aandacht verwerven.....	69
5.4.4 Linken issues.....	71
5.4.5 Samenvatting.....	73
5.5 Verklarende analyse <i>coalitie</i> ten opzichte van <i>attentie</i> en <i>attitude</i>	73
5.5.1 Samenhang coalitie en attentie.....	74
5.5.2 Samenhang coalitie en attitude	75
5.6 Verklarende analyse ondersteunende strategieën ten opzichte van <i>coalitie</i>	76
5.6.1 Samenhang netwerken en coalitie	77
5.6.2 Samenhang Problemen definiëren en Coalitie	78
5.6.3 Samenhang Aandacht verwerven en Coalitie	79
5.6.4 Samenhang linken issues en coalitie	80
5.6.5 Samenvatting.....	81
5.7 Additionele bevindingen.....	81
5.8 Conclusie resultatensectie.....	82
6. Conclusie	83
6.1 EU-subsidieprogramma's	83
6.2 Theorie.....	83
6.3 Methode	84
6.4 Resultaten.....	85
6.5 Conclusie.....	85
6.7 Discussie.....	86
6.7.1 Kritische punten.....	87
6.7.2 Verbeterpunten	87
6.7.3 Onderzoeksagenda	88
Literatuurlijst	89
Bijlage 1: Interviewgide	92
Bijlage 2: Coalitieakkoorden.....	95

Lijst met afkortingen

EC	Europese Commissie
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EIB	Europese Investerings Bank
ERAC	European and Regional Affairs Consultants
EU	Europese Unie
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid
JTF	Just Transition Fund
LIFE	L'Instrument Financier pour l'Environnement
MTK	Meerjarig Financieel Kader
MKB	Midden en Klein Bedrijf
MLG	Multi Level Governance
OP	Operationeel Programma
RIS3	Regionale Innovatie Strategie voor Slimme Specialisaties
VK	Verenigd Koninkrijk

Lijst met figuren en tabellen

Figuur 1.1	Verdeling nieuwe EU-begroting ten opzichte van vorige begroting	12
Tabel 1.5	Overzicht deelvragen.....	17
Tabel 2.1	Overzicht territoriale/ gedecentraliseerde EU-subsidieprogramma's (periode 2014-2020) waar gemeenten aanspraak op kunnen maken	19
Tabel 2.2	Overzicht thematische EU-subsidieprogramma's (periode 2014-2020) waar gemeenten aanspraak op kunnen maken	20
Figuur 3.1	Circulair proces van Europeanisering	25
Figuur 3.9	Conceptueel model.....	35
Tabel 4.3	Geselecteerde gemeenten.....	38
Tabel 4.4.1	<i>Attentie en attitude</i> ten opzichte van EU-subsidiebeleid.....	40
Tabel 4.4.2	Directe strategie: <i>coalitie</i>	42
Tabel 4.4.3	Ondersteunende strategieën.....	45
Tabel 4.6	Per inwoner ontvangen EU-subsidie.....	48
Tabel 4.7	Format voor categorie-indeling gemeenten.....	50
Figuur 4.9	Overzicht methode.....	53
Tabel 5.1.1	Categorie-indeling factor <i>attentie</i>	54
Tabel 5.1.2	Categorie-indeling factor <i>attitude</i>	57
Tabel 5.2.1	Invloed factor <i>attentie</i> op deelname EU-subsidieprogramma's.....	60
Tabel 5.2.2	Invloed factor <i>attitude</i> op deelname subsidieprogramma's.....	61
Tabel 5.3	Categorie-indeling factor <i>coalitie</i>	62
Tabel 5.4.1	Categorie-indeling factor <i>netwerken</i>	65
Tabel 5.4.2	Beoordeling <i>problemen definiëren</i>	67
Tabel 5.4.3	Categorie-indeling factor <i>aandacht verwerven</i>	69
Tabel 5.4.4	Categorie-indeling factor <i>linken issues</i>	71
Tabel 5.5.1	Samenhang tussen factoren <i>coalitie</i> en <i>attentie</i>	74

Tabel 5.5.2	Samenhang tussen factoren <i>coalitie</i> en <i>attitude</i>	75
Tabel 5.6.1	Samenhang tussen factoren <i>netwerken</i> en <i>coalitie</i>	77
Tabel 5.6.2	Samenhang tussen factoren <i>problemen definiëren</i> en <i>coalitie</i>	78
Tabel 5.6.3	Samenhang tussen factoren <i>aandacht verwerven</i> en <i>coalitie</i>	79
Tabel 5.6.4	Samenhang tussen factoren <i>linken issues</i> en <i>coalitie</i>	80
Figuur 5.8	Wel of geen samenhang factoren.....	82

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van het thema van dit onderzoek en de onderzoeksvraag die hieraan gekoppeld is. Daarnaast wordt ingegaan op de maatschappelijke en wetenschappelijk relevantie. Afgesloten wordt met een leeswijzer waarin terug te vinden is waar welke vragen beantwoord worden.

1.1 Aanleiding

Op het moment van schrijven zijn er binnen de Europese Unie (EU) onderhandelingen gaande over de meerjarenbegroting voor de periode 2021-2027. Dit wordt ook wel het Meerjarig Financieel Kader (MFK) genoemd. Het MFK bepaalt hoeveel geld er beschikbaar is voor de verschillende projecten en programma's van de EU; daarnaast stelt het vast waaraan dit geld wordt besteed. Dit jaar (2020) is het laatste jaar waarin de meerjarenbegroting van 2014-2020 geldig is, vandaar de huidige onderhandelingen (Europese Commissie, 2020a).

De Europese Commissie (EC) heeft in 2018 een voorstel gedaan voor een nieuwe begroting. Vervolgens heeft het Europees Parlement een aantal voorstellen gedaan om deze begroting aan te passen; er werd onder andere voorgesteld om niet te bezuinigen op bepaalde programma's zoals het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB). Beide begrotingsvoorstellen hielden in dat de financiële bijdrage van landen omhoog zou moeten, aangezien er nieuwe plannen worden gemaakt die aansluiten op nieuwe ontwikkelingen (zoals de Europese Green Deal) en het vertrek van het Verenigd Koninkrijk (VK) uit de EU. Het VK was namelijk een nettobetalder, wat inhoudt dat zij meer afdroegen dan dat zij aan subsidies terugontvingen vanuit de EU (Schram, 2020).

De huidige onderhandelingen spelen zich vooral af binnen de Europese Raad. De lidstaten onderhandelen in dit orgaan over een akkoord voor de nieuwe begroting. Een aantal lidstaten heeft hierbij een grote voorkeur om te bezuinigen, zodat de bijdrage van landen niet boven de 1% van het BNP uitkomt. Andere landen hebben hier een andere kijk op en willen dat er niet of nauwelijks bezuinigd wordt. Ook zijn er onenigheden over de precieze verdeling van de gelden over de verschillende programma's en fondsen en of er voorwaarden gehangen kunnen worden aan de rechtsstatelijkheid van een lidstaat voor het ontvangen van gelden uit de fondsen. De zuinige/strengere positie wordt vooral ingenomen door Nederland, Denemarken, Oostenrijk en Zweden ('de vrekkige vier'). Hierdoor is het lange tijd niet mogelijk geweest een akkoord te bereiken (De Coster, 2020). Dit is verder gecompliceerd door de coronacrisis. Uiteindelijk is er een akkoord bereikt, echter zijn er op het moment van schrijven nog steeds onenigheden op een aantal punten (Peeperkorn, 2020).

Toch is de verwachting dat dit akkoord er uiteindelijk zal komen. Het niet tot een akkoord komen kan grote gevolgen hebben voor de verschillende programma's en fondsen. Dit levert mogelijk ook politieke schade op (Schram, 2020). De coronacrisis heeft ervoor gezorgd dat de focus van veel verschillende

organisaties en overheden in eerste instantie niet ligt op de onderhandelingen voor het nieuwe MFK. Het is mogelijk dat dit de onderhandelingen enigszins heeft vertraagd, maar er zijn ook geluiden dat het juist nu belangrijk is om tot een akkoord te komen. Zodat de nieuwe EU-programma's ook kunnen bijdragen aan het economisch herstel na de crisis (Ferreira & Schmitt, 2020). Zo heeft commissievoorzitter Von der Leyen aangegeven rekening te houden met de gevolgen van de coronacrisis in een nieuw voorstel voor het MFK (EuroActiv, 2020).

Het nieuwe MFK gaat gepaard met veel nieuwe programma's. Deze programma's hebben allerlei vormen en doelen en staan open voor veel verschillende soorten deelnemers. Dit kunnen bedrijven zijn, maar ook kennisinstellingen of gemeenten. Een greep uit de huidige programma's (behorend bij de begroting 2014-2020) waar gemeenten aan deel kunnen nemen zijn weergegeven in tabellen 2.1 en 2.2. Het gaat hierbij onder meer om structuurfondsen die worden ingezet voor het bevorderen van innovatie of het gebruik van nieuwe kennis in het MKB. Daarnaast zijn er diverse meer thematische programma's, zoals HORIZON2020, dat innovatie bevorderen als één van de hoofddoelstellingen heeft (Langhorst & Van Diemen, 2015).

Door de veranderingen die er zullen ontstaan bij de implementatie van het nieuwe MFK en andere nieuwe maatregelen vanuit de Europese Unie, ontstaan er ook veel nieuwe mogelijkheden voor gemeenten om deel te nemen aan deze programma's. Een van de belangrijkste veranderingen van de omstandigheden ten opzichte van de vorige begrotingsperiode is de toegenomen aandacht voor het klimaat. Zo is in 2015 het klimaatakkoord van Parijs afgesloten, dat bepaalt dat de uitstoot van broeikasgassen significant verminderd moet worden. Eén van de maatregelen die genomen is om dit te bereiken is de 'European Green Deal'. Deze deal is afkomstig van de Europese Commissie en heeft als einddoel Europa het eerste klimaat-neutrale continent te maken (Europese Commissie, 2020b). Om dit doel te bereiken zijn er ook financiële middelen nodig. De Commissie streeft ernaar dat 25 procent van de EU-begroting wordt besteed aan klimaatmaatregelen. Om dit te bewerkstelligen is het 'European Green Deal Investment Plan' opgesteld door de Europese Commissie. In dit plan zijn een aantal maatregelen opgenomen zoals de oprichting van het Just Transition Fund (JTF). Het JTF stelt geld beschikbaar voor regio's die het zwaarst getroffen worden door de energietransitie, zoals regio's met veel arbeidsplekken in de mijnbouw. Het JTF moet er dus voor zorgen dat bepaalde regio's niet onevenredig worden getroffen. Dit geeft gemeenten in dergelijke gebieden mogelijkheden de klappen op te vangen die door de transitie worden veroorzaakt (Europa decentraal, 2020). Naast het JTF zijn er nog meer maatregelen die geld beschikbaar moeten maken voor de zwaarst getroffen regio's, zoals middelen uit de Europese Investerings Bank (EIB) (Europese Commissie, 2020b).

De verschuiving van prioriteiten ten opzichte van het vorige MFK is terug te zien in figuur 1.1. Hier zijn de verschillende programma's uitgesplitst en de verdeling van het budget over deze programma's weergegeven. Deze figuur is gebaseerd op de voorstellen van de Europese Commissie uit 2018. Wat opvalt is dat er minder middelen worden gereserveerd voor het Gemeenschappelijke landbouwbeleid en

de cohesiefondsen. Het HORIZON fonds krijgt juist meer middelen, dit duidt op meer aandacht voor innovatie en onderzoek. Aangezien dit fonds zich vooral daarop concentreert. Verder krijgt ook een programma zoals LIFE meer middelen, dit is gericht op de leefomgeving en het klimaat (Europese Commissie, 2019).

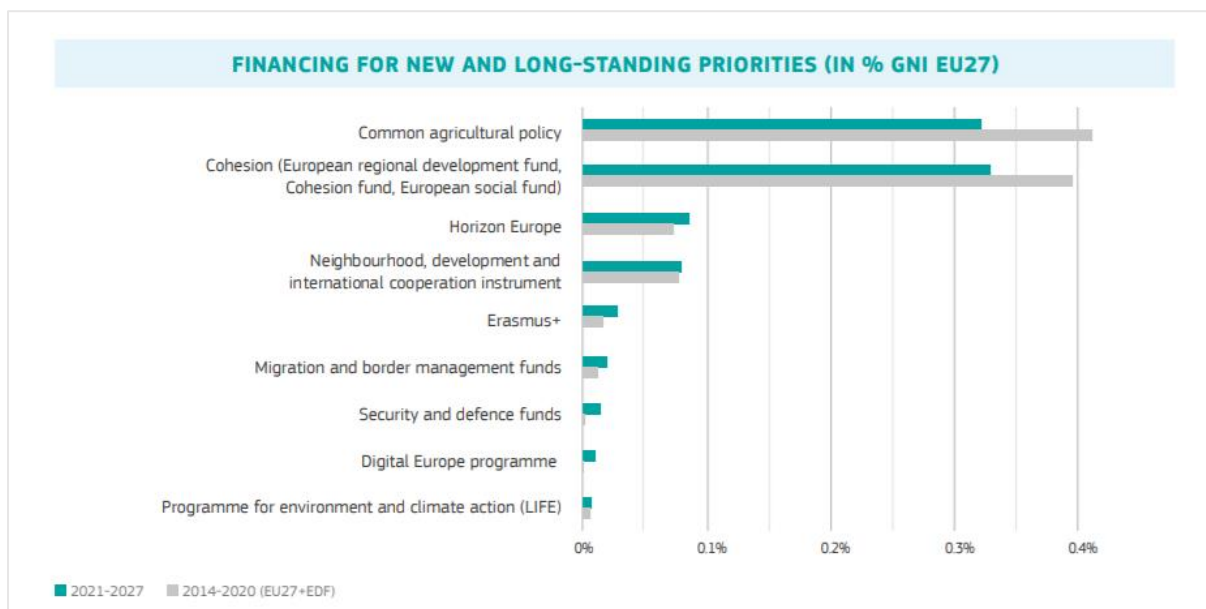
Voor gemeenten liggen dus mogelijkheden om in de toekomst fondsen voor onder andere de aanpak van klimaatverandering tot hun beschikking te krijgen vanuit de EU. Het is echter de vraag of gemeenten gebruik maken van deze mogelijkheden. Eerder onderzoek naar het gebruik van Europese subsidies laat zien dat niet alle gemeenten hier evenveel gebruik van maken (Muller, 2015). In een aantal onderzoeken is onderzocht waarom lokale overheden wel of niet deelnemen aan Europese subsidieprogramma's. Deze onderzoeken zijn zowel in Nederland uitgevoerd, als in andere EU-landen. In Nederland blijken een aantal factoren van invloed te zijn op de participatie. Zo lijkt de bevolkingsgrootte en de sociaaleconomische situatie van een gemeente van invloed te zijn. Hoe groter een gemeente is en hoe slechter de sociaaleconomische situatie van een gemeente is, hoe vaker zij gebruik maken van de Europese mogelijkheden. Verder komt naar voren dat de geografische locatie niet van invloed lijkt te zijn op het EU-subsidiegebruik, zo maken grensgemeenten niet veel vaker gebruik van de Europese mogelijkheden (De Rooy, 2002).

De verklaring voor het wel of niet aantrekken van Europese fondsen door gemeenten heeft zich binnen de wetenschap ontwikkelt door de opkomst van verschillende benaderingen rond de Europese Unie en Europeanisering, zoals *multi level governance*. Volgens dit perspectief zijn gemeenten voor nieuwe mogelijkheden gaan kijken naar andere overheidsniveaus dan alleen het nationale niveau. Bestaande condities die gemeenten lieten zoeken naar nieuwe mogelijkheden hangen samen met de verslechterde economische en financiële situatie. Die verslechtering wordt vaak veroorzaakt door bezuinigingen op centraal niveau en het sluiten van bijvoorbeeld mijnen in een gebied, waardoor veel banen in een regio verloren gingen. Daarnaast speelt decentralisatie ook een rol, hierdoor hebben gemeenten meer verantwoordelijkheden gekregen (Zerbinati, 2012).

Deze onderliggende factoren leiden niet automatisch of vanzelf tot meer Europeanisering en een grotere deelname aan EU-subsidieprogramma's. Zerbinati (2012) laat zien dat ondernemerschap (*entrepreneurship*) binnen de organisatie nodig is; vanuit de organisatie moeten mogelijkheden herkend worden bij de EU en deze mogelijkheden moet men ook proberen te benutten. Aan deze entrepreneurs binnen een publieke organisatie wordt een aantal eigenschappen en opvattingen toegeschreven, zoals risico-nemend, proactief en innovatief (Zerbinati, 2012).

De rol van publieke entrepreneurs bij de Europeanisering in gemeenten is nog niet uitgebreid onderzocht. In dit onderzoek zal daarom ook aangegeven worden welke rol zij spelen bij deelname van gemeenten aan EU-subsidieprogramma's. Daarbij zal ook onderzocht worden welke acties zij ondernemen op dit gebied. Dit aspect van het publieke ondernemerschap bij Europeanisering is dan ook nog een onderbelicht thema in het wetenschappelijk onderzoek.

Figuur 1.1 Verdeling nieuwe EU-begroting ten opzichte van vorige begroting

Bron: Europese Commissie, 2019

1.2 Probleemstelling

Vanuit de bovenstaande beschrijving over de deelname van Nederlandse gemeenten aan EU-subsidieprogramma's komt de volgende doelstelling van dit onderzoek naar voren:

Het doel van dit onderzoek is het onderzoeken van de acties van individuen binnen de gemeenteorganisatie op het gebied van Europeanisering en het gebruik van EU-subsidieprogramma's, ten einde meer inzicht te krijgen in de rol die publieke entrepreneurs spelen bij het gebruik van EU-subsidies door gemeenten.

Uit deze doelstelling volgt de hoofdvraag van dit onderzoek:

Wat is de invloed van de acties van individuen in Nederlandse gemeenteorganisaties op de EU-subsidies die gemeenten ontvangen?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden zijn een tiental deelvragen opgesteld. Een overzicht van de vragen is terug te vinden in tabel 1.5.

Deelvraag 1: Hoe komen gemeenten in aanmerking voor EU-subsidieprogramma's?

Deze deelvraag wordt behandeld in het beleidskader (hoofdstuk 2). De eerste vraag gaat in op de mogelijkheden voor gemeenten om deel te nemen aan EU-subsidieprogramma's. Hier wordt een overzicht gegeven van de programma's en wordt voor de cohesiefondsen aangegeven wat gemeenten zoal moeten doen om hiervoor in aanmerking te komen.

Deelvraag 2: Wat wordt verstaan onder Europeanisering van Nederlandse gemeenten?

Deze vraag wordt behandeld in het theoretisch kader (hoofdstuk 3). Hierbij wordt ingegaan op wat Europeanisering is en wat dit proces voorstelt in de Nederlandse gemeenten. Ook worden een aantal verklaringen gegeven voor het plaatsvinden van dit proces. Deze vraag wordt beantwoord door het bestuderen van wetenschappelijke literatuur op dit gebied (o.a. De Rooy, 2002 & Guderjan, 2012).

Deelvraag 3: Wat is de rol van individuen in het proces van Europeanisering?

Deze deelvraag wordt behandeld in het theoretisch kader (hoofdstuk 3). Hierbij worden een aantal factoren behandeld die hierbij een rol spelen. Ook worden een aantal theorieën die van belang zijn meegenomen, zoals de *fusion approach* (Guderjan & Miles, 2016) en *multi level governance* (Bulkeley & Kern, 2009). Om dit verder uit te diepen wordt gekeken naar de theorie rond publieke entrepreneurs. Op het gebied van publieke entrepreneurs is redelijke veel onderzoek gedaan (Brouwer & Biermann, 2011; Huitema & Meijerink, 2010). Specifiek gericht op Europeanisering is dit een onderbelicht onderwerp, maar is er wel enig onderzoek gedaan door onder andere Zerbinati (2012).

Deelvraag 4: Welke acties ondernemen publieke entrepreneurs gericht op het ontvangen van EU-subsidies?

Deze deelvraag wordt behandeld in het theoretisch kader (hoofdstuk 3). Deze vraag wordt wederom behandeld aan de hand van een literatuurstudie. Daarbij wordt zowel gekeken naar de specifiek op Europeanisering gerichte rol van de publieke entrepreneur (Zerbinati, 2012), als naar algemenere literatuur rond de rol van de publieke entrepreneur bij beleidsverandering (Mintrom & Norman, 2009). Daarnaast is gebruik gemaakt van literatuur die specifiek ingaat op de acties van publieke entrepreneurs, deze onderzoeken richten zich op andere beleidsterreinen dan dit onderzoek maar hebben wel waarde voor het opstellen van strategieën en acties die publieke entrepreneurs mogelijk ondernemen.

Deelvraag 5: Hoe kunnen de *attentie* en *attitude* ten opzichte van EU-subsidies binnen de gemeente worden vastgesteld?

Deze deelvraag wordt behandeld in het methodologisch kader (hoofdstuk 4). Uit de theorieën die bestudeerd zijn bij het beantwoorden van de vorige deelvragen, komt naar voren dat de *attentie* en *attitude* een cruciale link zijn in de relatie tussen de acties van het individu en de deelname aan EU-subsidieprogramma's. Daarom wordt in het methodologisch kader apart aandacht besteed aan deze concepten en worden zij geoperationaliseerd. Daarnaast wordt uitgelegd hoe deze concepten worden vastgelegd aan de hand van semigestructureerd interviews en een documentenanalyse.

Deelvraag 6: Hoe kunnen de acties van publieke entrepreneurs op het gebied van EU-subsidies worden vastgesteld?

Ook deze deelvraag wordt behandeld in het methodologisch kader (hoofdstuk 4). Hierbij zal beschreven worden hoe het semigestructureerde interview is gebruikt. Vervolgens zullen de bij deelvraag 4

gevonden acties en strategieën worden geoperationaliseerd, zodat ze kunnen worden herkend in het interview. Door vervolgens deze interviews uit te voeren wordt een goed beeld verkregen van welke acties publieke entrepreneurs ondernemen op het gebied van EU-subsidies.

Deelvraag 7: Hoe kunnen de daadwerkelijk ontvangen bedragen aan EU-subsidies van gemeenten worden vastgesteld?

Deze deelvraag wordt behandeld in het methodologisch kader (hoofdstuk 4). Hierbij wordt stilgestaan bij de bron van de benodigde data, deze bron is de database van adviesbureau ERAC.

Deelvraag 8: Hoe verhouden deze acties zich tot de daadwerkelijke deelname aan EU-subsidieprogramma's door gemeenten?

Deze deelvraag wordt in de resultatensectie behandeld (hoofdstuk 5). Hierbij worden relevante gedeelten uit het in het theoretisch kader opgestelde conceptueel model (*attentie* en *attitude*) vergeleken met de daadwerkelijke deelname van de onderzocht gemeenten aan EU-subsidieprogramma's. Er zal nagegaan worden of een verband waarneembaar is tussen *attentie* en *attitude* en het ontvangen subsidiebedrag per inwoner.

Deelvraag 9: In hoeverre voeren individuen de bij deelvraag 4 beschreven acties in de gemeenteorganisaties uit?

Deze deelvraag wordt in de resultatensectie behandeld (hoofdstuk 5). Hiervoor worden onder andere de afgenomen interviews geanalyseerd. Per actie wordt behandeld in hoeverre die ondernomen wordt in de onderzochte gemeenten. De gemeenten worden hierbij ingedeeld in verschillende categorieën.

Deelvraag 10: Wat is de invloed van de door individuen uitgevoerde acties op de *attentie* en *attitude*?

Deze deelvraag wordt in de resultatensectie behandeld (hoofdstuk 5). Hierbij wordt onderzocht of bepaalde acties en strategieën met elkaar samenhangen. Dit wordt gedaan aan de hand van de categorie-indelingen bij de acties van individuen aan de ene kant en de *attentie* en *attitude* aan de andere kant. Bij deze analyse worden ook specifiek de uitspraken uit de interviews gebruikt.

1.3 Maatschappelijke relevantie

In de aanleiding is de maatschappelijke relevantie van dit onderzoek al enigszins naar voren gekomen. Door de nieuwe meerjarige begroting van de EU (MFK) ontstaan er veel nieuwe kansen voor gemeenten. Door een beter beeld te krijgen van de acties en strategieën die ingezet worden voor het verkrijgen van EU-subsidies, kunnen deze kritisch bekeken worden en kunnen strategieën beter ingezet worden om meer kans te maken op EU-subsidies.

Ook voor de uitvoerders van de Europese programma's zelf is dit relevant. Doordat meer gemeenten de weg weten te vinden naar EU-subsidies, zijn er ook meer projecten beschikbaar die de uitvoerders kunnen selecteren. Hierdoor kunnen zij kritischer optreden en projecten selecteren die het meest bijdragen aan het behalen van de doelen van de programma's zelf. De doelen die deze programma's in Nederland vooral nastreven zijn de versterking van de innovatie, de versterking van het MKB en het bevorderen van een koolstofvrije economie (OP Oost, z.j.). Dit onderzoek kan op beperkte manier bijdragen aan het verwezenlijken van deze doelen.

Aangezien een grotere participatie van gemeenten in de programma's ook betekent dat er meer fondsen stromen naar projecten waar de gemeenten bij betrokken zijn, zullen ook de beleidsdoelen van de gemeenten zelf hiervan profiteren. Vaak vinden deze projecten plaats in de specifieke gemeenten en zijn kennisinstellingen en bedrijven betrokken (Zerbinati, 2012). Ook zij profiteren van de extra fondsen die stromen naar de gemeente. Een betere aansluiting van de gemeenten heeft dus voor diverse partijen voordeel.

Door een beter zicht te hebben op de onderliggende factoren en dus ook de rol van het individu bij Europeanisering en het deelnemen aan EU-subsidieprogramma kan de gemeenteorganisatie zich hier ook beter op instellen en de ruimte geven aan het individu. Zodat het individu zich kan inzetten voor het behalen van goede resultaten voor de gemeente. Ook kan gelet worden op wat goede eigenschappen zijn van publieke entrepreneurs.

Daarnaast kan het onderzoek gemeenten en individuen meer praktisch ondersteunen bij het deelnemen aan EU-subsidieprogramma's. Het onderzoek bespreekt namelijk een aantal aspecten van het subsidieproces en welke praktische handelingen daarbij worden ondernomen. Op deze manier kan het onderzoek als een soort gids dienen voor Europeanisering in Nederlandse gemeenten.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek draagt op verschillende manieren bij aan de wetenschappelijke kennis op het gebied van de Europeanisering van gemeenten. Vooral het onderzoek naar de rol van de publieke entrepreneur levert een grote bijdrage. De rol van de publieke entrepreneur in beleidsverandering is al redelijk uitgebreid onderzocht. Dit geldt in mindere mate voor de rol van de publieke entrepreneur in het proces van Europeanisering in lokale overheden (Mintrom & Norman, 2009). Er is hier inmiddels wel aandacht voor (Zerbinati, 2012), maar het onderzoek staat nog in de kinderschoenen. Zo is er wel onderzoek gedaan naar de acties die publieke entrepreneurs ondernemen (Brouwer & Biermann, 2011), maar dit is nog niet specifiek gericht op Europeanisering gedaan. De acties die publieke entrepreneurs op dit gebied ondernemen zijn nog niet goed in kaart gebracht (Zerbinati & Souitaris, 2005). Ook is er weinig onderzoek naar waarom individuen een bepaald beleid zouden steunen of bevorderen (Teodoro, 2009). Aan de hand van theorieën uit de traditie van Europeanisering wordt op dit laatste enigszins antwoord

gegeven (Guderjan, 2012). Dat antwoord is wel meer specifiek geldig voor Europeanisering, en kan niet zomaar vertaald worden naar andere velden.

Dit onderzoek wil dan ook vooral een beter beeld geven van de acties die publieke entrepreneurs ondernemen. Het gaat minder over de persoonlijke onderliggende motivaties van publieke entrepreneurs. Ook is het interessant om dit te onderzoeken in de Nederlandse context, aangezien de rol van publieke entrepreneurs sterk kan verschillen. Zo lijkt de rol van publieke entrepreneurs groter te zijn in omgevingen waar veel concepten uit *new public management* zijn ingevoerd (Bernier, 2014). Dit hangt ook samen met de decentralisering en de uitbreiding van verantwoordelijkheden die hiermee gepaard gaan, dit vergroot de rol van de publieke entrepreneur (Mintrom & Norman, 2009). Daarnaast geeft het een beeld van het belang van de publieke entrepreneur binnen de gemeente, wanneer het gaat over het gebruik van Europese subsidies.

1.5 Leeswijzer

In het overzicht van tabel 1.5 is te vinden waar de hier geïntroduceerde deelvragen worden beantwoord. In het methodologisch kader (hoofdstuk 4) wordt ook een uitgebreide beschrijving gegeven van de methoden en wordt een methodologische verantwoording gegeven. De gegeven paginanummers voor deelvragen 5 en 6 hebben betrekking op de operationalisatie van deze concepten, in de rest van het methodologisch kader staat ook informatie die noodzakelijk is voor de volledige beantwoording van deze deelvragen. De resultatensectie bevat ook nog een paragraaf met additionele bevindingen.

Na de beantwoording van de deelvragen wordt in de conclusie nog een samenvatting gegeven van het gehele onderzoek en wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag. Ten slotte wordt daar ook nog een aantal kritische punten behandeld en suggesties gedaan voor mogelijk toekomstig onderzoek. Bijgevoegd aan deze verslaglegging is nog een overzicht van de gebruikte bronnen en literatuur te vinden en als bijlagen zijn toegevoegd de interviewgide (1) en het overzicht van de coalitieakkoorden (2).

Tabel 1.5 Overzicht deelvragen

Deelvragen	Pagina
Deelvraag 1: Hoe komen gemeenten in aanmerking voor EU-subsidieprogramma's?	18-22
Deelvraag 2: Wat wordt verstaan onder Europeanisering van Nederlandse gemeenten?	23-29
Deelvraag 3: Wat is de rol van individuen in het proces van Europeanisering?	29-30
Deelvraag 4: Welke acties ondernemen publieke entrepreneurs gericht op het ontvangen van EU-subsidies?	30-35
Deelvraag 5: Hoe kunnen de <i>attentie</i> en <i>attitude</i> ten opzichte van EU-subsidies binnen de gemeente worden vastgesteld?	38-40
Deelvraag 6: Hoe kunnen de acties van publieke entrepreneurs op het gebied van EU-subsidies worden vastgesteld?	40-46
Deelvraag 7: Hoe kunnen de daadwerkelijk ontvangen bedragen aan EU-subsidies van gemeenten worden vastgesteld?	48-49
Deelvraag 8: Hoe verhouden deze acties zich tot de daadwerkelijke deelname aan EU-subsidieprogramma's door gemeenten?	54-62
Deelvraag 9: In hoeverre voeren individuen de bij deelvraag 4 beschreven acties in de gemeenteorganisaties uit?	62-73
Deelvraag 10: Wat is de invloed van de door individuen uitgevoerde acties op de <i>attentie</i> en <i>attitude</i> ?	73-81

2. Beleidskader

In dit beleidskader wordt de eerste deelvraag beantwoord: *Hoe komen gemeenten in aanmerking voor EU-subsidieprogramma's?*

Om deze vraag te beantwoorden moet eerst behandeld worden welke EU-fondsen er überhaupt beschikbaar zijn voor Nederlandse gemeenten.

2.1 Beschikbare EU-subsidies

Elke zeven jaar wordt er een nieuwe meerjarenbegroting gemaakt. Aan de hand van de begroting komen er een aantal fondsen beschikbaar. Elk fonds heeft zijn eigen prioriteiten en doelstellingen. Ook worden ze op verschillende manieren uitgevoerd.

De implementatie van de programma's die bij de fondsen horen worden ook uitgevoerd door verschillende partijen. Een aantal programma's worden geïmplementeerd op Europees niveau, en andere programma's worden geïmplementeerd op lidstaatsniveau en soms nog lager. Een belangrijk onderscheid tussen de fondsen is dat een aantal fondsen meer thematisch zijn en andere fondsen meer gericht zijn op een bepaald geografisch gebied.

Gemeenten kunnen aanspraak maken op veel verschillende fondsen. Voor gemeenten zijn vooral de structuurfondsen relevant (in het bijzonder het EFRO), aangezien deze fondsen het meest aansluiten bij de beleidsdoelen van gemeenten en daar het meeste geld beschikbaar is voor relevante doelen. De voornaamste doelen van het EFRO zijn investeren in groei en werkgelegenheid en Europese territoriale samenwerking (Langhorst & Van Diemen, 2015).

De implementatie van het EFRO ligt grotendeels in handen van de lidstaten. Zij moeten op basis van de in de EU-begroting vastgelegde richtlijnen en andere documenten (zoals RIS3, een analyse die de kansen en valkuilen voor een lidstaat analyseren) een Operationeel Programma (OP) maken. In Nederland zijn er vier OP's, te weten: Noord, Oost, Zuid en West. De rol van de provincies is hierbij heel groot, vaak ligt ook de uiteindelijke uitvoering bij een van de betrokken provincies (Langhorst & Van Diemen, 2015). Om aanspraak te maken op fondsen uit dit programma moeten geïnteresseerden reageren op *calls* voor het indienen van voorstellen voor projecten. Wanneer het project voldoet aan de voorwaarden komt het geld beschikbaar, tenzij meerdere projecten zich aanmelden en samen de beschikbare middelen overschrijden. Dan wordt er vaak een rangschikking gemaakt van projecten van meest kwalitatief naar minst kwalitatief. De meest kwalitatieve programma's, die dus het meest bijdragen aan de doelen van het betreffende programma, komen uiteindelijk in aanmerking voor de financiering uit het fonds.

Naast de hierboven genoemde vier Operationele Programma's worden ook de INTERREG-programma's gefinancierd vanuit het EFRO. Dit zijn grensoverschrijdende territoriale programma's.

Deze programma's zijn vooral gericht op het stimuleren van samenwerking ter bevordering van economische en sociaal-culturele ontwikkeling. Een voorwaarde voor deelname is dat het gaat om een samenwerking van partners afkomstig uit verschillende lidstaten (Langhorst & Van Diemen, 2015). Onder andere de EUREGIO, die grensoverschrijdende samenwerking bevordert, wordt gefinancierd vanuit INTERREG (EUREGIO, 2020).

Naast deze programma's zijn er nog vele andere subsidieprogramma's, een selectie van deze programma's is terug te vinden in de hier onderstaande tabellen 2.1 en 2.2. Deze programma's behoren allen tot de begrotingsperiode 2014-2020.

Tabel 2.1 Overzicht territoriale/ gedecentraliseerde EU-subsidieprogramma's (periode 2014-2020) waar gemeenten aanspraak op kunnen maken.

Gedecentraliseerde Fondsen	Korte beschrijving relevante doelstelling
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)	Verhoging investeringen in innovatie en onderzoek. Daarnaast het ondersteunen van de overgang naar een koolstofarme economie.
Europese Territoriale Samenwerking (INTERREG) (Financiering uit EFRO)	Verhogen grensoverschrijdende innovatiekracht en versterken sociaal-culturele en territoriale cohesie.
Europees Sociaal Fonds (ESF)	Verhoging van de arbeidsparticipatie van kwetsbare groepen.
Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)	Op het platteland verspreiden van kennis en innovatie, het versterken van de concurrentiekracht, het behoud en het versterken van ecosystemen, het behoud van natuurlijke hulpbronnen en economische ontwikkeling. Dit alles gericht op het platteland.
Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV)	Het verduurzamen van de visserij en aquacultuur en het versterken van de concurrentiekracht van de sector.
URBACT III	Duurzame stedelijke ontwikkeling.

Bron: Langhorst & Van Diemen, 2015

Tabel 2.2 Overzicht thematische EU-subsidieprogramma's (periode 2014-2020) waar gemeenten aanspraak op kunnen maken.

Thematische Fondsen	
HORIZON2020	Het versterken van onderzoek en innovatie ter bevordering van het concurrentievermogen van Europa.
LIFE	Ondersteunen van het Europese milieu- en klimaatbeleid. Het gaat hierbij onder meer om het vergroten van de biodiversiteit en de strijd tegen klimaatverandering.
Connecting Europe Facility (CEF)	Het versterken van de onderlinge samenhang van Europese netwerken (transport, ICT en elektriciteit).
Creative Europe	Het stimuleren van culturele diversiteit en het versterken van het concurrentievermogen van de culturele sector.
Europa voor de Burger	Burgers bewust maken van het Europese integratieproces en de Europese geschiedenis.
Gezondheid voor Groei	Bevorderen volksgezondheid, ten einde de productiviteit en het concurrentievermogen te verhogen.
Erasmus+	Het bieden van buitenlandse leer- en werkervaringen en moderniseren van het onderwijs.
Erasmus+Sport (Subsidielijn onder Erasmus+)	Het vergroten van de samenwerking op het gebied van sport.
Justitie Programma	Bevorderen van samenwerking op het gebied van justitie.
Europees Asiel- en Migratiefonds	Bevorderen oprichting gemeenschappelijk asielstelsel, aanmoedigen wettige migratie en bevorderen solidariteit op dit gebied tussen lidstaten.
Grondrechten, Gelijkheid en Burgerschap programma	Bevorderen van de naleving van fundamentele Europese burgerrechten.
EASI	Bevorderen van ontwikkeling goed beleid gericht op werkgelegenheid en sociale hervormingen.

Bron: Langhorst & Van Diemen, 2015

2.2 In aanmerking komen voor EU-subsidies

Zoals hierboven al enigszins beschreven is, moeten gemeenten aan bepaalde voorwaarden voldoen om in aanmerking te komen voor de EU-subsidies. Ook moeten ze een aantal acties ondernemen om EU-subsidies tot hun beschikking te krijgen. De hier beschreven stappen zijn vooral relevant voor de structuurfondsen (EFRO, ESF, het Cohesiefonds). Overigens komen Nederlandse gemeenten niet in

aanmerking voor het Cohesiefonds, daar komen binnen Europa alleen de minder ontwikkelde regio's voor in aanmerking (Europa Nu, z.j.).

Het proces van het veiligstellen van EU-fondsen verloopt in grote lijnen volgens de volgende stappen (Zerbinati, 2012):

1. Identificatie van het structuurfonds;
2. Het in aanmerking komen en het committeren;
3. De benodigdheden identificeren;
4. De benodigde middelen veiligstellen;
5. Het managen van het proces.

Bij de identificatie van structuurfondsen (1) gaat het erom dat deze fondsen worden aangemerkt als een mogelijkheid voor de gemeente om gebruikt te worden voor lokaal beleid. Daarnaast moeten natuurlijk de bruikbare fondsen worden geïdentificeerd, voor Nederlandse gemeenten gaat het onder andere om de in tabellen 2.1 en 2.2 genoemde fondsen en programma's.

Het in aanmerking komen voor een fonds en het committeren (2) houdt in dat gemeenten worden gezien als een organisatie die aanspraak kan maken op een fonds. Hiervoor kan ook actief actie worden ondernomen, dit kan onder andere door gebruik te maken van het netwerk. Vanuit de gemeente wordt dan contact gelegd met de personen en organisaties die verantwoordelijk zijn voor het opstellen van de programma's en de uitvoering ervan.

De benodigdheden identificeren (3) gaat over het verkennen van wat er nodig is om de projecten te managen en financieren. Het gaat hierbij om de volgende middelen: politieke steun, onderhandelingsvaardigheden, project ideeën, lokale partners en bijbehorende financiering. Politieke steun is nodig op zowel regionaal, nationaal als Europees niveau. Onderhandelingsvaardigheden zijn nodig, omdat de EU-programma's vaak erg competitief en complex zijn. Om een fonds te verkrijgen is het noodzakelijk om een goed projectidee te hebben, dit projectidee moet ook relevant zijn voor het EU-programma. Er zijn namelijk een aantal doelen opgenomen in de EU-programma's. Deze doelen zijn gebaseerd op aanbevelingen die zijn opgenomen in het RIS3 rapport. Deze rapporten worden per regio opgesteld, in het geval van Nederland worden er dus vier rapporten opgesteld. Veel voorkomende prioriteiten en doelen voor Nederland hierin zijn: het meegaan met (verduurzamings-)transities, het zorgdragen voor een integrale innovatieaanpak en het investeren in bestaande en nieuwe economie (RIS3 Oost-Nederland 2021-2027).

Voorwaarde voor het verkrijgen van een structuurfonds is dat er bij het project sprake is van een samenwerking. Het is daarom ook nodig om lokale partners te hebben. Dit kunnen bedrijven, onderwijsinstellingen, vakbonden en vele andere organisaties zijn. Daarnaast moeten er bijbehorende financiering beschikbaar zijn, want de EU-programma's hebben vaak als vereiste dat er aanvullende

financiering is in de vorm van cofinanciering. De EU-fondsen financieren vaak maar 50 procent (of minder) van de totale projectkosten (Zerbinati, 2012).

Vervolgens moeten de benodigde middelen veilig worden gesteld (4). Het gaat hierbij onder andere om het hebben van personeel dat beschikt over de juiste vaardigheden en kennis. Het verwerven van EU-fondsen benodigd namelijk gespecialiseerde kennis en vaardigheden. Verder is het opzetten van een EU-fondsen bureau, dat zich specifiek bezighoudt met de projecten rond EU-fondsen, nuttig. Bij het verwerven van hele specifieke kennis worden vaak ook externe consultants ingezet. Zoals al eerder vermeld zijn lokale samenwerkingen nodig, dus die moeten ook in de eerste plaats worden opgezet. Verder moet gezocht worden naar de financiële middelen die mogelijk kunnen dienen als cofinanciering bij de projecten. Als laatste wordt lobbyen bij de verschillende autoriteiten van belang geacht.

Ten slotte moet het proces gemanaged worden (5). Het gaat hierbij onder andere om het indienen van projectvoorstellen, het implementeren van de projecten die geaccepteerd worden en het creëren van een specifieke EU-strategie die de verdeling van de fondsen coördineert (Zerbinati, 2012).

Hiermee is een indicatie gegeven van welke EU-subsidies er zoal zijn en welke acties hierbij ondernomen moeten worden door de gemeente. Deze benodigde acties laten ook veel ruimte voor acties van individuen, zoals het opzetten van netwerkrelaties. In het theoretisch kader zal onder andere de rol van het individu verder worden uitgewerkt.

3. Theoretisch kader

In dit theoretisch kader worden drie deelvragen beantwoord, begonnen wordt met deelvraag 2:

Deelvraag 2: *Wat wordt verstaan onder Europeanisering van Nederlandse gemeenten?*

Deze vraag wordt uitgebreid beantwoord in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk. Hierbij wordt stilgestaan bij de achtergrond van het onderzoek naar Europeanisering. Vervolgens wordt ingegaan op *multi level governance* (MLG) en de *fusion approach*.

Deelvraag 3: *Wat is de rol van individuen in het proces van Europeanisering?*

Bij deze deelvraag wordt de literatuur rond publieke entrepreneurs behandeld. Daarnaast wordt specifiek gekeken naar de rol van publieke entrepreneurs in het proces van Europeanisering.

Deelvraag 4: *Welke acties ondernemen publieke entrepreneurs gericht op het ontvangen van EU-subsidies?*

Voor het beantwoorden van deze deelvraag wordt nog verder ingegaan op de publieke entrepreneur. Hier worden de acties en strategieën behandeld die publieke entrepreneurs zoal ondernemen.

Het proces dat in dit theoretisch kader uiteen wordt gezet is visueel weergegeven in het conceptueel model aan het einde van dit hoofdstuk (figuur 3.9). Hier wordt eerst begonnen met het behandelen van deelvraag 2.

3.1 Stromingen in het onderzoek naar Europeanisering

Om de tweede deelvraag te beantwoorden moet een beeld worden verkregen van de staat rond het onderzoek naar Europeanisering. Het onderzoek op dit gebied kent een lange traditie, waaruit veel verschillende theorieën ontstaan zijn. In 1970 werd er voor het eerst aandacht besteed aan Europeanisering. De meeste theorieën rond Europeanisering hebben echter hun oorsprong in de jaren '90 (Wach, 2015). In de ontwikkeling aangaande het denken rond Europeanisering is op te merken dat het begrip Europeanisering op verschillende manieren uitgelegd kan worden en dat het onderhevig is aan verandering. Oorspronkelijk werd met Europeanisering niet specifiek de rol/ invloed van de EU bedoeld. Daarom werd en wordt soms het begrip *EU-nisering* [*EUnization*] gebruikt om dit onderscheid te benadrukken, wanneer de EU wel werd behandeld. Maar naarmate het onderzoek rond Europeanisering zich steeds meer richtte op de Europese Unie, wordt over het algemeen met het begrip Europeanisering geduid op de EU (Wach, 2015).

Ondanks dat het nu duidelijk is dat het bij Europeanisering vooral gaat om de EU, is het nog onduidelijk wat hier precies mee bedoeld wordt. Er zijn door Europeaniserings-onderzoekers een aantal definities

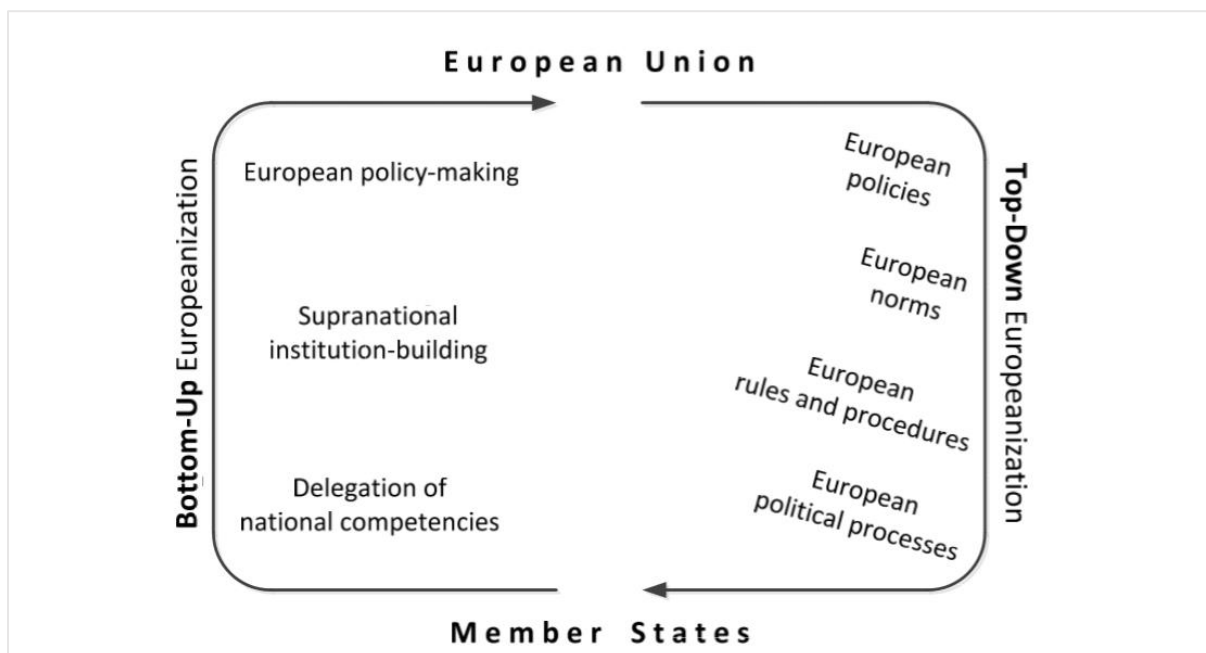
gegeven. Börzel (1999, p. 574) definieert het als volgt: *“a process by which domestic policy areas become increasingly subject to European policy-making.”* Bulmer en Burch (2001, p. 73) definiëren het op een soortgelijke manier: *“a set of processes through which political, social and economic dynamics of the European Union displays interactions with the logics of national discourse, national identity, domestic political structures and domestic public politicians.”* Deze definities benadrukken dat Europeanisering een proces is waarbij verschillende aspecten van de natiestaat beïnvloed worden door acties die genomen worden in de Europese Unie. Börzel (1999) noemt hierbij ook vooral de invloed van Europese beleidsprocessen op beleidsprocessen in lidstaten (nationaal en subnationaal).

In het onderzoeksveld van Europeanisering zijn drie stromingen te onderscheiden. De eerste stroming gaat uit van een bottom-up aanpak. Hierbij wordt vooral ingegaan op de institutionele ontwikkeling van de Europese Unie en het proces van Europese integratie en de ontwikkeling van het beleid (Wach, 2015). Er wordt gekeken naar netwerken en groepen van individuen die op Europees niveau de Europese Unie beïnvloeden (Howell, 2004).

De tweede stroming gaat uit van een top-down aanpak. Hier is er meer aandacht voor veranderingen die op lidstaat niveau plaatsvinden. Het richt zich niet zozeer op de EU als een orgaan dat verandert, maar ziet het meer als een factor die zorgt dat lidstaten in het beleidsproces een andere rol krijgen. De EU als factor zorgt ervoor dat de invloed van de nationale staat afneemt en die van de subnationale overheid toeneemt. Dit komt doordat de EU vaak rechtstreeks met subnationale overheden aan tafel zit en hierbij het nationale niveau overslaat. Beleidsprocessen die binnen de EU plaatsvinden hebben daardoor direct invloed op de subnationale overheden, zonder tussenkomst van de nationale staat. Dit perspectief op Europeanisering legt de nadruk op het afnemende belang van de nationale staat en het toenemende belang van de subnationale overheden en de Europese Unie zelf.

Een derde stroming combineert de eerste twee aanpakken, het gaat uit van een circulair proces. Dit is gevisualiseerd in figuur 3.1. Het maakt expliciet dat beide processen aan elkaar gelinkt zijn. Het zorgt voor een holistische kijk op het gehele proces (Wach, 2015). Wanneer gekeken wordt naar die figuur, is op te merken dat de bottom-up processen meer aansluiten bij het concept van Europese integratie. Het verklaart vooral hoe de EU zich ontwikkelt door invloed vanuit de lidstaten. Het top-down proces richt zich daarentegen wel sterk op de invloed van de EU op de processen en instituten in de lidstaten. Dit vertegenwoordigt meer het concept van Europeanisering. Aangezien in dit onderzoek wordt gekeken naar de Europeanisering van de lokale politiek, zal grotendeels op deze kant van het proces worden gericht. Het bottom-up proces wordt overigens niet geheel genegeerd. Zoals het circulaire proces al laat zien zijn deze aan elkaar gelinkt.

Figuur 3.1 Circulair proces van Europeanisering

Bron: Wach, 2015.

3.2 Europeanisering in Nederlandse gemeenten

Nu het fenomeen Europeanisering beschreven is, blijft de vraag over wat Europeanisering in Nederlandse gemeenten nu betekent. Zoals ook al uit het voorgaande gedeelte bleek is Europeanisering een proces waarbij niet alleen autoriteit wordt overgedragen aan de Europese Unie, maar de autoriteit ook verdeeld raakt over verschillende overheidsniveaus en daarnaast publieke en private entiteiten (Rosamond, 2007). Dit betekent ook een overdracht van autoriteit van het nationale niveau naar het subnationale niveau (o.a. de gemeente) (Kern & Bulkeley, 2009). Hierdoor hebben gemeenten meer autoriteit op meer beleidsterreinen en raken zij tegelijkertijd ook meer beïnvloedt door de EU. Deze beïnvloeding gaat op verschillende manieren.

Ten eerste hebben de juridische en financiële instrumenten van de EU invloed op lokale autoriteiten. Een voorbeeld hiervan is het milieubeleid, op dit gebied is de Europese beleidsmaker veel belangrijker dan de nationale beleidsmaker. Door de decentralisering die heeft plaatsgevonden, zijn gemeenten vaak ook verantwoordelijk geworden voor het uitvoeren van door de EU ontwikkeld beleid (Zerbinati, 2012). Ten tweede zijn lokale autoriteiten begonnen met het beïnvloeden van Europees beleid doormiddel van lobbyactiviteiten. Dit doen ze vaak rechtevrees bij de Europese Unie, daarmee worden verschillende overheidslagen overgeslagen. Dit lobbyen komt voort uit de nieuwe mogelijkheden die de EU biedt aan gemeenten (De Rooy, 2002). Ten derde zijn gemeenten meer geëuropeaniseerd door de internationale samenwerking, het delen van ervaringen en het samen ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor soortgelijke problemen (Kern & Bulkeley, 2009).

Zoals hierboven geschreven, biedt de EU nieuwe mogelijkheden voor gemeenten. Een van die mogelijkheden zijn door de EU gefinancierde subsidies, waar ook gemeenten voor in aanmerking komen. Deze subsidies bieden cofinanciering voor projecten en programma's (De Rooy, 2002). Deze zijn voor lokale overheden extra interessant wanneer zij geconfronteerd worden met meer verantwoordelijkheden en minder financiële middelen vanuit de nationale overheid. Op die manier wordt de aantrekkingskracht van deze fondsen voor gemeenten alleen maar groter (Zerbinati, 2012). In het volgende gedeelte van dit theoretisch kader wordt deze Europeanisering van gemeenten verder uitgewerkt.

3.3 Multi level governance en Europeanisering

Een veelgebruikte theorie die gelinkt is aan Europeanisering is *multi level governance* (MLG). Een mogelijke definitie voor MLG is: "*negotiated, non-hierarchical exchanges between institutions at the transnational, national, regional and local levels*" (Peters & Pierre, 2001). Hier hoort ook bij dat *governance* processen over verschillende lagen zijn verspreid. Het belangrijkste punt van MLG is dat verschillende overheidslagen in directe relatie met elkaar kunnen staan. Het kan de tussenlagen overslaan en de hiërarchie is van weinig belang. Dit komt erop neer dat netwerken een horizontale structuur hebben, in plaats van een verticale structuur.

MLG heeft zijn oorsprong in verschillende ontwikkelingen die er vaak op neerkomen dat er gezaagd wordt aan de stoelpoten van de nationale overheid. De van oorsprong dominante positie van de nationale overheid is verminderd door de opkomst van de Europese Unie. De EU zorgt voor een federaliserend effect, waarbij niet alle macht en invloed bij één overheidsorgaan ligt. Hierdoor hebben ook meerdere overheidslagen invloed op het beleid dat er gevoerd wordt. Dit is bijvoorbeeld terug te zien bij de uitvoering van EU-subsidieprogramma's: hierbij is een veelvoud aan actoren betrokken bij één beleid. Subnationale overheden worden daardoor assertiever. Dit assertiever worden van subnationale overheden heeft overigens ook te maken met uitgebreide decentralisering. Door deze ontwikkeling zitten de regionale en lokale overheden rechtstreeks aan tafel met de Europese instellingen, waarbij zij geen verplichting voelen om dit contact via de nationale staat te laten verlopen.

De opkomst van de EU is wel de belangrijkste oorzaak voor de ontwikkeling van deze theorie, maar het is zeker niet de enige. Op andere plekken in de wereld, zoals Japen, worden soortgelijke ontwikkelingen waargenomen. Een ander belangrijk aspect van MLG is ook dat er geen sprake is van *zero-sum games*; wanneer bijvoorbeeld een gemeente haar horizontale institutionele capaciteit wil vergroten, gaat dat niet per se ten koste van andere overheidslagen. Er is hier dus geen sprake van een *zero-sum game*, maar een voor beide partijen profijtelijke uitwisseling (Peters & Pierre, 2001).

3.4 *Fusion approach: attentie en attitude*

Hoewel MLG een goede beschrijving geeft van dat gemeenten Europeaniseren, geeft het geen uitgebreide beschrijving van de ontwikkeling die plaats vindt. Het gaat vooral in op de nieuw ontstane situatie. Een theorie die wel meer het proces van deze ontwikkeling weergeeft en daarbij wel gebruik maakt van veel elementen van *multi level governance*, is de *fusion approach*. Deze theoretische benadering streeft ernaar een verklaring te geven van het proces van Europeanisering en niet slechts de huidige realiteit weer te geven. Het geeft aan waarom de Europeanisering in lidstaten plaatsvindt en waarom er verschillen bestaan tussen regio's.

De *fusion approach* gaat verder dan MLG en geeft niet alleen de verhoudingen van de relaties tussen de verschillende overheidslagen aan, maar beschouwt Europeanisering als een proces waar het microlevel (lokale overheden) gekoppeld wordt aan het macrolevel (EU-niveau) tot één groot beleidsproces. Processen die hierbij plaatsvinden zijn het samenvoegen van middelen en besluitmaking-capaciteiten van verschillende overheidsniveaus. Op die manier ontstaat er een beleidsproces waarin onder andere de lokale overheid ook een rol heeft. Een voorbeeld hiervan is het proces van de absorptie van EU-wetgeving. Hierbij speelt de EU de rol van beleidsinitiator, de centrale overheid de rol van transformator en de lokale overheid de rol van uitvoerder. Europeanisering komt uiteindelijk op het volgende neer: *een verandering in de aandacht en acties van lokale actoren in (sub)nationale overheden richting de EU*. Deze definitie wordt ook in deze thesis aangehouden.

Een voordeel van de *fusion approach* ten opzichte van bijvoorbeeld MLG is dat het ook kan verklaren waarom er verschillen zijn tussen de verschillende overheden (o.a. gemeenten) op het gebied van Europeanisering. Het accommodeert het idee van een gedifferentieerd Europa, wat het resultaat is van een functionele fusie van het maken van publiek beleid en het leveren van publieke diensten in bepaalde gebieden (Wessels, 1997). Deze functionele fusie is de hierboven benoemde samenvoeging van middelen en besluitmaking-processen van verschillende overheidslagen (Guderjan, 2015). Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de uitvoering van in de EU gemaakte wetgeving door gemeenten.

Om het proces van fusie op het lokale niveau te kunnen analyseren zijn vijf dimensies opgesteld (de 5 A's), dit zijn:

1. Absorptie van Europese wetgeving en beleid door lokale overheden;
2. *Attentie*/aandacht voor supranationaal beleid en wetgeving;
3. Adaptatie van institutionele en procedurele adaptie processen;
4. Acties (omzeilend of coöperatief) door gemeentelijke autoriteiten in relatie met EU-beleid;
5. *Attitude*/houding van lokale actoren ten opzichte van Europees beleid en beleidsvoering (Guderjan, 2015).

Een verandering van deze dimensies betekent een ontwikkeling in de aandacht en acties die gemeenten ondernemen ten opzichte van de Europese Unie. Met andere woorden: een verandering van de mate van Europeanisering in lokale overheden.

In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar de dimensies *attentie/aandacht* en *attitude/houding*. Deze twee dimensies hebben de meeste connectie met de lokale actoren binnen gemeenten. Zij spelen een grote rol in de ontwikkeling van deze twee dimensies. Dat betekent overigens niet dat zij helemaal geen rol van betekenis hebben bij de andere dimensies. Zo kunnen zij binnen de gemeente steun verwerven voor het aanpassen van de regelgeving, zodat voldaan wordt aan de regels van de structuurfondsen (Absorptie van Europese wetgeving). Op die manier wordt toegang verschaft tot deze fondsen. Hieruit valt ook al op te maken, dat er enige connectie bestaat tussen de verschillende dimensies. Bij alle dimensies speelt het verwerven van steun voor de EU wel een rol. Hieronder zullen de dimensies *attentie* en *attitude* verder worden uitgewerkt, waaruit ook blijkt wat de rol van het individu binnen de gemeenteorganisatie is bij deze dimensies.

Attentie

Attentie voor EU-subsidieprogramma's betekent dat lokale actoren op de hoogte zijn van het bestaan van de EU-subsidieprogramma's en de mogelijkheden die deze subsidieprogramma's bieden. Door meer op de hoogte te zijn van de programma's is het ook mogelijk acties te ondernemen die gericht zijn op het gebruik maken van deze subsidieprogramma's. Hierbij zijn er ook gradaties van in hoeverre ze op de hoogte zijn. In het beleidskader is een overzicht gegeven van de mogelijkheden voor gemeenten op dit gebied. Hieruit blijkt ook dat er verschillende soorten programma's zijn. De lokale actoren kunnen van het ene programma meer op de hoogte zijn dan van het andere.

Daarnaast kan er verschil bestaan in hoeverre zij op de hoogte zijn van wat er gedaan moet worden om in aanmerking te komen voor EU-subsidies. Dit is ook uitgewerkt in het beleidskader, waarin een aantal basisstappen staan voor het verwerven van EU-subsidies. Het is overigens niet noodzakelijk om te voldoen aan alle stappen voor het binnenhalen van EU-subsidies, het geeft een algemeen beeld. Het is van belang om naar deze verschillende sub-dimensies te kijken wanneer de *attentie* voor subsidieprogramma's in kaart moet worden gebracht (Guderjan, 2012).

Attitude

De *attitude* van de lokale actoren houdt in of zij EU-subsidieprogramma's in positieve zin zien en het gebruik van deze subsidieprogramma's als een kans zien. Het tegenovergestelde zou zijn dat ze het als een bedreiging of risico zien. Ook hier kunnen we kijken naar verschillende sub-dimensies. Subsidies kunnen gezien worden als kans of bedreiging voor specifiek gemeentelijk beleid, maar ook meer

algemeen als een kans of een bedreiging voor de gemeente. Bij de *attitude* gaat het er uiteindelijk om hoeveel steun er van lokale actoren is voor EU-subsidiebeleid.

Voor deze steun in lokale overheden voor EU-subsidiebeleid zijn drie verschillende verklaringen te geven. De eerste komt vanuit de ‘*performance fusie*’. Hierbij steunen lokale actoren EU-subsidiebeleid, omdat het complementair is met hun eigen beleidsdoelen en beleidsinstrumenten. Hierbij overschrijden de voordelen van EU-subsidies de potentiële nadelen.

De tweede verklaring komt vanuit de ‘*politieke fusie*’, deze verklaring gaat wel meer over het nationale overheidsniveau. Het gaat er namelijk vanuit dat de Europeanisering wordt gezien als een tussenweg tussen het als ineffectief opgevatte intergouvernementele beleid en de constructie van een Europese federale staat. Deze overweging speelt een kleinere rol op lokaal niveau, maar het kan wel de overtuigingen van de individuele beleidsmakers beïnvloeden. Ook kan de EU wel als een positieve politieke ontwikkeling voor de gemeente worden gezien, zo kan het bijdragen aan de versterking van de positie van de gemeente. Deze positie wordt bijvoorbeeld versterkt door het in de EU belangrijke principe van subsidiariteit. Dit geldt niet alleen voor de verantwoordelijkheden van de nationale staat en de EU, maar ook die van de lokale overheid (Guderjan, 2015).

De derde verklaring komt vanuit de ‘*compound fusie*’. Hierbij komt de steun van lokale actoren voor Europeanisering en meer specifieke EU-subsidies, vanuit het bestaan van veel verschillende kanalen en instrumenten in de EU die kunnen worden ingezet door actoren om hun agenda na te streven. Deze kanalen en instrumenten kunnen worden gezien als een welkome aanvulling op bijvoorbeeld de beschikbare instrumenten binnen gemeenten. Dit kunnen financieringsbronnen zijn.

Als lokale actoren binnen gemeenten EU-subsidies als een goede aanvulling zien op hun eigen beleid, en subsidies zien als een mogelijkheid om de positie van de gemeente te versterken en het zien als een goede aanvulling op lokaal beschikbare instrumenten, zal de *attitude* ten opzichte van EU-subsidies positiever zijn. Dit leidt tot een vergroot gebruik van subsidies door die gemeenten.

Verder is niet alleen de *attitude* van de gemeente van belang, maar ook die van andere actoren die zij bij een subsidieproject betrekken. Als die ook positief staan ten opzichte van de EU en EU-subsidieprogramma, zal dit ook een positief effect hebben op de daadwerkelijke deelname. (Guderjan, 2012).

3.5 De rol van de publieke entrepreneur

In het gedeelte hierboven over de dimensies *attentie* en *attitude*, is de rol van het individu al aan bod gekomen. In dit gedeelte zal verder antwoord gegeven worden op de derde deelvraag: *Wat is de rol van individuen in het proces van Europeanisering?*

De aandacht en *attitude* voor EU-subsidies lijkt voor een deel samen te hangen met meer structurele ontwikkelingen. Een van de ontwikkelingen is het steeds meer beschikbaar komen van financiële middelen vanuit de EU. Hierbij gaat het onder andere om structuurfondsen die ook beschikbaar zijn voor gemeenten. Deze fondsen zijn verder toegelicht in het beleidskader. EFRO kan bijvoorbeeld ondersteuning bieden bij het bevorderen van innovatieve economische activiteit in de gemeente en het ESF kan ondersteuning bieden bij het opzetten van sociale programma's binnen de gemeente (Langhorst & Van Diemen, 2015).

Een ander voorbeeld van deze structurele ontwikkelingen is het proces van decentralisering en bezuinigingen vanuit de centrale overheid. Deze processen hebben de afgelopen jaren ook specifiek in Nederland plaatsgevonden (Castenmiller & Peters, 2013). Ook in andere Europese landen zijn deze processen waargenomen. Deze processen van decentralisering en bezuiniging vanuit de centrale overheid, kunnen ervoor zorgen dat er een gebrek aan financiering is voor projecten en beleid binnen een gemeente (Zerbinati, 2012). Tegelijkertijd blijkt dat er veel verschillen tussen gemeenten zijn in de *aandacht* en *attitude* met betrekking tot subsidies. Volgens Zerbinati (2012) kan dat grotendeels verklaard worden door de rol van publieke entrepreneurs binnen gemeenten en de strategieën die zij toepassen (Zerbinati, 2012). Deze strategieën zijn bedoeld om aandacht te krijgen voor subsidies en het beïnvloeden van de *attitude* over gebruik daarvan binnen de gemeenteorganisatie (Guderjan, 2015).

De publieke entrepreneur is een lokale actor binnen de gemeenteorganisatie, maar niet elke lokale actor is een publieke entrepreneur. Overigens is er ook geen duidelijk scheiding tussen lokale actoren die wel publieke entrepreneurs zijn en lokale actoren die dat niet zijn. Wel kunnen lokale actoren in meer of mindere mate karakteristieken van publieke entrepreneurs hebben en in meer of minder mate daarbij behorende strategieën uitvoeren (Zerbinati, 2012).

Hiermee is de derde deelvraag behandeld, in het volgende gedeelte van dit theoretisch kader zal verder worden ingegaan op de rol van de publieke entrepreneur binnen het proces van Europeanisering en vooral de strategieën die zij daarbij toepassen.

3.6 Strategieën

Bij het behandelen van de strategieën die de publieke entrepreneurs gebruiken wordt de vierde deelvraag beantwoord: *Welke acties ondernemen publieke entrepreneurs gericht op het ontvangen van EU-subsidies?*

De rol van de publieke entrepreneur is vooral gericht op het onder de aandacht brengen van de fondsen binnen de gemeente-organisatie en het verwerven van steun binnen de organisatie voor het aantrekken van deze fondsen. Voor het samenbrengen van de financieringsvraag vanuit de gemeente en de EU-fondsen past de publieke entrepreneur een aantal strategieën toe. De strategie van het opbouwen van

beleidscoalities heeft direct effect op de steun binnen de gemeenteorganisatie voor EU-subsidies en de acties die de gemeenten op dit gebied neemt.

De andere strategieën doen dat op een meer indirecte wijze en dienen meer ter ondersteuning van de directe strategie. De toepassing van deze strategieën leidt ten slotte tot meer aandacht voor, en een positievere *attitude* ten opzichte van het beleid op het gebied van EU-subsidies binnen de gemeente. Dit leidt tot een groter gebruik van EU-subsidies en dus een grotere deelname aan EU-subsidieprogramma's door de gemeenten. Dit is te zien in figuur 3.9 aan het einde van dit hoofdstuk. Hieronder worden de verschillende directe en ondersteunende strategieën behandeld.

Naast het opbouwen van steun voor EU-subsidiebeleid binnen gemeenten spelen de publieke entrepreneurs ook een rol bij het exploiteren van *windows of opportunity*. Een van de dingen die zij op dit gebied doen is het samenbrengen van de verschillende stromingen (problemen, oplossingen en steun bij besluitnemers) (Huitema & Meijerink, 2010). Dit komt enigszins overeen met het verwerven van steun voor EU-subsidies binnen gemeenten. Daarbij worden namelijk ook problemen en oplossingen aan elkaar gekoppeld en wordt steun verworven bij lokale actoren, zoals ook blijkt uit de hier verder beschreven strategieën die typisch zijn voor een publieke entrepreneur. Daarnaast kunnen zij ook actief processen vertragen of versnellen zodat die aansluiten bij de *window of opportunity*.

3.7 Directe strategieën

Het opbouwen van coalities rond één beleid

Een cruciale strategie voor het verkrijgen van meer aandacht en een positievere *attitude* is het vormen van een coalitie (Huitema & Meijerink, 2010). Wanneer een coalitie groot genoeg is binnen een organisatie, betekent het ook dat er binnen de organisatie veel steun is voor het beleid dat deze coalities nastreven. Hierdoor ligt er steeds minder in de weg voor het daadwerkelijk doorvoeren van het beleid (Brouwer & Biermann, 2011). Het opbouwen van een coalitie zorgt voor verschillende leden in de coalitie die hetzelfde beleid nastreven. Dit is ook een belangrijk verschil van een coalitie ten opzichte van een netwerk, in een netwerk streven de verschillende participanten niet per se hetzelfde beleid na (Sabatier, 1993). Door de vorming van een dergelijke coalitie wordt er steun opgebouwd voor EU-subsidies binnen de gemeenteorganisatie. Dit komt doordat, doormiddel van de coalitie, kennis over EU-subsidies verspreid wordt over de organisatie (*attentie*) en de houding van de actoren in de gemeente-organisatie ook positiever wordt tegenover EU-subsidies (*attitude*).

De verschillende deelnemers aan de coalitie, zullen naast dat zij het doel nastreven, verschillende soorten kennis en vaardigheden hebben. Door het samenvoegen van deze kennis en vaardigheden, kunnen de deelnemers van een coalitie elkaar aanvullen. Door het op die manier 'bundelen van de krachten' zal beter gebruik kunnen worden gemaakt van de kennis en vaardigheden van de individuen. Men vult elkaar aan (Brouwer & Biermann, 2011). Als er een sterke coalitie vormt die nauw samenwerkt, zullen

zij een grotere kans hebben om het beleid doorgevoerd te krijgen wat zij steunen (Mintrom & Norman, 2009). In het geval van een coalitie rond EU-subsidies zal dit een toename betekenen van het gebruik van EU-subsidies door de gemeente.

De hieronder beschreven ondersteunende strategieën helpen de publieke entrepreneur bij coalitievorming. Zo zijn informele en formele netwerken van belang voor het in beeld krijgen van de verschillende standpunten van personen. Zo is duidelijk wie er mogelijk open staan voor beleid dat het gebruik van Europese subsidies nastreeft. Het opbouwen van coalities rond één beleid is een directe strategie, omdat op deze manier de benodigde steun wordt verworven voor dit beleid.

3.8 Ondersteunende strategieën

De ondersteunende strategieën ondersteunen vooral de strategie die direct effect heeft op het beleid voor het verwerven van Europese subsidies. Hier worden vier verschillende ondersteunende strategieën behandeld en wordt aangegeven op welke manier zij het vormen van coalities ondersteunen.

Het opbouwen en managen van netwerken

De eerste ondersteunende strategie is het opbouwen en managen van netwerken. De acties die publieke entrepreneurs ondernemen op het gebied van het managen en het opbouwen van netwerken neemt grofweg twee vormen aan. Bij de eerste vorm worden de interacties binnen bestaande netwerken gemanaged en bij de tweede vorm worden nieuwe netwerken gecreëerd of wordt het kader waarbinnen een bestaand netwerk valt aangepast (Huitema & Meijerink, 2010).

Dit kunnen zowel netwerken in de organisatie zelf zijn, als netwerken buiten de organisatie (Mintrom & Norman, 2009). Voor het verwerven van steun binnen de organisatie lijken de netwerken binnen de organisatie zelf vooral relevant te zijn, voor het verwerven van steun worden dan ook coalities binnen de gemeenteorganisatie gevormd. Netwerken buiten de organisatie lijken, doordat ze in principe buiten de organisatie staan, hierdoor minder van belang te zijn. Netwerken kunnen verschillende vormen aannemen; ze kunnen zowel een meer permanent karakter hebben, als een meer ad-hoc karakter (Brouwer & Biermann, 2011).

Het opbouwen en managen van netwerken ondersteunt de directe strategieën op verschillende manieren. Zo helpen netwerken publieke entrepreneurs bij het ontdekken van mogelijkheden om coalities te bouwen. Door deelname aan het netwerk zijn zij op de hoogte van de standpunten van andere potentiële leden van de coalitie en zijn zij beter op de hoogte van de kennis en vaardigheden van potentiële coalitieleden. Publieke entrepreneurs zouden hier gevoelig voor moeten zijn en vrij gemakkelijk op de hoogte moeten zijn van de zaken die bij een ander spelen. Op die manier kunnen publieke entrepreneurs goed overweg met anderen en zijn ze goed verbonden in de lokale beleidscontext.

Voor het opbouwen van coalities is er ook enige mate van vertrouwen nodig tussen de deelnemers. Daar helpen netwerken ook mee. Zij faciliteren regelmatig contact tussen de verschillende partijen en dit geeft hun vertrouwen dat andere partijen hun afspraken nakomen. De publieke entrepreneur werkt hier in het netwerk ook aan, door actief netwerkrelaties te onderhouden. Dit kan op veel verschillende manieren, maar komt uiteindelijk vooral neer op persoonlijk contact. Dit kan neerkomen op het bellen, maar ook op het maken van een lunchafspraak (Brouwer & Biermann, 2011).

Problemen definiëren

De tweede ondersteunende strategie die ondernomen wordt door de publieke entrepreneur is het op een bepaalde manier definiëren van problemen. In elke beleidsdiscussie worden bepaalde kenmerken aan een probleem meegegeven. Dit wordt gedaan door het beschrijven van het probleem. De publieke entrepreneur heeft vaak een grote rol in dit proces, zij bepaalt welke kenmerken aan een probleem worden toegeschreven. Door het op een bepaalde manier presenteren van een probleem (de nadruk leggen op een aantal aspecten van het probleem) kan richting worden gegeven aan het beleid dat er tegenover wordt gezet (Mintrom & Norman, 2009).

Deze kenmerken zorgen er onder andere voor dat bepaalde groepen of individuen betrokken raken bij het probleem. Door de beschrijving hebben zij namelijk het idee dat het probleem hen ook aangaat en hun belangen beïnvloedt (Mintrom & Norman, 2009). Dit ondersteunt het opbouwen van coalities. Door de betrokkenheid zullen partijen ook bereid zijn aansluiting te zoeken bij coalities.

Het goed definiëren van een probleem vereist retorische vaardigheid van de publieke entrepreneur. De benodigde retorische middelen worden door de publieke entrepreneur vooral ingezet om de preferenties van andere partijen binnen een beleidsdiscussie te veranderen, zodat coalities kunnen worden gevormd. Dit doen ze door sommige aspecten van een problemen te benadrukken en andere juist te bagatelliseren (Brouwer & Biermann, 2011). Bij een probleem waar een gebrek aan financiering is, kan de publieke entrepreneur bijvoorbeeld vooral benadrukken dat er een tekort is aan financiering voor de duurzame activiteiten in een project. Dit sluit aan bij de duurzaamheidsdoelstellingen van Europese fondsen. Als een probleem wordt gezien als een gebrek aan financiering voor duurzame activiteiten zal de oplossing ook sneller gezocht worden bij Europese fondsen zoals het EFRO.

Het verwerven van aandacht voor nieuw beleid

De derde strategie die de publieke entrepreneur onderneemt voor het vormen van een coalitie is het verwerven van aandacht voor nieuwe beleid.

Dit wordt op verschillende manieren gedaan. Eén van de manieren is zelf het goede voorbeeld geven, dit betekent meestal het uitvoeren van pilots. Het uitvoeren van pilotprojecten helpt bij het verkrijgen

van aandacht voor een bepaald beleid. Andere methoden voor het verkrijgen van aandacht voor beleid, problemen of nieuwe ideeën zijn het publiceren van indicatoren en het geven van expert getuigenissen. Door indicatoren te geven van soortgelijk beleid dat ergens anders is uitgevoerd, kan aangetoond worden dat het werkt en kan het steun verwerven. Daarnaast kan het geven van een expert getuigenis vertrouwen geven dat het beleid werkt. Een expert kan ook iemand zijn die van buiten de organisatie komt, maar wel ervaring met het beleid heeft (Brouwer & Biermann, 2011).

De soort aandacht is ook van belang. Vaak worden pilots gebruikt voor het wegnemen van zorgen over mogelijke risico's die samengaan met bepaald beleid. Publieke entrepreneurs kunnen actie ondernemen om de perceptie van risico te verminderen of weg te nemen. Het goede voorbeeld geven of het uitvoeren van pilotprojecten is hier een voorbeeld van. Door dit beleid in de praktijk te brengen wordt aangetoond wat de daadwerkelijke risico's zijn. Hiermee kan de angst rond risico's die aan een bepaald beleid zouden hangen worden weggenomen (Mintrom & Norman, 2009).

Wanneer het beleid vervolgens succesvol blijkt en het de zorgen over de risico's wegneemt, zal er grotere steun zijn voor het doorvoeren van het beleid op een grotere schaal. De focus verschuift op die manier van de risico's die hangen aan het in actie komen naar de risico's voor het niet in actie komen. Een publieke entrepreneur heeft dus meer succes als die het voortouw neemt en het initiatief neemt (Mintrom & Norman, 2009).

Het verbinden van verschillende issues

De vierde strategie die de publieke entrepreneur toepast is het verbinden van issues. Hierbij linkt de publieke entrepreneur bepaalde problemen of beleidsonderwerpen aan elkaar, die spelen bij dezelfde of verschillende partijen. Het verbinden van issues kan de kijk op die issues veranderen en debatten en onderhandelingen rond die issues sterk beïnvloeden.

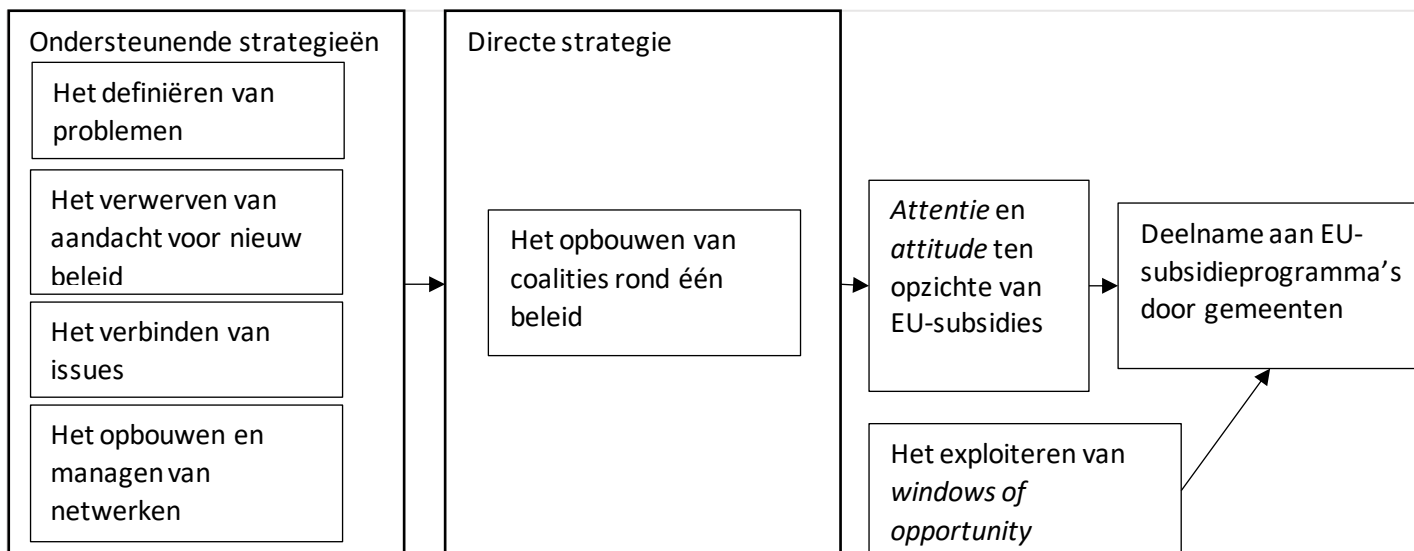
Het linken van issues kan ook leiden tot meer beleidssteun, omdat verschillende individuen, groepen of organisaties met elkaar verbonden raken. Dat is relevant voor het opbouwen van coalities. Deze coalities kunnen sterker zijn doordat ze een grotere groep deelnemers aantrekt en zo meer steun verwerft voor bepaald beleid. Door het linken van de issues zien de deelnemers het als een oplossing voor de in eerste instantie als verschillend geziene problemen. Dit helpt bij het verwerven van bredere steun voor het nieuwe beleid. Echter kan door het betrekken van meer actoren het beleidsproces juist vertraagd worden of gestopt worden, doordat de verschillende actoren vooral hun eigen belangen blijven verdedigen (Brouwer & Biermann, 2011). Dit zorgt voor een zwakkere coalitie, omdat de er onderling onenigheden zijn over het precies na te streven beleid. Overigens ondersteunt het definiëren van problemen ook het verbinden van issues, het is een strategie die toegepast wordt om dit te bereiken.

3.9 Samenvatting theorie

In dit theoretisch kader zijn nu deelvragen 2, 3 en 4 beantwoord. Europeanisering in Nederlandse gemeenten bestaat uit verschillende aspecten, onder andere het ontstaan van nieuwe kansen voor gemeenten in de vorm van EU-fondsen. De publieke entrepreneur lijkt hierbij een belangrijke rol te spelen in het samenbrengen van de financieringsvraag in de gemeente en de financiering vanuit de Europese fondsen.

Vervolgens is beschreven welke strategieën publieke entrepreneurs ondernemen bij het bevorderen van beleid, in dit geval beleid op het gebied van EU-subsidies. Hierbij is een directe strategie herkend die direct invloed heeft op dit beleid: het vormen van coalities. Deze coalities beïnvloeden de *attentie* en *attitude* die er in een gemeenteorganisatie aanwezig zijn ten opzichte van EU-subsidies. Vervolgens is ingegaan op vier ondersteunende strategieën die de directe strategie ondersteunen. Dit is visueel weergegeven in figuur 3.9 hieronder. In het methodologisch kader zal verder worden ingegaan op hoe de verschillende elementen in het conceptueel model (figuur 3.9) in dit onderzoek onderzocht en geanalyseerd zijn doormiddel van interviews en een documentenanalyse.

Figuur 3.9 Conceptueel model

4. Methodologisch kader

Nu de op de theorie gerichte deelvragen zijn behandeld in het theoretisch kader, worden in dit hoofdstuk de vragen behandeld die meer methodologisch van karakter zijn. Het gaat om de volgende vragen:

Deelvraag 5: *Hoe kunnen de attentie en attitude ten opzichte van EU-subsidies binnen de gemeente worden vastgesteld?*

Deelvraag 6: *Hoe kunnen de acties van publieke entrepreneurs op het gebied van EU-subsidies worden vastgesteld?*

Deelvraag 7: *Hoe kunnen de daadwerkelijk ontvangen bedragen aan EU-subsidies van gemeenten worden vastgesteld?*

Eerst zullen deelvragen 5 en 6 behandeld worden. Hierbij worden de methoden van interviewen en de documentenanalyse behandeld en worden de activiteiten van de publieke entrepreneur geoperationaliseerd, die in het theoretisch kader al zijn herkend. Ook is aangegeven hoe de gegevens geanalyseerd zijn, zodat een antwoord kan worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Vervolgens wordt deelvraag 7 behandeld, hierbij wordt een beschrijving gegeven van hoe de deelname van gemeenten aan EU-subsidieprogramma's bepaald is. Afgesloten wordt met de methodologische verantwoording, waarin de betrouwbaarheid en validiteit aan bod komen. Dit methodologisch kader start met het geven van een algemeen beeld van het soort onderzoek en de onderzoeksmethoden die vooral bij deelvraag 5 en 6 van belang is.

4.1 Aard van het onderzoek

Dit onderzoek is hoofdzakelijk verklarend van aard, omdat in dit onderzoek het volgende wordt onderzocht: de samenhang tussen de acties van het individu binnen de gemeenteorganisatie, de *attentie* en *attitude* ten opzichte van EU-subsidies en het daadwerkelijke gebruik van EU-subsidies door de gemeente (Zie figuur 3.9 in het theoretisch kader). Er is ook een beschrijvende component te herkennen, omdat tijdens het onderzoek een aantal activiteiten zijn ondernomen die de strategieën en activiteiten, die typisch zijn voor publieke entrepreneurs, beschrijven. Daarnaast wordt een beschrijving gegeven van de verschillende EU-subsidieprogramma's en het daadwerkelijke gebruik daarvan door Nederlandse gemeenten (Vennix, 2016).

4.2 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek is een vergelijkende *casestudy*, omdat het een gelimiteerd aantal cases onderzoekt. Het bestudeert deze cases wel gedetailleerd. Dit wordt bereikt door gebruik te maken van de flexibiliteit en

mogelijkheid tot inhoudelijke diepgang van het semigestructureerde interview (Verschuren & Doorewaard, 2007). Vanwege de gerichtheid op het individu in de gemeenteorganisatie en het ontbreken van veel kwantitatieve data op dit gebied, is de *casestudy* het meest geschikt voor dit onderzoek. De *casestudy* biedt de mogelijkheid dieper in te gaan op de acties van individuen in de gemeenteorganisatie en de beleving rond de *attentie* en de *attitude* binnen de gemeente. Door het gebruik van de vergelijkende *casestudy* moet dit onderzoek geclassificeerd worden als een kwalitatief onderzoek, in tegenstelling tot een kwantitatief onderzoek (Vennix, 2016).

Zoals al eerder beschreven in deze thesis, is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van het semigestructureerde interview als onderzoeksmethode. Dit is voor dit onderzoek toepasselijk, omdat gekeken is naar het individu in de organisatie. Door het individu in de gemeenteorganisatie zelf te interviewen is waardevolle en bruikbare informatie vergaard. Daarnaast is er gebruik gemaakt van de documentenanalyse bij het onderzoeken van de *attentie* en *attitude*. Deze methoden worden verder behandeld in dit methodologisch kader onder het kopje ‘Data-verzameling: Interview en documentenanalyse’.

4.3 Caseselectie

De Nederlandse gemeenten die meegenomen zijn in dit onderzoek zijn geselecteerd op basis van het daadwerkelijke gebruik dat zij maken van EU-subsidies. In tabel 4.3 zijn de gemeenten terug te vinden, met de in totaal ontvangen subsidiebedragen. De ontvangen subsidiebedragen per inwoner, zijn terug te vinden in tabel 4.5.1. De verwachting is dat de hoogte van het subsidiebedrag samenhangt met de *attentie* en de *attitude* binnen gemeenten en dat er daarom ook variatie wordt bereikt tussen de gemeenten wat betreft de *attentie* en *attitude*. Om deze variatie in de cases te bewerkstelligen is dus gekeken naar het daadwerkelijke gebruik, zowel qua totaalbedrag aan subsidie, als het bedrag per inwoner van de gemeente. Vervolgens zijn de gemeenten op deze basis geselecteerd en benaderd met de vraag mee te werken aan een interview.

Voor deze variatie is gekozen, omdat op die manier makkelijker een vergelijking is te maken tussen de gemeenten en voorspelde verbanden (figuur 3.9, theoretisch kader) ook daadwerkelijk onderzocht konden worden. Een aantal gemeenten maken relatief veel gebruik van EU-subsidies en een andere groep maakt minder gebruik van EU-subsidies. De gemeenten zijn verspreid over heel Nederland, er is gekozen om gemeenten niet te selecteren op basis van geografische ligging, omdat dit geen invloed lijkt te hebben op het gebruik van EU-subsidies (De Rooy, 2002).

Tabel 4.3 **Geselecteerde gemeenten**

Gemeente	Totaal ontvangen EU-subsidies (€)
Amsterdam	35.166.504
Apeldoorn	2.698.673
Bergen op Zoom	748.498
Breda	12.944.036
Emmen	3.245.254
Enschede	4.255.914
Hengelo	12.175.239
Meijerijstad	775.572
Súdwest-Fryslân	1.555.537
Venlo	7.143.388
Vlissingen	1.327.929

Bron: Database adviesbureau ERAC

4.4 Operationalisering

In dit gedeelte van het methodologisch kader worden de *attentie/attitude* en de strategieën van entrepreneurs geoperationaliseerd. Dit betekent dat de verschillende aspecten behandeld worden van *attentie/attitude* en de verschillende strategieën. Deze aspecten zijn zo behandeld dat ze bruikbaar zijn voor het vormen van de interviewvragen voor het semigestructureerde interview en dat ze gebruikt kunnen worden voor het analyseren van de interviews en de documenten.

Attentie

Eerst wordt hier ingegaan op de *attentie* en *attitude* ten opzichte van EU-subsidies in de gemeenteorganisatie. Bij de *attentie* wordt er naar drie aspecten gekeken.

Het eerste aspect is de bekendheid met EU-subsidieprogramma's in de gemeenteorganisatie. Dit gaat in op de kennis die er in de organisatie is op het gebied van EU-subsidieprogramma's. Weet men van het bestaan van deze programma's of is men hier niet mee bekend? Het kan ook zo zijn dat men meer bekend is met een aantal programma's en minder bekend met andere programma's. Hiernaar is gevraagd in de interviews en dit is onderzocht in de gemeentelijke beleidsdocumenten.

Het tweede aspect is in hoeverre men op de hoogte is van de mogelijkheden van deze programma's. De mogelijkheden gaan bijvoorbeeld in op wat men weet over de soort projecten die ondersteunt worden door de subsidies en op welke schaal dit gebeurt. Hiernaar is gevraagd in de interviews en dit is onderzocht in de gemeentelijke beleidsdocumenten.

Het derde aspect is in hoeverre men bekend is met de acties die ondernomen moeten worden om in aanmerking te komen voor EU-subsidies. Een overzicht van deze acties is gegeven in het beleidskader. Hierbij wordt geanalyseerd in hoeverre men op de hoogte is van de stappen die ondernomen moeten worden om EU-subsidies aan te trekken. Hiernaar is gevraagd in de interviews.

Attitude

Bij de *attitude* ten opzichte van EU-subsidies wordt naar vier aspecten gekeken. Het eerste aspect is de houding ten opzichte van EU-subsidieprogramma's. Hierbij is het de vraag of EU-subsidies in het algemeen worden gezien als iets positiefs of negatiefs, of meer iets daartussenin. Hiernaar is gevraagd in de interviews en dit is onderzocht in de gemeentelijke beleidsdocumenten. De volgende drie aspecten gaan hier ook op in, maar zijn specifiek.

Het tweede aspect is dan ook of EU-subsidies worden gezien als middelen die een bijdrage leveren aan de eigen beleidsdoelen van de gemeente. Hiernaar is gevraagd in de interviews en dit is onderzocht in de gemeentelijke beleidsdocumenten.

Het derde aspect gaat in op de politieke positie van de gemeente, vooral of de positie van de gemeente wordt versterkt ten opzichte van andere overheidslagen zoals het Rijk en de provincie. Hiernaar is gevraagd in de interviews en dit is onderzocht in de gemeentelijke beleidsdocumenten.

Het vierde aspect gaat over het complementaire karakter van de EU-subsidies. In dit geval dus of zij een goede aanvulling zijn op andere financieringsmogelijkheden (Guderjan, 2015). Ook hiernaar is gevraagd in de interviews en dit is onderzocht in de gemeentelijke beleidsdocumenten.

De aspecten zijn ook terug te vinden in onderstaande tabel 4.4.1. Hierin staan ook de indicatoren en de mogelijke waarden die hierbij horen. Daarnaast is aangegeven bij welke interviewvragen de aspecten zijn behandeld. Deze interviewvragen zijn terug te vinden in de interviewgids in bijlage 1.

Tabel 4.4.1 *Attentie en attitude ten opzichte van EU-subsidiebeleid*

Dimensie	Aspecten	Indicator	Waarde	Interviewvragen (bijlage 1)	
Europeanisering					
	<i>Attentie</i>	Bekendheid met EU-subsidieprogramma's	Bekendheid met veel EU-subsidieprogramma's	Veel tot weinig bekendheid	1
		Bekendheid met mogelijkheden EU-subsidieprogramma's	De mogelijkheden van EU-subsidieprogramma's zijn bekend	Veel tot weinig bekendheid	2
		Bekendheid met benodigde activiteiten voor het in aanmerking komen	Benodigdheden voor het in aanmerking komen zijn bekend.	Veel tot weinig bekendheid	3
<i>Attitude</i>		Houding ten opzichte van EU-subsidieprogramma's	EU-subsidies staan in een positief daglicht in de gemeente	Positief tot negatief	5
		Bijdrage leveren aan eigen beleidsdoelen	Subsidies kunnen een bijdrage leveren aan het bereiken van de beleidsdoelen van de gemeente zelf	Veel tot weinig bijdrage	6
		Versterken van positie van gemeente	Alternatieve financieringsbron kan positie van de gemeente versterken	Veel tot weinig versterking	7
		Complementariteit van subsidie	Subsidies zijn goede aanvulling op andere financieringsmogelijkheden	Grote tot geen aanvulling	8

Directe strategie: het vormen van een coalitie

De directe strategie is het opbouwen van coalities rond één beleid, in dit onderzoek heeft dat betrekking op het beleid rond EU-subsidies. Hierbij worden drie aspecten geanalyseerd.

Het eerste aspect is het bestaan van deze coalities, dit is uiteraard een vereiste voor het kunnen analyseren van dit proces. In dit geval gaat het om een coalitie of groep binnen een gemeente die positief staat ten opzichte van het gebruik van EU-subsidies door de gemeente. Dit is dus niet alleen een netwerk tussen personen die informatie uitwisselen, de personen die tot een coalitie behoren hebben dezelfde

overtuiging over een bepaald onderwerp. In dit geval staan ze allen positief tegenover het gebruik van EU-subsidies door de gemeente. Hiernaar is gevraagd in de interviews.

Het tweede aspect is het verbinden van individuen/groepen die hetzelfde beleid nastreven. Dit gaat om de rol die het individu in het vormen van deze coalities speelt. Het individu kan hier een actieve rol innemen door actief te zoeken naar steun voor EU-subsidies binnen de organisatie. Dit kan het individu doen door zich te verbinden met personen die ook al positief staan ten opzichte van het gebruik van EU-subsidies. Een andere manier is andere personen, die misschien in eerste instantie niet per se enthousiast zijn over het gebruik van EU-subsidies, enthousiast maken. Dit kan op verschillende manieren die ook aan bod komen bij de hieronder uitgewerkte ondersteunende strategieën. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het derde aspect is het bij elkaar brengen van relevante kennis en vaardigheden. Dit gaat meer over de toegevoegde waarde van de coalitie voor het nastreven van het gebruik van EU-subsidies. Hierbij gaat het onder andere om het bij elkaar brengen van personen van verschillende achtergronden. Dit kan bijvoorbeeld gaan om personen die werkzaam zijn op verschillende beleidsdomeinen, die het mogelijk maken de verschillende domeinen te combineren zodat hieruit projecten rollen die mogelijk interessant zijn voor EU-subsidies. Op die manier vullen zij elkaar aan. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Deze strategie van het vormen van coalities is in onderstaande tabel 4.4.2 weergegeven, hierin zijn ook de indicatoren opgenomen en de waarden die deze indicatoren kunnen aannemen. Daarnaast is aangegeven bij welke interviewvragen de aspecten worden behandeld. Deze vragen zijn terug te vinden in de interviewguide in bijlage 1.

Tabel 4.4.2 Directe strategie: coalitie

Strategie	Aspecten	Indicator	Waarde	Interviewvragen (bijlage 1)
Het opbouwen van coalities rond één beleid	Het bestaan van deze coalities in de gemeenteorganisatie	Aanwezigheid groep of coalitie in de gemeenteorganisatie	Wel, beperkt of niet aanwezig	9
	Verbinden individuen/groepen die hetzelfde beleid nastreven	Actie ondernomen om gelijkgestemde groepen/individuen te verbinden	Weinig tot veel actie	9
	Het bij elkaar brengen van relevante kennis en vaardigheden	Actie ondernomen om gebruik te maken van kennis en vaardigheden in groep	Weinig tot veel actie	12
		Actie ondernomen om individuen en groepen met verschillende kennis en vaardigheden te verbinden	Weinig tot veel actie	12

Ondersteunende strategieën

Het opbouwen van coalities wordt versterkt door de ondersteunende strategieën die de publieke entrepreneur kan toepassen. Er zijn hier vier ondersteunende strategieën die worden geoperationaliseerd. De operationalisering is ook weergegeven in onderstaande tabel 4.4.3, waarbij ook is aangegeven welke interviewvragen worden gebruikt bij de aspecten. Deze interviewvragen zijn terug te vinden in de interviewgids in bijlage 1.

Het opbouwen en managen van netwerken

De eerste strategie is het opbouwen en managen van netwerken. Hierbij worden drie aspecten behandeld. Het eerste aspect is het managen van interacties binnen een bestaand netwerk. Hierbij gaat het om in hoeverre relaties in het netwerk worden onderhouden. Dit gaat onder andere over hoe actief de individu in de gemeenteorganisatie is in de netwerken waaraan het deelneemt. Bijvoorbeeld door het actief contact opnemen met andere netwerkpartners en het (mede-) organiseren van netwerkactiviteiten. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het tweede aspect is het creëren van nieuwe netwerken. Hierbij gaat het om in hoeverre het individu in de gemeenteorganisatie nieuwe netwerkrelaties aangaat op het gebied van EU-subsidies en wat de rol van het individu hierbij is. Deze nieuwe netwerkrelaties kunnen verschillende vormen aannemen. Ze kunnen meer op een ad-hoc basis zijn voor het binnenhalen van een specifieke subsidie of kunnen een meer permanent karakter hebben. Een permanent netwerk kan gericht zijn op het delen van informatie over (onder andere) EU-subsidies. Ook kunnen de relaties zowel een formeel als een informeel karakter hebben. Bij een informeel karakter heeft de entrepreneur contacten met andere personen of organisaties over EU-subsidies, maar is de structuur hiervan nergens vastgelegd. Bij een formeel netwerk gaat het om een netwerk dat wel een gestructureerde vorm, een vaste selectie deelnemers en een vaste organisatievorm heeft. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het derde aspect is het netwerken als bron van potentiële deelnemers voor een coalitie. De netwerken kunnen leiden tot meer steun voor EU-subsidies binnen de gemeenteorganisatie. Dit gaat dan vooral over netwerken binnen de gemeenteorganisatie zelf. Door netwerkrelaties te hebben met andere partijen kan informatie uitgewisseld worden. Door deze uitwisseling kan er ook achter gekomen worden of iemand ook positief staat ten opzichte van EU-subsidies. Hierdoor kunnen oorspronkelijke netwerkrelaties deel gaan uitmaken van de coalitie die voor het gebruik van EU-subsidies is door de gemeente. Dit is gevraagd in de interviews.

Het definiëren van problemen

De tweede strategie is het definiëren van problemen. Hierbij worden drie aspecten geanalyseerd. Het eerste aspect is het benadrukken van bepaalde aspecten van het beleid/probleem. Dit gaat in op in hoeverre het individu bepaalde aspecten van beleid of problemen zo benadrukt dat de oplossing gezocht kan worden bij EU-subsidies. Door bijvoorbeeld bij een sociaal probleem de nadruk te leggen op aspecten die aansluiten bij Europese programma's, kan de oplossing ook gezocht worden bij deze programma's (vaak subsidieprogramma's). Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het tweede aspect is het betrekken van andere partijen bij het beleid of probleem. Dit wordt gedaan door beleid of een probleem op zo'n manier te definiëren dat de andere partijen het idee hebben dat zij er belang bij hebben. Door bepaalde aspecten van beleid te benadrukken kunnen andere partijen het idee hebben dat het ook hun beleidsterrein aangaat. Hierdoor raken zij betrokken bij het beleid, dat in dit geval gericht is op het gebruik van EU-subsidies door de gemeente. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het derde aspect is het meegeven van een oplossing aan een probleem. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld bepaalde aspecten van EU-subsidies te benadrukken waardoor andere partijen het idee hebben dat zij hier goed gebruik van kunnen maken voor het behalen van hun eigen beleidsdoelen. Op

die manier worden EU-subsidies bijvoorbeeld gezien als een oplossing voor het gebrek aan financiering voor bepaald beleid binnen de gemeente. Naar de toepassing is in de interviews gevraagd.

Het verwerven van aandacht

De derde strategie is het verwerven van aandacht voor nieuw beleid, in dit geval met betrekking tot beleid rond EU-subsidies. Hierbij worden vijf aspecten geoperationaliseerd. Het eerste aspect is de uitvoering van pilots. Hierbij wordt de uitvoering van beleid bij pilots ingezet om aandacht te verwerven voor het beleid. Bij een pilot wordt het beleid op een kleine schaal uitgevoerd en kan de uitkomst van de uitvoering gebruikt worden voor het op een grotere schaal uitvoeren van het beleid. In dit geval het gebruik van bepaalde EU-subsidies. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het tweede aspect is het publiceren van indicatoren. De indicatoren zijn afkomstig van andere plekken of gebieden waar al gebruik is gemaakt van EU-subsidies. Het kan zo zijn dat in andere gemeenten al gebruik is gemaakt van bepaalde EU-subsidies, door aan te geven wat er hier mee gedaan is en wat de resultaten waren kan er aandacht voor het beleid worden verworven. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het derde aspect is het geven van expert getuigenissen. Hierbij worden voorbeelden of getuigenissen van personen die ervaring hebben met EU-subsidies ingezet om aandacht te verkrijgen voor het beleid. Dit kan op verschillende manieren, zo kan een bericht worden verspreid met een dergelijke getuigenis of kan een presentatie worden gegeven. Naar de toepassing hiervan is wederom in de interviews gevraagd.

Het vierde aspect is het wegnemen van zorgen rond risico's van beleid. Dit hangt samen met de voorgaande aspecten. Door voorbeelden van al doorgevoerd beleid te geven kunnen ook de zorgen rond mogelijke risico's worden weggenomen. Dit is meer een bijeffect bij het verkrijgen van aandacht voor beleid, maar draagt zeker wel bij aan het verwerven van steun voor het gebruik van EU-subsidies in de gemeente. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het vijfde aspect is het aandacht verwerven als manier zien om potentiële coalitiepartners te verwerven. Dit hangt ook samen met de vorige aspecten en gaat om het belang van deze strategie voor het verwerven van coalitiepartners. Hierbij wordt het aandacht werven voor beleid gebruikt om de steun voor het gebruik van EU-subsidies te verwerven. Dit is gevraagd in de interviews.

Het verbinden van issues

De vierde strategie is het verbinden van issues. Hierbij worden drie aspecten geanalyseerd. Het eerste aspect is het linken van oorspronkelijk verschillende problemen of beleidsissues. Dit gaat in op in

hoeverre issues aan elkaar gelinkt worden om partijen te betrekken bij bepaald beleid. Om uiteindelijk op die manier steun te verwerven voor EU-subsidies. Dit hangt sterk samen met het definiëren van problemen, dat ingezet kan worden om duidelijk te maken dat bepaalde beleidsissues aan elkaar gelinkt zijn. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het tweede aspect is het verbinden van verschillende partijen. Hierbij worden partijen met elkaar verbonden zodat zij een coalitie vormen en hierdoor zorgen voor meer steun in de gemeenteorganisatie voor het gebruik van EU-subsidies. Dit kan ook gedaan worden omdat de EU-subsidies dit vereisen in een bepaald programma, op die manier sluit het georganiseerde project aan op EU-subsidieprogramma's. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Het derde aspect is het verbinden van problemen aan oplossingen. Hierbij worden de EU-subsidies voorgesteld als de oplossing voor problemen of beleidsvraagstukken. Dit kan dan ingaan op het koppelen van een financieringsvraag aan EU-subsidies. Dit hangt ook samen met het definiëren van problemen, dat ingezet kan worden om duidelijk te maken dat een financieringsvraagstuk opgelost kan worden met de EU-subsidies. Naar de toepassing hiervan is in de interviews gevraagd.

Tabel 4.4.3 Ondersteunende strategieën

Strategie	Aspecten	Indicator	Waarde	Interviewvragen (bijlage 1)
Het opbouwen en managen van netwerken	Het managen van interacties binnen bestaand netwerk	Activiteiten worden ondernomen om de relaties binnen netwerken te onderhouden	Veel tot weinig actie	13, 14
	Het creëren van nieuwe netwerken	Het creëren van netwerken en het aangaan van nieuwe netwerkrelaties	Veel tot weinig nieuwe relaties	15, 16
	Netwerken als bron van potentiële deelnemers coalitie	Netwerken als bron van potentiële coalitiepartners	Grote tot beperkte bron	17
Het definiëren van problemen	Het benadrukken van bepaalde aspecten van beleid/probleem	Een specifieke draai geven aan een probleem/beleid	Veel tot weinig toepassen	19
	Het betrekken van andere partijen bij beleid/probleem	Het specifiek definiëren inzetten	Veel tot weinig inzetten	19

		voor betrekken van anderen		
	Het meegeven van een oplossing aan een probleem	Een oplossing wordt meegegeven aan het probleem	Veel tot weinig toegepast	20
Het verwerven van aandacht voor nieuw beleid	De uitvoering van pilots	De inzet van pilots voor aandacht verwerven	Veel tot weinig ingezet	23, 24, 25
	Het publiceren van indicatoren	Het publiceren van indicatoren wordt ingezet	Veel tot weinig ingezet	23, 24, 25
	Het geven van expert getuigenissen	Expert getuigenissen/ voorbeelden worden ingezet	Veel tot weinig ingezet	23, 24, 25
	Het wegnemen van zorgen rond risico's	Ingezet om zorgen rond risico's weg te nemen	Veel tot weinig ingezet	24
	Als manier om potentiële coalitiepartners te verwerven	Gebruikt om potentiële coalitiepartners te verwerven	Veel tot weinig ingezet	26
Het verbinden van issues	Het linken van oorspronkelijk verschillende problemen of beleidsissues	Oorspronkelijk verschillende problemen of beleidsissues worden aan elkaar gelinkt	Veel tot weinig toegepast	28
	Het verbinden van verschillende partijen	Verschillende partijen worden hierbij aan elkaar gelinkt	Veel tot weinig ingezet	30
	Het verbinden van problemen aan oplossingen	Problemen en oplossingen worden hierbij aan elkaar gelinkt	Veel tot weinig ingezet	30

4.5 Data-verzameling: interview en documentenanalyse

Hieronder wordt behandeld hoe de benodigde data is verzameld voor het vaststellen van de strategieën van de entrepreneur en de *attentie/ attitude* in de gemeenten.

Interview

Voor het in beeld krijgen van de acties die uitgevoerd worden door de publieke entrepreneurs zijn semigestructureerde interviews gebruikt. Dit is voor dit onderzoek de meest geschikte methode. Hier wordt ingegaan op de acties van de geïnterviewde individuen zelf en hoe zij de *attitude* en *attentie* ten opzichte van EU-subsidies zien in hun organisatie. Tussen deze strategieën en *attentie/attitude* zijn uiteindelijk de verbanden onderzocht. Dit sluit aan bij de mogelijkheden van het interview, omdat hiermee informatie verzameld kan worden die geschikt is voor het onderzoeken van deze verbanden. Hier kunnen vervolgens precieze uitspraken over worden gedaan. Daarnaast geeft het een goed beeld over hoe de geïnterviewden bepaalde zaken beleven, dit is vooral op het gebied van de *attentie* en *attitude* nuttig (Bleijenbergh, 2015).

Dit betekent dat er een interviewgide is opgesteld met onder andere vragen die ingaan op de verschillende strategieën die de publieke entrepreneur onderneemt (de interviewgide staat in bijlage 1). Bij het interview is door de onderzoeker ook doorgevraagd en heeft de onderzoeker wanneer dat nuttig was een onderwerp eerder aan bod laten komen, uiteraard is dit alleen gedaan wanneer dit door het verloop van het onderzoek logisch is. Dit bood de mogelijkheid dieper op de onderwerpen in te gaan die bij het interview ter sprake kwamen (Adams, 2015).

De interviewvragen zijn opgesteld aan de hand van de in de operationalisering uitgewerkte aspecten. Een overzicht van de operationalisering is te vinden in de tabellen 4.4.1, 4.4.2 en 4.4.3. De aspecten hebben betrekking op de strategieën van publieke entrepreneurs en de *attentie* en *attitude*. Per aspect is er ten minste één vraag geformuleerd. In de hiervoor genoemde tabellen is opgenomen welke vraag dit is of vragen dit zijn. Op deze manier zijn alle facetten van de in het theoretisch kader behandelde concepten onderzocht.

Documentenanalyse

Naast het interview zijn ook enige documenten geanalyseerd. Hierbij is alleen gekeken naar de *attentie* en *attitude* op het gebied van EU-subsidies. Aangezien deze concepten ingaan op de gehele gemeenteorganisatie kan hier een documentenanalyse worden gebruikt, omdat de documenten betrekking hebben op een bredere groep dan het individu binnen de gemeenteorganisatie. Dit is ook de reden dat dit niet gebruikt is voor het onderzoeken van de strategieën van de publieke entrepreneur, omdat die alleen gaan over de acties van individuen binnen de gemeenteorganisatie. De documenten die

gebruikt zijn, zijn de coalitieakkoorden van de gemeenten die geselecteerd zijn in de caseselectie. Een overzicht van deze documenten is terug te vinden in bijlage 2.

4.6 Data verzameling: daadwerkelijke deelname gemeenten aan EU-subsidieprogramma's

Om de deelname van gemeenten aan EU-subsidieprogramma's (deelvraag 7) vast te stellen is gekeken naar de verschillende Europese subsidiefondsen die beschikbaar zijn voor gemeenten. In het beleidskader zijn deze fondsen in kaart gebracht. De cijfers die hier genoemd worden hebben puur betrekking op de projecten waaraan de gemeente deelneemt en partner is. Het gaat dus niet om alle projecten die plaatsvinden op het grondgebied van een gemeente. Om dit vast te stellen is gebruik gemaakt van de database van adviesbureau ERAC. Hierin is de voorlopige neerslag (tot juni 2020) van alle Europese gelden in Nederland voor de programmaperiode 2014-2020 opgenomen. Hierin zijn zowel programma's opgenomen die onder Europese, nationale als regionale regie staan. Bij de neerslag van Europese gelden gaat het om de projectkosten die gefinancierd zijn vanuit de Europese bijdrage. De database wordt continue inhoudelijk getoetst aan nieuw beschikbare bronnen. Dit gaat om officiële bronnen die vrij worden gegeven door de verschillende autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de programma's.

Uit deze database zijn een aantal gemeenten geselecteerd die wel of juist niet veel gebruik maken van EU-subsidies. De gemeenten zijn meegenomen in het onderzoek en de individuen binnen deze gemeenten, die verantwoordelijk zijn voor EU-subsidiebeleid, zijn geïnterviewd. De gemeenten zijn op rangorde gezet van gemeenten die relatief veel gebruik maken van EU-subsidies en gemeenten die relatief weinig gebruik maken van EU-subsidies. Het aantal projecten per gemeente is hier niet meegenomen, omdat het weinig zegt over de grootte van de projecten en daarom een vertekend beeld kan geven van de activiteit op het gebied van EU-subsidies. Deze rangorde kan op twee manieren gemaakt worden; er kan gekeken worden naar het totaalbedrag dat wordt binnengehaald en er kan gekeken worden naar het bedrag per inwoner. In dit onderzoek is het bedrag per inwoner gebruikt, zodat rekening wordt gehouden met de grootte van de gemeente. Anders ontstaat er mogelijk een vertekend beeld. Kleine gemeenten kunnen misschien in totaal een relatief klein bedrag binnenhalen, maar per inwoner kan het wel om een substantieel bedrag gaan. Deze rangorde is terug te vinden in tabel 4.6.

Tabel 4.6 Per inwoner ontvangen EU-subsidie

Gemeente	Subsidie per inwoner (€)
Hengelo	151
Breda	71
Venlo	71
Amsterdam	41
Vlissingen	30
Emmen	30
Enschede	27
Súdwest-Fryslân	17
Apeldoorn	17
Apeldoorn	17
Bergen op Zoom	11
Meerijstad	10

Bron: Adviesbureau ERAC

4.7 Analyse van de verzamelde data

In dit gedeelte van dit hoofdstuk wordt aangegeven hoe de verzamelde data verwerkt is en hoe die vervolgens geanalyseerd is. Als allereerst zijn de interviews, na het afnemen, verwerkt door ze te transcriberen. Deze transcripten zijn vervolgens geanalyseerd met behulp van het analyseprogramma *Atlas.ti*. Hierbij zijn per interview de uitspraken op het gebied van de *attentie* en *attitude* gelabeld en ook de uitspraken op het gebied van de verschillende aspecten van de strategieën zijn gelabeld. Per aspect van de strategieën zijn de uitspraken gelabeld aan de hand van de in de operationalisering uitgewerkte indicatoren. Deze aspecten van *attentie/ attitude* en de strategieën zijn terug te vinden in de tabellen 4.4.1, 4.4.2 en 4.4.3. Dit labelen creëert een overzicht van de verschillende aspecten per interview. Voor de *attentie* en *attitude* zijn ook de coalitieakkoorden op eenzelfde manier geanalyseerd.

Vervolgens zijn de uitspraken bij deze aspecten beoordeeld aan de hand van de eerdergenoemde tabellen. De waardes hiervoor zijn ook in de tabellen meegenomen. Op deze manier konden de gemeenten worden ingedeeld in categorieën die gebaseerd zijn op de beoordelingen van de aspecten. De mogelijke categorieën zijn groen, geel en rood. De diversiteit in de categorieën wordt aangegeven met een +, 0 en -. Tabel 4.7 bevat een format hiervoor.

Tabel 4.7 Format voor categorie-indeling gemeenten

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Amsterdam	+	
Breda	0	
Súdwest-Fryslân	0	
Hengelo	-	
Venlo	+	
Vlissingen	0	
Emmen	-	
Enschede	+	
Apeldoorn	0	
Meijerijstad	0	
Bergen op Zoom	-	

Samenhang analyseren attentie/attitude en daadwerkelijk gebruik EU-subsidies

Dit indelen in categorieën betekent voor de *attitude* en *attentie* dat er twee categorie-indelingen zijn opgesteld. Deze categorie-indelingen zijn vergeleken met het daadwerkelijke gebruik van EU-subsidies door de gemeenten. Dit is vergeleken met het bedrag per inwoner dat de gemeente ontvangt aan EU-subsidies. Deze bedragen staan vermeld in tabel 4.6 hierboven. Hier is onderzocht of er een patroon waarneembaar is en of er dus in dit onderzoek een samenhang is tussen *attentie* en *attitude* aan de ene kant en het daadwerkelijke gebruik van EU-subsidies aan de andere kant. Zoals dat ook al is beschreven in het theoretisch kader.

Samenhang analyseren strategie coalitie en attentie/attitude

Voor de directe strategie *coalitie* is er een soortgelijke categorie-indeling gemaakt. De categorie-indeling van *coalitie* is zowel vergeleken met die van *attentie*, als die van *attitude*. Op basis hiervan is bij *attentie* en *attitude* bepaald of er patronen zichtbaar zijn. Zodat uiteindelijk aan de hand van deze vergelijkingen en de uitspraken uit de interviews die hierop wijzen, beoordeeld is of er in dit onderzoek een verband is vast te stellen tussen *coalitie* aan de ene kant en de *attentie* en *attitude* aan de andere kant. Zoals dit ook beschreven is in het theoretisch kader (zie figuur 3.9).

Analyseren samenhang ondersteunende strategieën en strategie coalitie

Ook voor de indirecte strategieën zijn categorie-indelingen gemaakt. Deze indelingen zijn vergeleken met de categorie-indeling van de factor *coalitie*. Op basis hiervan is bepaald of er patronen zichtbaar zijn. Hiermee en met de uitspraken uit de interviews die daarop wijzen is beoordeeld of er een verband is tussen de indirecte strategieën en de directe strategie *coalitie*. Zoals dit ook beschreven is in het theoretisch kader (zie figuur 3.9).

4.8 Methodologische verantwoording

Voor het bepalen van de kwaliteit van dit onderzoek is het belangrijk de validiteit en betrouwbaarheid te behandelen en wat er gedaan is om die te versterken (Vennix, 2016).

Interne validiteit

Interne validiteit houdt in dat hetgeen dat gemeten wordt, ook hetgeen is dat moet worden gemeten (Bleijenbergh, 2015). Door gebruik te maken van het semigestructureerde interview is het mogelijk dieper in te gaan op de acties die door de respondenten ondernomen worden en de kenmerken in de gemeenteorganisatie die van belang zijn voor de *attentie* en *attitude*. Wanneer iets in eerste instantie niet geheel duidelijk is kan doorgevraagd worden zodat duidelijker wordt wat er bedoeld wordt en er minder kans is dat tijdens de analyse bepaalde zaken foutief gelabeld worden. Daarnaast is voor het bepalen van de *attentie* en de *attitude* ook gebruik gemaakt van de documentenanalyse, door de toepassing van deze twee methoden is er minder kans op het optreden van vertekeningen (Bleijenbergh, 2015).

Voor het opstellen van een kader voor het bepalen van de strategieën die het individu toepast is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeken die betrekking hebben op hetzelfde onderzoeksveld. De in deze onderzoeken beschreven kaders zijn gecombineerd zodat er in dit onderzoek een kader is ontstaan dat gebaseerd is op meerdere wetenschappelijke onderzoeken. Door het combineren ervan is de kans dat een afwijking in een van de onderzoeken gevolgen heeft voor de interne validiteit van dit onderzoek ook kleiner (voorbeelden van deze onderzoeken: Mintrom & Norman, 2009; Brouwer & Biermann, 2011 en Huitema & Meijerink, 2010).

Externe validiteit

De externe validiteit betekent dat de resultaten van dit onderzoek ook toe te passen zijn op een grotere populatie (Bleijenbergh, 2015). Door de kwalitatieve aard van dit onderzoek en het relatief lage aantal cases is de generaliseerbaarheid van dit onderzoek beperkt. Wel geeft het een aanvulling en verder inzicht in de rol van de publieke entrepreneur (op het gebied van Europeanisering). In dit

onderzoeksgebied zijn er namelijk eerder vergelijkbare onderzoeken gedaan. Door deze onderzoeken gezamenlijk te gebruiken kan een algemener beeld worden verkregen (bijvoorbeeld Zerbinati, 2012 en Brouwer & Biermann, 2011).

Door de onderzochte gemeenten zo veel mogelijk te selecteren op basis van hun deelname aan EU-subsidieprogramma's (zowel qua totaalbedrag en bedrag per persoon) is toch gepoogd een representatief beeld te kunnen krijgen van de Nederlandse gemeenten. Op deze manier heeft het in dit onderzoek gevonden patroon tussen de verschillende behandelde concepten een grotere reikwijdte, dan alleen dit onderzoek. Hierdoor is de verwachting dat het patroon ook in andere situaties waar te nemen zal zijn.

Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid houdt in dat de onderzoeksresultaten niet beïnvloed worden door toevallige afwijkingen, die veroorzaakt worden door de toegepaste onderzoeksmethode (Bleijenbergh, 2015). Door gebruik te maken van het semigestructureerde interview als methode voor het onderzoeken van de strategieën wordt de betrouwbaarheid vergroot, omdat op deze manier alle respondenten dezelfde vragen krijgen voorgelegd. Dit is bereikt door gebruik te maken van een vaste interviewgids voor de interviews (te vinden in bijlage 1), hierdoor kan verwacht worden dat het type inhoud dat naar voren komt in de interviews grotendeels gelijk is. Waardoor het ook mogelijk is om vergelijkingen te maken tussen de gemeenten. De antwoorden die gegeven werden in het interview zijn ook zo min mogelijk gestuurd door zoveel mogelijk open vragen te stellen en te voorkomen dat de vragen te sturend zijn.

Aangezien de strategieën betrekking hebben op het individu in de gemeenteorganisatie, is het interview de meest geschikte methode en zou de bijdrage van andere methoden slechts beperkt zijn. Bij het afnemen van een interview is het mogelijk in te gaan op de acties van het individu zelf en de sentimenten (*attentie* en *attitude*) die er leven in de gemeenteorganisatie. Andere methoden, zoals een documentenanalyse, geven hier minder mogelijkheden voor. De *attentie* en *attitude* hebben minder betrekking op het individu, daarom kon hier ook een documentenanalyse worden toegepast naast het interview.

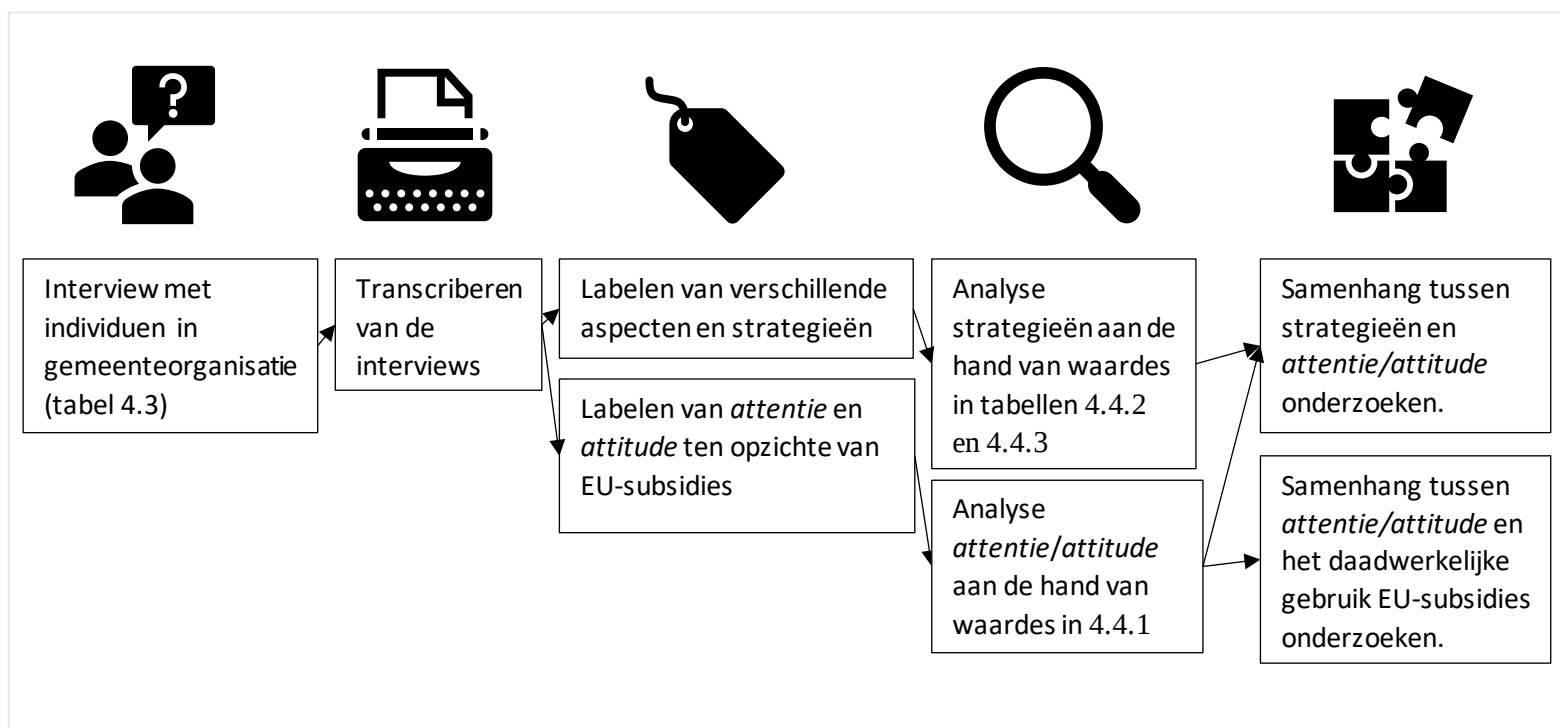
Daarnaast is voor het analyseren van de interviews en documenten gebruik gemaakt van een vast kader (tabellen 4.4.1, 4.4.2 en 4.4.3). Dit kader is in dit methodologisch kader uitgebreid behandeld, dit bevordert de standaardisatie bij het analyseren. Door deze standaardisatie is het optreden van afwijkingen tijdens de analyse minder waarschijnlijk, wat ten goede komt aan de betrouwbaarheid.

Voor het bepalen van de EU-subsidies die gemeenten verwerven uit de fondsen is gebruik gemaakt van de ERAC-database. De bronnen hiervan zijn de documenten die beschikbaar worden gesteld door de verantwoordelijke instanties zelf. Door gebruik te maken van de bronnen van de instituten zelf, kan ervan uit worden gegaan dat hierin de correcte informatie is opgenomen.

4.9 Samenvatting methode

In de onderstaande figuur is de methode voor dit onderzoek visueel weergegeven (figuur 4.9). Het geeft het proces weer van het interviewen van respondenten die actief zijn binnen Nederlandse gemeenten op het gebied van EU-subsidies (bijlage 1). Daarna wordt het proces van verwerken en analyseren van deze interviews weergegeven. Bij het analyseren zijn de transcripten gecodeerd aan de hand van tabellen 4.4.1, 4.4.2 en 4.4.3. Vervolgens is de relatie tussen de *attentie* en *attitude* enerzijds en de strategieën van het individu anderzijds onderzocht. Ook is de relatie tussen de *attentie/ attitude* en het daadwerkelijke gebruik van EU-subsidies onderzocht. Hiermee zijn de methodologische vragen (5, 6 en 7) behandeld, de uitkomsten van deze analyse zijn terug te vinden in het volgende hoofdstuk.

Figuur 4.9 **Overzicht methode**

5. Resultatensectie

Nu beschreven is hoe dit onderzoek uitgevoerd is, zijn in deze sectie de resultaten ervan terug te vinden. In deze resultatensectie worden dan ook de volgende deelvragen behandeld:

Deelvraag 8: *Hoe verhouden deze acties zich tot de daadwerkelijke deelname aan EU-subsidieprogramma's door gemeenten?*

Deelvraag 9: *In hoeverre voeren individuen de bij deelvraag 4 beschreven acties in de gemeenteorganisaties uit?*

Deelvraag 10: *Wat is de invloed van deze acties op de attentie en attitude?*

Begonnen wordt met deelvraag 8. Hierbij zal gestart worden met de beschrijving van de *attitude* en *attentie* in de gemeenteorganisaties, omdat deze concepten een belangrijke schakel zijn tussen de acties van individuen en de deelname aan EU-subsidieprogramma's. Dit is terug te zien in het conceptueel model (figuur 3.9). Bij deze beschrijving zullen de gemeenten ook ingedeeld worden in categorieën.

5.1 Beschrijving van de variabelen *attentie* en *attitude*

In dit gedeelte worden de factoren *attentie* en *attitude* beschreven. De gemeenten worden hierbij ingedeeld in categorieën (groen, geel en rood), daarnaast wordt binnen de categorieën ook de verschillen tussen de beoordelingen op alle aspecten aangegeven met +, 0 en -. Dit geeft een beeld van de diversiteit binnen de categorie.

5.1.1 *Attentie*

Tabel 5.1.1 Categorie-indeling factor *attentie*

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Amsterdam	Veel <i>attentie</i>	+
Breda	Redelijk veel <i>attentie</i>	0
Súdwest-Fryslân	Redelijk veel <i>attentie</i>	0
Hengelo	Redelijk veel <i>attentie</i>	0
Venlo	Beperkte <i>attentie</i>	+
Vlissingen	Beperkte <i>attentie</i>	0
Emmen	Matige <i>attentie</i>	0
Enschede	Matige <i>attentie</i>	-
Apeldoorn	Matige <i>attentie</i>	-
Meijerijstad	Matige <i>attentie</i>	+
Bergen op Zoom	Weinig <i>attentie</i>	0

In tabel 5.1.1 staat de beoordeling en de categorie-indeling weergegeven van de factor *attentie*. De *attentie* heeft betrekking op de bekendheid met EU-subsidieprogramma's binnen de gemeente-organisaties. Zo behandelt het of mensen op de hoogte zijn van de subsidies en de mogelijkheden die deze subsidies bieden. In tabel 5.1.1 is per gemeente een beoordeling gegeven voor de factor *attentie*. Deze beoordeling is tot stand gekomen door het combineren van de beoordelingen van de verschillende aspecten van *attentie* die zijn weergegeven in tabel 4.4.1 in het methodologisch kader. De transcripten van de interviews zijn doorzocht op deze aspecten en zijn beoordeeld aan de hand van de waarden weergegeven in tabel 4.1.1. Op basis van deze beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld in drie categorieën: groen, geel en rood. Hierbij is bij de groene categorie de *attentie* het groots en bij de rode categorie de *attentie* relatief gezien het laagst.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen. Zij zijn in deze categorie opgenomen omdat ze bij alle aspecten in deze categorie goed scoren. Zo worden ze goed beoordeeld op de aspecten van de bekendheid van EU-subsidies, de bekendheid van mogelijkheden van EU-subsidies en kennis van de acties die ondernomen moeten worden om aanspraak te maken op deze subsidies.

De gemeente Amsterdam is het beste beoordeeld in deze categorie. Tijdens het interview werd onder andere aangegeven in hoeverre de personen, die binnen de organisatie zouden moeten weten van de EU-subsidies, hiervan afwisten. Zij wisten ook de weg te vinden naar de personen binnen de gemeenteorganisatie die hen hierbij kunnen helpen (gemeente Amsterdam, persoonlijke communicatie, 13 augustus 2020).

De gemeenten Breda, Súdwest-Fryslân en Hengelo zijn beoordeeld met *redelijk veel attentie*. In het interview met Hengelo werd hierover onder andere de volgende uitspraak gedaan: "...dus van oudsher kun je zeggen dat Twente een vrij lange traditie heeft op dat gebied en dus ook bekend is met de EU, maar ook met EU-programma's en subsidies" (gemeente Hengelo, persoonlijke communicatie, 16 september 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie geel. Zij zijn wisselend beoordeeld op de verschillende aspecten van *attentie*.

De gemeenten Venlo en Vlissingen zijn beoordeeld met *beperkte attentie*, dit komt onder andere voort uit de volgende uitspraak: "Ik denk dat de bekendheid er wel is, alleen dat is wat anders dan bereidheid.

Dus [...] tovertermen als Brussel en *Green Deal* vindt iedereen leuk klinken, maar laten we zeggen: dus bekendheid, het is een beetje een klok en klepel verhaal. Er is geld, er is Brussel, alleen niet echt een besef wat het precies inhoudt” (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus 2020).

Het is dus wel bekend dat er subsidies beschikbaar zijn, alleen is men vaak minder goed op de hoogte van de mogelijkheden die deze subsidies bieden. Vlissingen staat in de categorie-indeling onder Venlo omdat het geen vermelding maakt van de EU of EU-subsidies in het onderzochte coalitieakkoord, de interviews gaven daarentegen een gelijkwaardig beeld van de *attentie* in de gemeenten (Samen zijn we Vlissingen, 2018).

De gemeenten Emmen, Enschede, Apeldoorn en Meijerijstad zijn gelabeld met *matige attentie*. Bij deze beoordeling is uitgekomen, omdat de bekendheid er wel gedeeltelijk is, maar dat dit geen vanzelfsprekendheid is. Slechts bij een beperkt aantal mensen in de organisatie zijn al de aspecten van *attentie* aanwezig. Dit blijkt ook uit de volgende uitspraak: “Genuanceerd. [...] de oriëntatie op Europa is niet iets vanzelfsprekends in de organisatie. Het grootste deel van de medewerkers is toch erg gericht op hun initiële taak” (gemeente Enschede, persoonlijke communicatie, 19 augustus 2020). De gemeente Venlo is binnen de categorie één van de gemeenten die het best is beoordeeld, onder andere vanwege de aandacht voor cofinanciering vanuit Europese subsidies in het algemeen: “Ook Europa is vanzelfsprekend een samenhang waar we onze pijlen op richten” (Gemeente Venlo, 2018).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Zij scoren relatief gezien het laagst op de aspecten van de factor *attentie*.

De gemeente Meijerijstad staat in de categorie-indeling juist onder de andere met *matige attentie* beoordeelde gemeenten, omdat er geen vermelding wordt gemaakt van de EU(-subsidies) in het coalitieakkoord van de gemeente (Gemeente Meijerijstad, 2017). En er is weinig bekendheid over de EU-subsidies en de mogelijkheden die deze subsidies bieden (gemeente Meijerijstad, persoonlijke communicatie, 21 augustus 2020).

De gemeente Bergen op Zoom is gelabeld met *weinig attentie*, de bekendheid op het gebied van EU-subsidies is beperkt. In de organisatie is men ook niet goed op de hoogte van de mogelijkheden die EU-subsidies bieden. Vaak is er wel een idee van beschikbare financiële middelen vanuit de EU, maar weet men niet wat daarmee gedaan kan worden en hoe men hieraan kan komen (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli 2020).

Samenvatting

Zoals te zien is aan deze beoordelingen en uitspraken uit de interviews en coalitieakkoorden is er bij alle gemeenten wel enig bewustzijn over het bestaan van EU-subsidies. Er zitten wel grote verschillen in de verspreiding over de organisatie van de kennis over EU-subsidies en in hoeverre men op de hoogte is van de mogelijkheden en wat er komt kijken bij het binnenhalen en gebruiken van EU-subsidies.

5.1.2 Attitude

Tabel 5.1.2 Categorie-indeling factor *attitude*

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Súdwest-Fryslân	Positieve <i>attitude</i>	+
Hengelo	Positieve <i>attitude</i>	+
Emmen	Positieve <i>attitude</i>	0
Venlo	Redelijk positieve <i>attitude</i>	+
Breda	Redelijke positieve <i>attitude</i>	+
Meijerijstad	Neutraal	0
Amsterdam	Redelijk negatieve <i>attitude</i>	+
Enschede	Redelijk negatieve <i>attitude</i>	+
Vlissingen	Redelijk negatieve <i>attitude</i>	+
Bergen op Zoom	Redelijk negatieve <i>attitude</i>	+
Apeldoorn	Redelijk negatieve <i>attitude</i>	0

In tabel 5.1.2 staat de beoordeling en categorie-indeling van de gemeenten op basis van de *attitude* ten opzichte van EU-subsidies. De factor *attitude* beslaat de houding van de personen binnen de gemeenten ten opzichte van EU-subsidies. Zo wordt behandeld in hoeverre men hier positief tegenover staat en waaraan dit ligt. Aspecten van de houding zijn of men het ziet als een goede bijdrage aan de beleidsdoelen van de gemeente of een versterking van de politieke positie van de gemeente. De uitspraken uit de interviews en coalitieakkoorden op dit gebied zijn beoordeeld op basis van de aspecten en waarden die weergegeven zijn in tabel 4.4.1 in het methodologisch kader. Op basis van de beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld drie categorieën: groen, geel en rood.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen. Deze gemeenten scoren allen goed bij de verschillende aspecten van *attitude*, zoals houding ten opzichte van EU-subsidies, bijdragen aan de beleidsdoelen, versterking van de positie en de complementariteit van de subsidies.

De gemeenten Súdwest-Fryslân, Hengelo, Emmen en Venlo zijn beoordeeld met een *positieve attitude*. Deze positieve houding blijkt onder ander uit de volgende uitspraak: “Wij willen kennis brengen en halen uit Europa, en we willen deelnemen aan kennisnetwerken en we willen onze lobby op orde brengen. Onderdeel van dat hele Europa bewustzijn is die financieringskans” (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020). Na Súdwest-Fryslân en Hengelo staat de gemeente Emmen. De personen in deze gemeenteorganisatie zien EU-subsidies wel als een bijdrage aan de eigen doelen en een versterking van de positie van de gemeente. Ook zijn ze wel enthousiast over de inhoud van de subsidieprogramma’s, maar er is minder enthousiasme als het gaat om de complexiteit van het aanvragen en het aangaan van partnerschappen (gemeente Emmen, persoonlijke communicatie, 24 september 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie geel. Deze gemeenten scoren wisselend op de verschillende aspecten van *attitude*.

De gemeenten Venlo en Breda zijn beoordeeld met *redelijke positieve attitude*. Hier is men ook over het algemeen positief, maar ziet men het minder als een versterking van de positie van de gemeente. Alhoewel ook die versterking door menigeen wel wordt onderkend. Ook de positiviteit die blijkt uit het coalitieakkoord is minder uitgesproken (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus 2020 & Gemeente Venlo, 2018).

De gemeente Meijerijstad is gelabeld met een *matig positieve attitude*. De *attitude* ten opzichte van EU-subsidies verschilt per persoon. Ook wordt het wel gezien als een goede aanvulling op de eigen financiering en een versterking van de positie van de gemeente. Hier tegenover staat dat de subsidies ook tot een keurslijf dwingen, waardoor de vrijheid van de gemeente juist afneemt (gemeente Meijerijstad, persoonlijke communicatie, 21 augustus 2020).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Deze gemeenten scoren juist minder goed op de verschillende aspecten van *attitude*. Ook dit is relatief ten opzichte van de gemeenten in categorie groen en geel.

De gemeenten Amsterdam, Enschede, Vlissingen, Bergen op Zoom en Apeldoorn zijn allen beoordeeld met een *redelijk negatieve attitude*. Zo ziet men het vooral als veel extra werk: “Waar men ook niet meteen het voordeel van ziet en vooral tegenop ziet – en ik ben al zo druk, dus daar moeten ze echt bij geholpen worden” (gemeente Enschede, persoonlijke communicatie, 19 augustus 2020). Ook wordt vaak door velen in de organisatie alleen het voordeel van de financiële bijdrage gezien, en worden andere voordelen van het deelnemen aan bepaalde EU-subsidieprogramma’s over het hoofd gezien (gemeente Vlissingen, persoonlijke communicatie, 18 september 2020). Door de financieel moeilijke situatie waarin veel gemeenten zitten, komt dit beeld vaker naar voren, zo ook bij de gemeente Bergen op Zoom:

“Elke subsidie wordt bij ons super positief ontvangen, we zijn een gemeente die er financieel niet goed voor staat, en er wordt in die zin ook inderdaad met bepaalde verwachtingen naar gekeken. We moeten meer geld binnenhalen vanuit Den Haag, vanuit Den Bosch en vanuit Brussel en zorg maar dat dat gebeurt, maar hoe dat precies gebeurt dat weten we niet” (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli 2020).

Van de gemeenten in deze categorie is Apeldoorn een van de minder goed beoordeelde gemeenten. Dit betekent niet dat de gemeente heel negatief aankijkt tegen EU-subsidies, maar er zit wel een groot verschil in hoe personen binnen de organisatie aankijken tegen EU-subsidies. Dat blijkt ook uit de volgende uitspraak: “De een die vindt het echt wel een toegevoegde waarde, de andere denkt: Ja, het kost me wel heel veel tijd bij mijn reguliere werk, wat levert het mij dan op? Mijn team is er helemaal belast mee” (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus 2020).

Samenvatting

Bijna bij elke gemeente wordt aangegeven dat de *attitude* ten opzichte van de EU en EU-subsidies verschilt per persoon. Een vaak genoemd nadeel is de complexiteit van EU-subsidies en het extra werk dat het met zich meebrengt. De respondenten benoemen verder dat de voordelen van EU-subsidies niet alleen financieel zijn. Door het management en het gemeentebestuur wordt dit wel regelmatig als zodanig gezien. Volgens de geïnterviewden zijn ook andere aspecten belangrijk zoals de netwerken die worden opgebouwd met steden en gemeenten buiten Nederland en de kennis die op deze manier verkregen kan worden. Deze kennis kan vervolgens weer ingezet worden bij het oplossen van problemen waar steden en gemeenten buiten Nederland ook mee kampen (gemeente Amsterdam, persoonlijke communicatie, 13 augustus 2020). Hierdoor is het ook niet zo dat er een gemeente puur negatief tegen EU-subsidies aankijkt. Wel zijn er altijd grote verschillen te zien binnen de gemeenteorganisatie, de *attitude* verschilt vaak per groep in de gemeenteorganisatie.

5.1.3 Samenvatting

Uit deze beschrijving van de factoren *attentie* en *attitude* zijn duidelijke verschillen te zien tussen de onderzochte gemeenten. Bij alle gemeenten is er wel enig bewustzijn van de beschikbaarheid van EU-subsidies. Wel zijn er verschillen tussen de spreiding van die kennis door heel de organisatie en is er ook verschil tussen de kennis over de specifieke mogelijkheden die deze subsidies bieden.

De *attitude* laat een groter verschil zien tussen de gemeenten. Zeker als gekeken wordt naar specifieke aspecten van de *attitude*, zoals de bijdrage aan de beleidsdoelen. Binnen de gemeenteorganisaties zelf zijn ook veel verschillen te zien. Het verschilt per persoon hoe er tegen EU-subsidies wordt aangekeken. De bijdrage van de subsidies wordt vaak wel als positief gezien, maar vaak wordt het ook gezien als een zware administratieve last. Daarnaast worden andere voordelen van de EU gezien, die vaak belangrijker worden geacht dan de subsidies. Dit kan gaan om de internationale profilering of het opbouwen van grensoverschrijdende netwerken.

5.2 Verklarende analyse *attentie* en *attitude* ten opzichte van deelname aan subsidieprogramma's

Nu de gemeenten beoordeeld zijn op basis van de *attentie* en *attitude*, kan verder worden gegaan met het vergelijken hiervan met de daadwerkelijke subsidiebedragen. Op basis hiervan kan antwoord worden gegeven op deelvraag 8.

5.2.1 Invloed *attentie* op deelname subsidieprogramma's

Tabel 5.2.1 Invloed factor *attentie* op deelname EU-subsidieprogramma's

Gemeente	Subsidie per inwoner (€)	Categorie: <i>attentie</i>
Hengelo	151	
Breda	71	
Venlo	71	
Amsterdam	41	
Emmen	30	
Vlissingen	30	
Enschede	27	
Súdwest-Fryslân	17	
Apeldoorn	17	
Bergen op Zoom	11	
Meerijstad	10	

In tabel 5.2.1 is de hoeveelheid subsidie per inwoner weergegeven voor de onderzochte gemeenten. De bedragen zijn afkomstig uit de database van ERAC. De subsidie per inwoner is vergeleken met de categorie-indeling van de factor *attentie*. Hier is duidelijk waarneembaar dat hoe beter de gemeente staat in de categorie-indeling van de factor *attentie*, hoe hoger het subsidiebedrag is. Een gemeente die in de categorie-indeling van *attentie* vrij hoog staat, maar in het subsidiebedrag per inwoner vrij laag staat, is de gemeente Súdwest-Fryslân. Dit kan te maken hebben met dat de inzet van de geïnterviewde voor EU-subsidies vooral gericht is op de volgende Europese begrotingsperiode (2021-2027) met onder ander het project Europe Ready Fryslân (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020). Voor de periode 2014-2020 is dan te verwachten dat het subsidiebedrag nog vrij laag uitvalt.

5.2.2 Invloed attitude op deelname subsidieprogramma's

Tabel 5.2.2 Invloed factor attitude op deelname subsidieprogramma's

Gemeente	Subsidie per inwoner (€)	Categorie: attitude
Hengelo	151	
Venlo	71	
Breda	71	
Amsterdam	41	
Emmen	30	
Vlissingen	30	
Enschede	27	
Súdwest-Fryslân	17	
Apeldoorn	17	
Bergen op Zoom	11	
Meerijstad	10	

In tabel 5.2.2 zijn de bedragen die ontvangen zijn aan EU-subsidies per inwoner weergegeven. Deze keer zijn de bedragen vergeleken met de categorie-indeling van de factor *attitude*. Ook bij deze factor is er een samenhang zichtbaar tussen de hoogte van het subsidiebedrag per inwoner en de plaats op de categorie-indeling van de factor *attitude*. De gemeente Súdwest-Fryslân vormt hier weer een uitzondering op, ook dit kan verklaard worden door de concentratie op de volgende subsidieperiode (2021-2027). De gemeente Amsterdam heeft in vergelijking met de categorie (rood) voor de factor *attitude* waar het bij ingedeeld is, een vrij hoog subsidiebedrag per inwoner. Dit heeft vooral te maken met de manier waarop Amsterdam naar de EU kijkt, het is daarbij niet zo gefocust op subsidies, omdat het maar een kleine bijdrage is in vergelijking met de totale begroting van Amsterdam. Het ziet de EU

vooral als een manier om kennis te delen met gemeenten en steden die met soortgelijke problemen te maken hebben en als een manier om te werken aan de internationale profilering van de stad Amsterdam (gemeente Amsterdam, persoonlijke communicatie, 13 augustus 2020).

Met de behandeling van de samenhang tussen *attentie/attitude* en het daadwerkelijk ontvangen bedrag aan EU-subsidies, is antwoord gegeven op deelvraag 8. Er blijkt inderdaad sprake te zijn van samenhang, maar dit is vooral duidelijk bij *attitude*.

5.3 Beschrijving en beoordeling van directe strategie *coalitie*

In het volgende gedeelte van de resultatensectie worden de acties van individuen behandeld. Dit wordt gedaan om antwoord te kunnen geven op deelvraag 9: *In hoeverre voeren individuen de bij deelvraag 4 beschreven acties in de gemeenteorganisaties uit?* Hier wordt eerst begonnen met het beoordelen van de directe strategie.

Tabel 5.3 Categorie-indeling factor *coalitie*

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Enschede	Sterk aanwezig en actief	+
Breda	Aanwezig en actief	0
Meijerijstad	Aanwezig en actief	0
Hengelo	Aanwezig en actief	0
Amsterdam	Redelijk aanwezig en actief	+
Súdwest-Fryslân	Redelijk aanwezig en actief	+
Emmen	Redelijk aanwezig en actief	0
Venlo	Beperkt aanwezig en actief	-
Apeldoorn	Beperkt aanwezig en actief	+
Vlissingen	Beperkt aanwezig en actief	+
Bergen op Zoom	Nauwelijks aanwezig en actief	0

In tabel 5.3 is de beoordeling weergegeven van de factor *coalitie*. Bij de factor *coalitie* gaat het om de aanwezigheid van een coalitie in de gemeenteorganisatie die positief staat ten opzichte van EU-subsidies. Deze coalities verspreiden de positieve *attitude* ook actief in de rest van de gemeenteorganisatie. Daarnaast zijn de acties van het individu op het gebied van coalitievorming belangrijk. De uitspraken uit de interviews die betrekking hebben op coalities, zijn beoordeeld aan de hand van de aspecten van coalities die staan in tabel 4.4.2 in het methodologisch kader. Aan de hand van de beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld bij de categorieën: groen, geel en rood. Daarnaast wordt binnen de categorieën ook de verschillen tussen de beoordelingen op alle aspecten aangegeven met +, 0 en -.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen. Deze gemeenten zijn relatief positief beoordeeld als het gaat om de verschillende aspecten van *coalitie*, dit gaat onder ander om de aanwezigheid van een coalitie en de activiteiten die het individu onderneemt op dit gebied.

De gemeente Enschede is beoordeeld met *sterk aanwezig en actief*. Er is hier sprake van een groep binnen de organisatie die actief is met de EU(-subsidies) en bezig is dit te bevorderen in de organisatie, dit blijkt onder andere uit de volgende uitspraak: “Dus dat is wel een beetje de voorhoede die mensen vormen met mekaar, ook een interstedelijk overleg hier binnen de netwerkstad Twente, waarin ze regelmatig kennis delen en kijken hoe dat netwerk intensiever betrokken kan worden” (Gemeente Enschede, persoonlijke communicatie, 19 augustus). Ook is de geïnterviewde sterk betrokken bij het verspreiden van de mogelijkheden van EU-subsidies binnen de organisatie. Dit zou potentieel kunnen leiden tot nieuwe coalitieleden.

De gemeenten Breda, Meijerijstad en Hengelo zijn beoordeeld met *aanwezig en actief*. Bij deze gemeenten is ook een coalitie rond de EU(-subsidies) te onderscheiden. Zo zijn er *believers* binnen een organisatie die ook contacten onderhouden en actief zijn in netwerken op het gebied van de EU(-subsidies). Deze personen binnen de organisatie zijn vaak ook goed op de hoogte van wat er speelt op het gebied van EU-subsidies (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020). De geïnterviewden geven ook aan een coördinerende functie te hebben op het gebied van EU-subsidies binnen de organisatie en op die manier ook mensen bij elkaar brengen of enthousiasmeren op het gebied van EU-subsidies (gemeente Hengelo, persoonlijke communicatie, 16 september 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie geel. De gemeenten in de categorie zijn wisselend beoordeeld op de aspecten van de factor *coalitie*.

De gemeenten Amsterdam, Súdwest-Fryslân en Emmen zijn beoordeeld met *redelijk aanwezig en actief*. Coalities zijn in deze gemeenten aanwezig, vaak in de vorm van formele verbanden. Zoals in de vorm van een Team Europa & Internationaal (gemeente Amsterdam, persoonlijke communicatie, 13 augustus 2020). Soms is er wel iets gelijkends op een coalitie, maar deze is nog beperkt in vorm: “Ja, het is een heel klein groepje maar, en dat moet nog verder groeien, wat op dit moment zeg maar een beetje zoekende is” (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020). Ook zijn de geïnterviewden wel op enige wijze actief bij het samenbrengen van geïnteresseerden op het gebied van EU-subsidies of het enthousiasmeren van personen binnen de organisatie, dit kan bijvoorbeeld het rondsturen van interessante *calls* (openstellingen) zijn (gemeente Amsterdam, persoonlijke

communicatie, 13 augustus 2020). Ook worden acties ondernomen voor het samenbrengen van de kennis en vaardigheden, dit kan ook over de gemeentegrenzen heen reiken doormiddel van een regionaal netwerk zoals Europe Ready Fryslân (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020).

De gemeente Venlo wordt beoordeeld met *beperkt aanwezig en actief*. Bij deze gemeente is de coalitie minder duidelijk aanwezig. Wel zijn er vaak personen die geïnteresseerd zijn in de EU(-subsidies), maar die vormen niet direct een duidelijke, vaste en afgebakende groep. Deze personen zijn vaak degenen die de geïnterviewden aanwijzen als ambtenaren, die open staan voor de mogelijkheden die EU-subsidies kunnen bieden. Vooral als het gaat om hun eigen beleidsterrein. Dit zijn dan ook de personen waar de geïnterviewde contact mee opneemt, wanneer die een kans ziet (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus 2020).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Deze gemeenten zijn relatief minder goed beoordeeld op het gebied van de aspecten van de factor *coalitie*.

De gemeenten Apeldoorn en Vlissingen zijn beoordeeld met *beperkt aanwezig en actief*. In de categorie-indeling staan Apeldoorn en Vlissingen in categorie rood, omdat hier de acties op het gebied van het samenbrengen van kennis en vaardigheden beperkter zijn dan in de andere gemeenten. Zo is men in deze gemeenten minder actief in het samenbrengen van de benodigde kennis en vaardigheden in een coalitie (gemeente Vlissingen, persoonlijke communicatie, 18 september).

De gemeente Bergen op Zoom is beoordeeld met *nauwelijks aanwezig en actief*. De coalitie is hier niet echt aanwezig, er is wel een algemene wens voor extra financiële middelen, maar die wens is niet specifiek gericht op de EU. Hierdoor is hier nauwelijks sprake van een coalitie rond EU-subsidies (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli 2020).

Samenvatting

Bij de meeste gemeenten zijn er wel aanwijzingen dat er een coalitie aanwezig is. De mate hiervan verschilt wel sterk. Bij de gemeenten waar sterker een coalitie aanwezig lijkt te zijn, is er vaak sprake van een formele groep die zich (onder andere) met de EU en EU-subsidies bezighoudt. Bij andere gemeenten lijkt dit meer een informeler verband te zijn. Dit is lastiger aan te duiden aan de hand van het interviewen van slechts één persoon binnen de organisatie. De acties die de geïnterviewden ondernemen verschillen ook. Vaak wordt er wel enige actie ondernomen om de EU en EU-subsidies aan te dragen in de gemeente. Deze acties zijn regelmatig gericht op het koppelen van personen die met een project bezig zijn met EU-subsidieprogramma's waar zij mogelijk van kunnen profiteren.

5.4 Beschrijving ondersteunende strategieën

In dit gedeelte worden de gevonden ondersteunende strategieën beschreven. Per factor worden de gemeenten in categorieën ingedeeld. Daarnaast wordt binnen de categorieën ook de verschillen tussen de beoordelingen op alle aspecten aangegeven met +, 0 en -, zodat ook een beeld wordt geschetst van de verschillen tussen de gemeenten binnen één categorie.

5.4.1 Netwerken

Tabel 5.4.1 Categorie-indeling factor *netwerken*

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Breda	Veel netwerkactiviteit	+
Emmen	Veel netwerkactiviteit	+
Hengelo	Veel netwerkactiviteit	+
Enschede	Redelijk veel netwerkactiviteit	0
Amsterdam	Gemiddelde netwerkactiviteit	0
Venlo	Gemiddelde netwerkactiviteit	0
Súdwest-Fryslân	Gemiddelde netwerkactiviteit	0
Vlissingen	Beperkte netwerkactiviteit	0
Apeldoorn	Beperkte netwerkactiviteit	+
Meijerijstad	Beperkte netwerkactiviteit	+
Bergen op Zoom	Beperkte netwerkactiviteit	0

In tabel 5.4.1 is de beoordeling van de factor *netwerken* weergegeven per gemeente. Bij de factor *netwerken* gaat het om de activiteiten die vooral het individu onderneemt op het gebied van zowel formele als informele netwerken. De uitspraken uit de interviews zijn beoordeeld aan de hand van de verschillende aspecten van netwerken die terug te vinden zijn in tabel 4.4.3 in het methodologisch kader. Aan de hand van de beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld in de categorieën: groen, geel en rood.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen.

De gemeenten Breda, Emmen en Hengelo zijn beoordeeld met *veel netwerkactiviteit*. In de gemeenten wordt veel netwerkactiviteit ondernomen op het gebied van de EU(-subsidies), ook door de

geïnterviewden. Dit blijkt onder andere uit de volgende uitspraak: “Ik zit regelmatig op het Huis van de Nederlandse Provincies, ik stem ook heel veel dingen met hen af en zij informeren ons ook spontaan” (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020). Ook binnen de eigen gemeenten worden netwerkactiviteiten ondernomen. Daarnaast worden de netwerken gezien als een bron van nieuw enthousiasme bij personen in de gemeente en op die manier ook een potentiële bron voor de coalitie: “Jazeker, en dan ziet iedereen ook de noodzaak dat je natuurlijk de EU daarbij nodig hebt, die niet echt als een obstakel ziet, maar mensen zien het echt wel als een noodzaak” (gemeente Hengelo, persoonlijke communicatie, 16 september 2020).

De gemeente Enschede is beoordeeld met *redelijk veel netwerkactiviteit*. Hier worden ook veel netwerkactiviteiten ondernomen en worden nieuwe netwerkrelaties aangegaan. De netwerkactiviteiten zijn hier minder belangrijk als bron voor potentiële leden van een coalitie. Door bijvoorbeeld uitwisselingen op te zetten met Duitse partners worden personen binnen de eigen organisatie ook enthousiaster. Volgens de geïnterviewde zou hier nog meer uit te halen zijn (gemeente Enschede, persoonlijke communicatie, 19 augustus 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie geel. Deze gemeenten zijn wisselend beoordeeld op de verschillende aspecten van *netwerken*.

De gemeenten Amsterdam, Venlo, Súdwest-Fryslân en Vlissingen zijn beoordeeld met *gemiddelde netwerkactiviteit*. In deze gemeenten is ook sprake van veel netwerkactiviteit, ook door de geïnterviewden. Wel is het opzetten van nieuwe netwerken (relaties) minder duidelijk aanwezig, alhoewel dit ook wel enigszins wordt gedaan: “Ik heb wel een beetje als streven om het komende jaar wat meer te gaan investeren in relaties, ook bij de belangrijke sleutelspelers, misschien een bedrijf met hoge innovatie kansen of universiteit of hogescholen, die ook wel zeggen: we willen samenwerken in projecten” (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus 2020).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Deze gemeenten zijn relatief gezien minder goed beoordeeld op de aspecten van de factor *netwerken*.

De gemeenten Apeldoorn, Meijerijstad en Bergen op Zoom zijn beoordeeld met *beperkte netwerkactiviteit*. In deze gemeenten is er ook zeker wel sprake van netwerkactiviteiten op het gebied van EU-subsidies, wel wordt er minder deelgenomen aan netwerken die specifiek gericht zijn op de EU(-subsidies). Vaak is dat niet het primaire doel van een netwerk, ook schuiven de geïnterviewden pas aan bij een netwerk wanneer dit onderwerp op tafel komt (gemeente Apeldoorn, persoonlijke

communicatie, 31 augustus 2020). Binnen de categorie scoort Bergen op Zoom minder goed, omdat het minder netwerkactiviteiten onderneemt op het gebied van EU-subsidies en het vaak nog minder een specifiek doel is. Ook worden er op dit gebied minder nieuwe netwerkrelaties aangeknoopt (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli 2020).

Samenvatting

Zoals blijkt uit de beoordelingen en de uitspraken van de respondenten vinden er overal wel netwerkactiviteiten plaats op het gebied van EU-subsidies. Er zitten wel verschillen tussen de gemeenten als het gaat om de hoeveelheid netwerken en de aandacht in deze netwerken voor EU-subsidies. Ook de activiteit van de geïnterviewden in deze netwerken verschilt per gemeente. Soms zijn de geïnterviewden permanent betrokken bij de netwerken en soms worden ze alleen betrokken wanneer het relevant voor hen is. Daarnaast zijn de netwerken buiten de organisatie vaak van een meer formele aard dan de netwerken binnen de gemeente, die werden meestal meer getypeerd als informeel.

5.4.2 Problemen definiëren

Tabel 5.4.2 Beoordeling problemen definiëren

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Amsterdam	Veel toegepast	0
Súdwest-Fryslân	Veel toegepast	0
Hengelo	Veel toegepast	0
Vlissingen	Veel toegepast	0
Breda	Redelijk veel toegepast	0
Enschede	Redelijk veel toegepast	0
Meijerijstad	Redelijk veel toegepast	0
Emmen	Redelijk veel toegepast	0
Venlo	Gemiddeld toegepast	0
Apeldoorn	Gemiddeld toegepast	0
Bergen op Zoom	Gemiddeld toegepast	0

In tabel 5.4.2 is de beoordeling per gemeente weergegeven van de factor *problemen definiëren*. De factor problemen definiëren gaat over hoe personen op een bepaalde manier problemen weergeven, zodat bepaalde aspecten worden uitgelicht en vice versa. De factor is beoordeeld aan de hand van de aspecten

die weergegeven staan in tabel 4.4.3 in het methodologisch kader. Aan de hand van de beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld in de categorieën: groen, geel en rood.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen. Deze gemeenten zijn goed beoordeeld op de aspecten van de factor *problemen definiëren*. Dit gaat onder andere om het benadrukken van bepaalde dimensies van een probleem en het daarmee meegeven van een oplossing.

De gemeenten Amsterdam, Súdwest-Fryslân, Hengelo en Vlissingen zijn beoordeeld met *veel toegepast*. De geïnterviewden geven aan dit zeker toe te passen. Ze doen dit bijvoorbeeld door te kijken naar waar de verschillende personen binnen de organisatie mee bezig zijn. Vervolgens spreken zij hen aan en geven aan dat er ook Europese mogelijkheden zijn voor hun projecten: “Dan kijk ik gewoon in hun bakkie waar ze mee bezig zijn, en dan zeg ik van jij bent daar mee bezig” (gemeente Vlissingen, persoonlijke communicatie, 18 september 2020). Zij zien dit ook als iets wat bij hun rol hoort: “Ja, die rol zie ik heel nadrukkelijk voor mezelf, ik probeer nu te faciliteren en aan te jagen [...] kijk nu naar Europese mogelijkheden die er zijn” (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie geel. Deze gemeenten zijn wisselend beoordeeld op de aspecten van de factor *problemen definiëren*.

De gemeenten Breda, Enschede, Meijerijstad en Emmen zijn beoordeeld met *redelijk veel toegepast*. Bij al deze gemeenten wordt het *problemen definiëren* toegepast en worden bijvoorbeeld direct oplossingen meegegeven aan problemen. Minder duidelijk is de toepassing hiervan voor het betrekken van andere partijen, maar het is niet zo dat dit helemaal niet gebeurt (gemeente Meijerijstad, persoonlijke communicatie, 21 augustus 2020). Zo kan het ook ingezet worden om meer steun te krijgen voor een duidelijk EU-beleid van de gemeente, wat onder andere gericht is op EU-subsidies (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Deze gemeenten zijn relatief gezien minder goed beoordeeld op de aspecten van de factor *problemen definiëren*.

De gemeenten Venlo, Apeldoorn en Bergen op Zoom zijn beoordeeld met *gemiddeld toegepast*. Ook bij deze gemeenten wordt het *problemen definiëren* zeker wel toegepast. Aangegeven wordt dat het altijd

wel voorzichtig wordt toegepast, omdat EU-subsidieprogramma's ook veel extra werk met zich meebrengen en daar moet binnen een gemeente wel voldoende capaciteit voor zijn. Vandaar: “maar er zit wel een bepaalde voorzichtigheid in en dat blijf ik wel benadrukken” (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus 2020).

Samenvatting

Zoals zichtbaar wordt bij de beoordelingen zijn er geen hele grote verschillen waarneembaar als het om deze factor gaat. Er zijn wel wat verschillen tussen de gemeenten, maar die zijn vaak beperkt en meer gedreven uit een voorzichtigheid. Bij het bekijken van deze factor moet dan ook rekening worden gehouden met de beperkte verschillen tussen de gemeenten, de categorie-indeling kan al snel een iets te overtuigend beeld geven dat op basis van de interviews misschien niet gerechtvaardigd is.

5.4.3 Aandacht verwerven

Tabel 5.4.3 Categorie-indeling factor *aandacht verwerven*

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Venlo	Veel gedaan	+
Amsterdam	Redelijk veel gedaan	0
Breda	Redelijk veel gedaan	0
Emmen	Redelijk veel gedaan	0
Vlissingen	Redelijk veel gedaan	0
Meijerijstad	Redelijk veel gedaan	+
Hengelo	Redelijk veel gedaan	+
Enschede	Redelijk veel gedaan	+
Súdwest-Fryslân	Gemiddeld gedaan	0
Apeldoorn	Matig gedaan	0
Bergen op Zoom	Matig gedaan	0

In tabel 5.4.3 is de beoordeling per gemeente weergegeven voor de factor *aandacht verwerven*. De factor *aandacht verwerven* betreft de acties die worden ondernomen om aandacht te verwerven voor (nieuw) beleid. De uitspraken uit de interviews zijn beoordeeld aan de hand van de aspecten die terug te vinden zijn in tabel 4.4.3 in het methodologisch kader. Aan de hand van de beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld in de categorieën: groen, geel en rood.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen. Dit betekent dat deze gemeenten relatief goed zijn beoordeeld op de aspecten van *aandacht verwerven*. De aspecten van *aandacht verwerven* behelzen onder andere het publiceren van indicatoren en het geven van expertgetuigenissen.

De gemeenten Venlo is beoordeeld met *veel gedaan*. *Aandacht verwerven* is onder andere gedaan via het gericht aandragen van interessante EU-subsidies voor iemand binnen de organisatie. Ook worden zorgen weggenomen rond EU-subsidies: “Ja, je merkt wel dat je echt mensen daarmee dermate veel ontzorgd, dat ze zich echt wel gewoon gesteund voelen en ook daarmee bereid zijn mee te gaan doen” (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus 2020).

De gemeenten Amsterdam, Breda, Emmen en Vlissingen zijn beoordeeld met *redelijk veel gedaan*. Hier wordt ook door de geïnterviewden acties ondernomen om EU-subsidies onder de aandacht te brengen. Zo worden er databases bijgehouden met informatie van eerdere aanvragen, de informatie hieruit wordt gebruikt voor nieuwe aanvragen (gemeente Amsterdam, persoonlijke communicatie, 13 augustus 2020). Daarnaast worden nieuwsbrieven gemaakt met informatie over onder andere EU-subsidieprogramma's (gemeente Vlissingen, persoonlijke communicatie, 18 september 2020). Ook worden externe experts ingezet voor het verwerven van aandacht voor EU-subsidies (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie geel. Deze gemeenten zijn wisselend beoordeeld op de aspecten van de factor *aandacht verwerven*.

De gemeenten Meijerijstad, Hengelo en Enschede staan onder de andere gemeenten in de categorie-indeling omdat zij net iets minder activiteiten lijken te ondernemen om EU-subsidies onder de aandacht te brengen. Wel worden bijvoorbeeld experts op het gebied van (EU-) subsidies ingezet om die onder de aandacht te brengen bij projectleiders in de gemeente (gemeente Meijerijstad, persoonlijke communicatie, 21 augustus 2020).

De gemeente Súdwest-Fryslân is beoordeeld met *gemiddeld gedaan*. Hier wordt onder meer een online tool ingezet om aandacht te verwerven voor EU-subsidies bij de mensen in de gemeenteorganisatie (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Deze gemeenten zijn relatief gezien minder goed beoordeeld op de aspecten van de factor *aandacht verwerven*.

De gemeenten Apeldoorn en Bergen op Zoom zijn beoordeeld met *matig gedaan*. Dit betekent niet dat er helemaal geen acties worden ondernomen om EU-subsidies onder de aandacht te brengen. Zo worden wel experts ingezet bij het onder de aandacht brengen van EU-subsidies in de gemeente: “en dan proberen een Eurocommissaris of een Europarlementariër naar Bergen op Zoom te halen” (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli 2020).

Samenvatting

Zoals blijkt uit de beoordelingen worden in alle gemeenten wel acties ondernomen om EU-subsidies onder de aandacht te brengen. Wel zit er verschil tussen de gemeenten wat betreft de hoeveelheid acties die wordt ondernomen en de verschillende tactieken die hierbij worden toegepast. Slechts bij enkele gemeenten wordt het ook direct in verband gebracht met het werven van potentiële leden van een coalitie.

5.4.4 Linken issues

Tabel 5.4.4 Categorie-indeling factor *linken issues*

Gemeente	Beoordeling	Categorie
Breda	Veel toegepast	0
Enschede	Veel toegepast	0
Apeldoorn	Veel toegepast	0
Emmen	Veel toegepast	0
Hengelo	Veel toegepast	0
Vlissingen	Veel toegepast	0
Meijerijstad	Redelijk veel toegepast	0
Bergen op Zoom	Gemiddeld toegepast	0
Amsterdam	Gemiddeld toegepast	0
Venlo	Gemiddeld toegepast	0
Súdwest-Fryslân	Gemiddeld toegepast	0

In tabel 5.4.4 is per gemeente de beoordeling weergegeven op het gebied van de factor *linken issues*. De factor *linken issues* gaat over de acties die het individu onderneemt om bepaalde zaken met elkaar te verbinden ter bevordering van het gebruik van EU-subsidies. Dit kan gaan om het linken van verschillende personen of verschillende beleidsvelden. De uitspraken zijn beoordeeld aan de hand van de aspecten van de factor die weergegeven zijn in tabel 4.4.3 in het methodologisch kader. Aan de hand van de beoordeling zijn de gemeenten ingedeeld in de categorieën: groen, geel en rood.

Categorie groen

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie groen. Deze gemeenten zijn relatief goed beoordeeld op de verschillende aspecten van het *linken van issues*. Het gaat om onder andere het linken van verschillende beleidsvelden en het linken van verschillende partijen.

De gemeenten Breda, Enschede, Apeldoorn, Emmen, Hengelo en Vlissingen zijn beoordeeld met *veel toegepast*. In deze gemeenten leggen de geïnterviewden vaak een link tussen de verschillende beleidsterreinen. Dit zien zij vaak ook als hun taak: “juist iemand die over al die gelden heen moet kunnen kijken en ook in staat moet zijn om de linkjes te kunnen leggen met elkaar” (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus 2020). Ook zien de geïnterviewden hun rol vaak als coördinerend, waarbij ze mensen met elkaar in contact brengen die iets voor elkaar kunnen betekenen (gemeente Enschede, persoonlijke communicatie, 19 augustus 2020). Bij andere gemeenten werd ook aangegeven dat het linken van beleidsterreinen en partijen inherent is aan EU-subsidiebeleid, omdat voor het verkrijgen van EU-subsidies samenwerkingen vaak verplicht zijn (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020).

Categorie geel

De hieronder beoordeelde gemeente is ingedeeld in categorie geel. Deze gemeente is wisselend beoordeeld op de aspecten van de factor *linken van issues*.

De gemeente Meijerijstad is beoordeeld met *redelijk veel toegepast*. De geïnterviewde verbindt wanneer dat nuttig is verschillende beleidsterreinen aan elkaar en koppelt ook personen aan elkaar. Minder wordt dat gedaan bij het koppelen van problemen en oplossingen (gemeente Meijerijstad, persoonlijke communicatie, 21 augustus 2020).

Categorie rood

De hieronder beoordeelde gemeenten zijn ingedeeld in categorie rood. Deze gemeenten zijn relatief gezien minder goed beoordeeld op de verschillende aspecten van het *linken van issues*.

De gemeenten Bergen op Zoom, Amsterdam, Venlo en Súdwest-Fryslân zijn beoordeeld met *gemiddeld toegepast*. Ook in deze gemeenten worden beleidsterreinen aan elkaar gekoppeld. Dit wordt niet altijd zo gedaan, zo werd bijvoorbeeld aangegeven dat juist keuzes moesten worden gemaakt en focus moest worden aangebracht in het beleid gericht op de EU(-subsidies) (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020). Bij andere gemeenten werd ook aangegeven dat het linken van beleidsterreinen en partijen inherent is aan EU-subsidiebeleid, omdat voor het verkrijgen van EU-subsidies samenwerkingen vaak verplicht zijn.

Samenvatting

Ook het linken van issues wordt door alle geïnterviewden wel toegepast. Wel gebeurt dit in verschillende mate. Ook wordt aangegeven dat dit linken inherent is aan het beleid rond EU-subsidies, omdat samenwerking vaak een voorwaarde is om aanspraak te maken op de subsidies. Ook om meer steun te krijgen in de gemeente worden actief bepaalde problemen gekoppeld aan mogelijke EU-subsidies (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020).

5.4.5 Samenvatting

Uit de beschrijving van de indirecte strategieën blijkt dat sommige strategieën duidelijker aanwezig zijn in de gemeenten dan andere (zoals *problemen definiëren*). Ook is er een verschil tussen de strategieën wat betreft de verschillen tussen het veel en weinig toepassen. Bij sommige strategieën is er geen heel groot verschil tussen de gemeenten. Daarnaast wordt bij een aantal strategieën ook aangegeven dat deze sterk samenhangen met EU-subsidies. Dit gaat dan om het *linken van issues*, *problemen definiëren* en *netwerken*.

5.5 Verklarende analyse *coalitie* ten opzichte van *attentie* en *attitude*

In dit gedeelte van de resultatensectie wordt de samenhang geanalyseerd tussen de factor *coalitie* en de factoren *attentie* en *attitude*. Ten einde antwoord te geven op deelvraag 10: *Wat is de invloed van de door individuen uitgevoerde acties op de attentie en attitude?* Deze analyse is gebaseerd op het conceptueel model dat is opgesteld in het theoretisch kader (zie figuur 3.9). Dit wordt gedaan aan de hand van in welke categorieën de gemeenten zijn ingedeeld en de uitspraken die zijn gedaan in de interviews. Daarnaast wordt gekeken naar de uitspraken uit de documenten die wijzen op samenhang tussen de factoren.

5.5.1 Samenhang coalitie en attentie

Tabel 5.5.1 Samenhang tussen factoren *coalitie* en *attentie*

Gemeente	Categorie: <i>coalitie</i>	Categorie: <i>attentie</i>
Enschede		
Breda		
Meijerijstad		
Hengelo		
Amsterdam		
Súdwest-Fryslân		
Emmen		
Venlo		
Apeldoorn		
Vlissingen		
Bergen op Zoom		

In tabel 5.5.1 is de samenhang weergegeven tussen de factoren *coalitie* en *attentie*. Dit is gedaan aan de hand van de categorie-indelingen van de gemeenten bij *attentie* en *coalitie*. Er is gekeken of er een samenhang te herkennen is tussen de categorie-indelingen van de gemeenten bij deze factoren. Hiervoor zijn ook de uitspraken uit de interviews meegenomen in de analyse.

Tussen *coalitie* en *attentie* is niet direct een heel sterke samenhang zichtbaar. Wel is er vooral bij de gemeenten in categorie rood bij de factor *coalitie*, sprake van minder *attentie* binnen de gemeenteorganisatie. Hieruit is de samenhang te zien dat gemeenten die lager scoren wat betreft *attentie*, ook minder aanwezigheid en activiteit van een coalitie hebben. Dit blijkt ook uit de afwezigheid van een duidelijke coalitie in die gemeenten en personen die er wel enigszins positief tegenaan kijken niet een heel uitgebreide kennis hebben over wat er mogelijk is:

“De drie grote thema’s: circulaire economie, klimaat en energie. Als je kijkt naar die drie domeinen, dan zijn de mensen aldaar, de programmamanagers, wel op de hoogte van dat er Europese subsidies zijn, maar zijn ze nog niet door de wol geleverd als je dan kijkt van nou, je weet precies waar welke Europese regelingen te halen zijn. Als je dan kijkt naar meer mobiliteit, dan is dat een ondergeschoven kindje, die leeft nog heel erg op de Rijks potjes en de provinciale potjes. Als je dat dan zo oneerbiedig mag zeggen, binnen het sociaal domein, is het helemaal een ondergeschoven iets” (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus).

Overigens lijkt de kennis van Europese subsidies in alle organisaties wel op een minimaal niveau aanwezig, zo wordt ook in de gemeente Vlissingen gesteld dat: “Dit zittende bestuur is ermee bekend

en een aantal projectleiders zijn er ook mee bekend, nog niet allemaal, maar men is wel bewust dat er mogelijkheden zijn” (gemeente Vlissingen, persoonlijke communicatie, 18 september). Toch scoren de organisaties met een mindere activiteit en aanwezigheid van coalities minder goed op vooral de kennis van de mogelijkheden van Europese subsidies (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus).

5.5.2 Samenhang coalitie en attitude

Tabel 5.5.2 Samenhang tussen factoren *coalitie* en *attitude*

Gemeente	Categorie: <i>coalitie</i>	Categorie: <i>attitude</i>
Enschede		
Breda		
Meijerijstad		
Hengelo		
Amsterdam		
Súdwest-Fryslân		
Emmen		
Venlo		
Apeldoorn		
Vlissingen		
Bergen op Zoom		

In tabel 5.5.2 is de samenhang weergegeven tussen de factoren *coalitie* en *attitude*. Dit is gedaan aan de hand van de categorie-indelingen van de gemeenten bij *attitude* en *coalitie*. Er is gekeken of er een samenhang te herkennen is tussen de categorie-indelingen van de gemeente bij deze factoren.

Hier is vooral bij de middengroep (categorie geel), qua aanwezigheid van een coalitie en de activiteit ervan, een goede score wat betreft *attitude* waarneembaar. Overigens wordt hier ook door bijna alle gemeenten een meerwaarde gezien in de Europese subsidies. Dit blijkt onder andere uit: “Elke subsidie wordt bij ons super positief ontvangen [...] vanuit Den Haag, vanuit Den Bosch en vanuit Brussel en zorg maar dat dat gebeurt, maar hoe dat precies gebeurt, dat weten we niet” (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli). Wel zitten er verschillen in hoe zij die meerwaarde zien, voor sommige gemeenten is het een mooie, maar niet hele grote aanvulling op de begroting en voor anderen maken de financiële middelen uit de EU-subsidies een serieus verschil. Voor de gemeente Amsterdam is het bijvoorbeeld een druppel op een gloeiende plaat (gemeente Amsterdam, persoonlijke communicatie, 13 augustus), maar voor andere gemeenten ligt dat anders: “Ja, ik denk bij grote projecten

en programma's, die zijn ook wel mede afhankelijk van Europese financiering, en dat draagt zeker bij aan onze eigen doelstellingen" (gemeente Emmen, persoonlijke communicatie, 24 september).

Een veel gehoord argument waarom er enigszins negatief naar subsidies wordt gekeken, is dat het samengaat met veel administratie en verantwoording. Daarom wordt het ook zeker niet gezien als een serieuze vervanging van financiering vanuit bijvoorbeeld het Rijk (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus).

Ook bij de factor *attitude* is waarneembaar dat de gemeenten die bij categorie rood zijn ingedeeld bij *coalitie*, ook bij categorie rood zijn ingedeeld bij de factor *attitude*. Bij gemeenteorganisaties waar minder enthousiasme is rond EU-subsidies en waar ook geen duidelijke coalitie is, zijn vaak ook nog geen activiteiten ondernomen die horen bij de strategie *coalitie*. Bij de gemeente Apeldoorn is er bijvoorbeeld nog niet heel veel enthousiasme rond EU-subsidies: "Wil je dingen realiseren, maar ook dat is een bewustwording die bij menig een nog tussen de oren moet komen, dat er meer is dan alleen maar je projecten uitvoeren" (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus). Bij deze gemeente ontbreekt er nog een bewustzijn in de organisatie, en moeten activiteiten om die te vormen nog worden ondernomen. Die activiteiten kunnen leiden tot meer bewustzijn en op die manier een coalitie van personen die positief staan ten opzichte van EU-subsidies. Zo gaat het vormen van coalities en het enthousiasme rond EU-subsidies hand in hand.

5.6 Verklarende analyse ondersteunende strategieën ten opzichte van *coalitie*

In dit gedeelte van de resultatensectie wordt de samenhang geanalyseerd tussen de directe strategie *coalitie* en de verscheidende ondersteunende strategieën. Volgens het conceptueel model (figuur 3.9) hebben de ondersteunende strategieën invloed op de directe strategie (*coalitie*). Dit wordt geanalyseerd aan de hand van de categorieën waarin de gemeenten per factor zijn ingedeeld. Daarnaast zijn de uitspraken die zijn gedaan in de interviews meegenomen, die kunnen wel of niet duiden op een samenhang.

5.6.1 Samenhang netwerken en coalitie

Tabel 5.6.1 Samenhang tussen factoren *netwerken* en *coalitie*

Gemeente	Categorie: <i>netwerken</i>	Categorie: <i>coalitie</i>
Breda		
Hengelo		
Emmen		
Enschede		
Amsterdam		
Súdwest-Fryslân		
Venlo		
Vlissingen		
Meijerijstad		
Apeldoorn		
Bergen op Zoom		

In tabel 5.6.1 is de samenhang weergegeven tussen de factoren *coalitie* en *netwerken*. Dit is gedaan aan de hand van de categorie-indelingen van de gemeenten bij *coalitie* en *netwerken*. Er is geanalyseerd of er een samenhang te herkennen is tussen de categorie-indelingen van de gemeente bij deze factoren.

Voor de aanwezigheid en activiteit van een coalitie lijken de activiteiten die worden ondernomen op het gebied van netwerken wel degelijk belangrijk. Zowel interne als externe netwerken zijn belangrijk voor het enthousiasmeren van mensen binnen de gemeenteorganisatie. Dit blijkt onder andere uit: “Ik noem wat, een congres in Berlijn of waar dan ook, waarvan je zegt, van hé, daar willen we ook bij zijn en dan ontmoeten ze elkaar daar ook weer, daar komen dan ook wel wat blijvende contacten uit voort” (gemeente Emmen, persoonlijke communicatie, 24 september).

Hierdoor ontstaat er een grotere groep *believers* in de organisatie die positief staan ten opzichte van EU-subsidies en dat ook uitdragen naar de rest van de organisatie: “Zo af en toe stuur ik nog wel eens wat door, vooral naar dat eerste groepje van *believers*, EU *believers* noem ik het maar, de stoottroepen binnen de organisatie” (persoonlijke communicatie, gemeente Breda, 18 augustus). Een mogelijke uitzondering hierop is de gemeente Meijerijstad die bij *netwerken* is ingedeeld bij categorie rood, maar bij *coalitie* is ingedeeld bij categorie groen. Dit kan verklaard worden doordat de gemeente Meijerijstad en ook de geïnterviewde aldaar, niet zelf deelneemt aan netwerken rond EU-subsidies. Het beleid rond EU-subsidies gaat voornamelijk via de centrumgemeente Den Bosch. Dit betekent niet dat er binnen de organisatie helemaal geen enthousiasme is voor EU-subsidies, en dat ook wel enige coalitievorming rond dit beleid plaatsvindt (gemeente Meijerijstad, persoonlijke communicatie, 21 augustus).

5.6.2 Samenhang Problemen definiëren en Coalitie

Tabel 5.6.2 Samenhang tussen factoren problemen definiëren en coalitie

Gemeente	Categorie: problemen definiëren	Categorie: coalitie
Hengelo		
Amsterdam		
Súdwest-Fryslân		
Vlissingen		
Enschede		
Breda		
Meijerijstad		
Emmen		
Venlo		
Apeldoorn		
Bergen op Zoom		

In tabel 5.6.2 is de samenhang weergegeven tussen de factoren *coalitie* en *problemen definiëren*. Dit is gedaan aan de hand van de categorie-indelingen van de gemeenten bij *problemen definiëren* en *coalitie*. Er is geanalyseerd of er een samenhang te herkennen is tussen de categorie-indelingen van de gemeente bij deze factoren.

Bij de invloed van *problemen definiëren* op de aanwezigheid en activiteit van een coalitie, lijkt vooral het weinig toepassen van deze tactiek een indicatie voor een minder sterke aanwezigheid van een coalitie. Zo wordt in de gemeente Venlo nu nog niet veel richtinggevend uitgesproken gedaan aan het begin van het traject van Europese subsidies. Volgens de geïnterviewde worden hierdoor in de gemeenteorganisatie EU-subsidies nog te veel als een sluitstuk gezien in plaats van iets waarbij aan de voorkant rekening mee moet worden gehouden (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus). Over het algemeen wordt de tactiek veel toegepast, dat kan ook verklaren waarom er geen hele grote verschillen zijn tussen de gemeenten. Ook bij de gemeenten in categorie rood:

“Nou ja, daar zit ja, ja uiteindelijk, of je daar nou Europees of nationaal of provinciaal doet. Al die blokjes van beleid zijn natuurlijk hetzelfde en op het moment dat ik denk van nou goed, dit is een project, die heeft een dermate grote omvang waarvan je kan zeggen van nou, dat is interessant voor internationale kennisuitwisseling. Dan zal ik dat zeker niet nalaten om dat te enthousiasmeren” (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus).

Het benadrukken van bepaalde aspecten is heel belangrijk bij Europees beleid in gemeenten. Ook om mensen te overtuigen dat het nuttig is of een oplossing is voor financieringsvraagstukken. Het wordt ingezet om de verschillende delen van de gemeenteorganisatie te enthousiasmeren of te overtuigen van EU-subsidies. Maar doordat het hier zo algemeen is toegepast, is het moeilijk te zeggen welk effect het zou hebben als deze strategie niet zo actief wordt toegepast. Wel wordt door de geïnterviewden aangegeven dat het een belangrijke strategie is bij EU-subsidies (o.a. gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus).

5.6.3 Samenhang Aandacht verwerven en Coalitie

Tabel 5.6.3 Samenhang tussen factoren *aandacht verwerven* en *coalitie*

Gemeente	Categorie: <i>aandacht verwerven</i>	Categorie: <i>coalitie</i>
Venlo	Green	Yellow
Breda	Green	Green
Amsterdam	Green	Yellow
Emmen	Green	Yellow
Vlissingen	Green	Red
Meijerijstad	Yellow	Green
Hengelo	Yellow	Green
Enschede	Yellow	Green
Súdwest-Fryslân	Yellow	Yellow
Apeldoorn	Red	Red
Bergen op Zoom	Red	Red

In tabel 5.6.3 is de samenhang weergegeven tussen de factoren *coalitie* en *aandacht verwerven*. Dit is gedaan aan de hand van de categorie-indelingen van de gemeenten bij *aandacht verwerven* en *coalitie*. Er is geanalyseerd of er een samenhang te herkennen is tussen de categorie-indelingen van de gemeenten bij deze factoren.

Deze tactiek wordt gemiddeld toegepast bij de gemeenten met een actieve en aanwezige coalitie (categorie groen). Het is dus lastig om hier direct een samenhang waar te nemen; op basis van deze categorie-indelingen is dat niet mogelijk. Overigens is hier wel te zien dat het weinig toepassen van deze tactieken leidt tot een minder sterke coalitie (categorie rood) in de organisatie. Dit blijkt ook uit het feit dat het lastig is om aandacht te verwerven in de gemeenteorganisatie en dat het op die manier ook moeilijk is om mensen aan elkaar te verbinden: “Het is lastig elkaar te spreken en te vinden en je moet echt afspraken maken en dan informatie delen. Maar goed, het is dus wel een onderwerp om te zeggen

van nou, we willen naast meer bekendheid geven, bekend maken dat je nog een additionele financiering hebt” (gemeente Apeldoorn, persoonlijke communicatie, 31 augustus).

Een probleem bij het herkennen van samenhang hier, is dat ook het *aandacht verwerven* een tactiek is die veel toegepast wordt door al de geïnterviewden. Hierdoor zijn minder sterke verschillen waarneembaar. Zo wordt ook in de gemeente Bergen op Zoom het geven van expertgetuigenissen toegepast, terwijl deze gemeente relatief laag scoort bij *aandacht verwerven* (gemeente Bergen op Zoom, persoonlijke communicatie, 28 juli). Een voorbeeld hiervan is dat voor al de geïnterviewden het persoonlijke contact met projectleiders die potentieel gebruik kunnen maken van Europese subsidies belangrijk is (gemeente Vlissingen, persoonlijke communicatie, 18 september).

5.6.4 Samenhang linken issues en coalitie

Tabel 5.6.4 Samenhang tussen factoren *linken issues* en *coalitie*

Gemeente	Categorie: <i>linken issues</i>	Categorie: <i>coalitie</i>
Enschede		
Breda		
Hengelo		
Emmen		
Apeldoorn		
Vlissingen		
Meijerijstad		
Amsterdam		
Súdwest-Fryslân		
Venlo		
Bergen op Zoom		

In tabel 5.6.4 is de samenhang weergegeven tussen de factoren *coalitie* en *linken issues*. Dit is gedaan aan de hand van de categorie-indelingen van de gemeenten bij *linken issues* en *coalitie*. Er is geanalyseerd of er een samenhang te herkennen is tussen de categorie-indelingen van de gemeenten bij de factoren *coalitie* en *linken van issues*.

De factoren *linken van issues* en *coalitie* hebben enige samenhang met elkaar. Bij de gemeenten waar dit vaker en intensiever wordt gedaan, staan de gemeenten ook hoger in de categorie-indeling wat betreft *coalitie*. Zo wordt bij het linken van verschillende beleidsvelden ook verschillende personen bij elkaar gebracht: “Dat klopt inderdaad, dus echt op alle domeinen gaan we toch wel kijken van hé, wat is

interessant, maar af en toe zien we natuurlijk ook ontwikkelingen binnen de EU die bijvoorbeeld in Hengelo nog niet zijn, en dan ga je dat wel bespreken met de beleidsadviseurs van goh hebben jullie daaraan gedacht of is dat iets voor ons” (gemeente Hengelo, persoonlijke communicatie, 16 september).

Wel zijn er enige uitzonderingen (Apeldoorn en Vlissingen), maar over het algemeen lijkt dit wel het geval. Dit is ook te verwachten, omdat het *linken van issues* ook samenhangt met specifiek EU-subsidies, bijna alle respondenten geven namelijk aan dat het *linken van issues* wel degelijk belangrijk is voor EU-subsidiebeleid (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus 2020). Zeker als het gaat om het verbinden van verschillende beleidsvelden en het samen creëren van projecten die geschikt zijn voor Europese subsidies.

5.6.5 Samenvatting

Van de indirecte strategieën zijn *netwerken* en *linken issues* belangrijk, *problemen definiëren* en *aandacht verwerven* zijn in mindere mate ook belangrijk. Bij de laatste is er een minder duidelijke samenhang.

Het *netwerken* zorgt ervoor dat mensen enthousiasme verwerven voor EU-subsidies en deelnemen aan netwerken die zich bezighouden met EU-subsidies, zowel interne als externe netwerken. Bij *problemen definiëren* lijkt er vooral samenhang te zijn tussen het weinig toepassen van deze strategie en een lage beoordeling bij *coalitie*. Dit is ook het geval bij het *aandacht verwerven*. Het *linken van issues* leidt tot een verbinding van verschillende beleidsvelden en daardoor ook meer samenwerkingen binnen en buiten die gemeenteorganisatie. Overigens wordt door de geïnterviewden ook aangegeven dat vooral het *linken van issues* en het *netwerken* inherent zijn aan het beleid rond EU-subsidies.

5.7 Additionele bevindingen

Zoals al eerder beschreven, komt bij de interviews veel naar voren dat de subsidie vaak niet het primaire doel is van wat gemeenten zoeken bij Europese samenwerking. Dit is zo bij de gemeente Amsterdam, maar ook bij andere gemeenten kwam dit naar voren in de interviews. Bij de andere gemeenten werd ook veel waarde gehecht aan het belang van de EU, wanneer het gaat om onder andere het tot stand komen van regelgeving. Zo werd er deelgenomen aan netwerken om op de hoogte te blijven van regelgeving: “Wij nemen ook nog redelijk passief, maar wij nemen ook deel aan Eurocities. [...]. Zeg maar, om allerlei voorbeelden en *best practices* van andere steden op te doen, maar ook om te weten te komen wat voor wetgeving in voorbereiding is” (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus).

Uit de interviews bleek dat wanneer de gemeenten zich meer bewust zijn van het belang van de EU voor onder andere regelgeving binnen de eigen gemeente, er ook meer aandacht is voor de EU in het algemeen. Dit bewustzijn rond de EU leidt onder meer tot projecten zoals Fryslân Europe Ready, dit

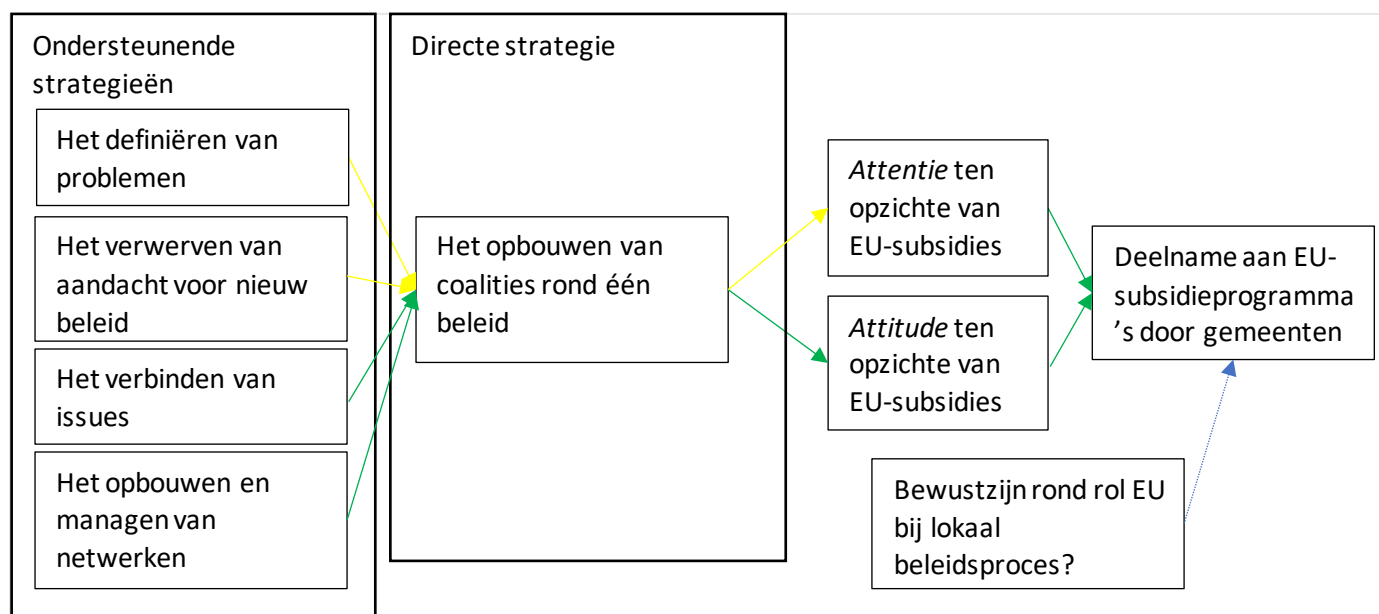
project is dan weer gericht op EU-subsidies (gemeente Súdwest-Fryslân, persoonlijke communicatie, 27 juli 2020). Een mogelijke factor die invloed heeft op de *attentie* en *attitude* is het bewustzijn van het belang van de EU binnen het beleidsproces (o.a. op het gebied van regelgeving). Dit sluit ook aan bij de Europeanisering, zoals dat beschreven wordt bij de *fusion approach*. Waarbij het gemeentelijke beleidsproces onderdeel wordt van het grotere Europese beleidsproces.

5.8 Conclusie resultatensectie

De analyse van de resultaten maakt duidelijk dat de *attentie* en de *attitude* in de gemeenteorganisatie invloed hebben op de deelname aan EU-subsidieprogramma's. De factor *coalitie* heeft ook enige invloed op de *attitude* ten opzichte van EU-subsidies in een gemeente, bij *attentie* is deze samenhang minder sterk aanwezig.

De factor *netwerken* heeft als ondersteunende strategie invloed op de factor *coalitie*. De factoren *problemen definiëren* en *aandacht verwerven* lijken vooral invloed te hebben op coalitie wanneer deze factoren slechter scoren in de categorie-indeling, verder is daar niet direct een samenhang te zien. Het *linken van issues* heeft ook enige invloed op de factor *coalitie*. Deze verbanden zijn weergegeven in figuur 5.8. De groene pijlen geven aan dat er samenhang is en een gele pijl een mogelijke samenhang.

Figuur 5.8 Wel of geen samenhang factoren

6. Conclusie

Nu in het vorige hoofdstuk de resultaten van het onderzoek zijn gepresenteerd, kan in dit hoofdstuk teruggekomen worden op de hoofdvraag. Daarnaast worden een aantal aanbevelingen, kritische punten en verbeterpunten behandeld. Afgesloten wordt met een aantal suggesties voor verder onderzoek. Eerst zal hier ingegaan worden op de antwoorden van de deelvragen en hoe die leiden tot een antwoord op de hoofdvraag. De hoofdvraag luidt als volgt:

Wat is de invloed van de acties van individuen in Nederlandse gemeenteorganisaties op de EU-subsidies die gemeenten ontvangen?

6.1 EU-subsidieprogramma's

De eerste deelvraag die beantwoord is, luidt: *Hoe komen gemeenten in aanmerking voor EU-subsidieprogramma's?* Deze vraag is behandeld in het beleidskader (hoofdstuk 2). Hier is gepresenteerd welke EU-fondsen er zoal zijn en waar gemeenten voor in aanmerking kunnen komen. Daarbij is gewezen op zowel territoriale als thematische fondsen. Verder is behandeld welke acties door gemeenten ondernomen moeten worden om in aanmerking te komen. Dit gaat onder andere om het verwerven van genoeg kennis over de subsidieprogramma's en het verwerven van voldoende middelen en netwerkpartners. EU-subsidies vereisen vaak cofinanciering uit andere bronnen en het hebben van samenwerkingspartners bij projecten die ondersteund worden. Veel van de benodigde acties die gemeenten moeten ondernemen vereisen acties van individuen in de gemeenteorganisatie.

6.2 Theorie

De tweede, derde en vierde deelvraag zijn behandeld in het theoretisch kader (hoofdstuk 3). De tweede deelvraag luidt: *Wat wordt verstaan onder Europeanisering van Nederlandse gemeenten?* De beantwoording van deze vraag vereiste een verdieping in de literatuur rond Europeanisering. Uiteindelijk is hierbij de *fusion approach* behandeld die stelt dat het lokale/regionale beleidsproces steeds meer onderdeel wordt van het grotere EU-beleidsproces. Deze fusie vindt ook plaats in Nederlandse gemeenten, waar onder andere steeds meer gemeentelijke wetgeving haar oorsprong vindt bij de EU. Dat is ook één van de redenen dat gemeenten steeds meer in Brussel lobbyen voor het beïnvloeden van het beleid dat daar gemaakt wordt.

Twee dimensies of indicatoren van Europeanisering in gemeenten zijn, volgens de theorie van de *fusion approach*, *attentie* en *attitude*. *Attentie* gaat over de aandacht die er in de gemeente is voor de EU en in deze thesis specifiek aandacht gericht op EU-subsidies. Dit gaat over het bestaan van EU-subsidies en welke mogelijkheden die deze subsidies onder meer bieden. *Attitude* heeft betrekking op de houding die

men in de gemeenteorganisatie aanneemt ten opzichte van de EU en EU-subsidies. Dit kan een positieve of negatieve houding zijn en die kan betrekking hebben op verschillende aspecten, zoals ondersteuning van de eigen beleidsdoelen of het versterken van de positie van de gemeente.

De derde deelvraag luidt: *Wat is de rol van individuen in het proces van Europeanisering?* Bij *attention* en *attitude* zijn acties van individuen in de gemeenteorganisatie van belang. De acties die individuen op dit gebied kunnen ondernemen hangen samen met acties die typisch zijn voor publieke entrepreneurs. Publieke entrepreneurs zijn individuen in de gemeenteorganisatie die ondernemende activiteiten uitvoeren. Dit zijn een aantal karakteristieke activiteiten. Bij de volgende deelvraag worden de voor dit onderzoek relevante activiteiten uitgelicht.

Deelvraag vier luidt: *Welke acties ondernemen publieke entrepreneurs gericht op het ontvangen van EU-subsidies?* Vanuit de literatuur komen een aantal acties en strategieën naar voren die publieke entrepreneurs toepassen. De volgende strategieën zijn daarbij relevant: het *netwerken*, het op een bepaalde manier *definiëren van problemen*, het *linken van verschillende issues* en het *verwerven van aandacht* voor EU-subsidiebeleid. Deze strategieën ondersteunen het vormen van coalities en andere acties rond een *coalitie* voor EU-beleid, zoals het samenbrengen van kennis en vaardigheden.

6.3 Methode

In het methodologisch kader zijn vervolgens deelvragen vijf, zes en zeven behandeld. Deelvraag vijf luidt: *Hoe kunnen de attention en attitude ten opzichte van EU-subsidies binnen de gemeente worden vastgesteld?* Hiervoor zijn de coalitieakkoorden van 11 gemeenten doorgenomen, om de uitspraken betreffende *attention* en *attitude* te analyseren. Daarnaast is bij elke gemeente één interview afgenomen, waarvan de transcripten zijn bestudeerd. De uitspraken die uit deze interviews en documenten gehaald zijn, zijn beoordeeld aan de hand van de aspecten van de verschillende strategieën en concepten die behandeld zijn in het theoretisch kader.

Deelvraag zes luidt: *Hoe kunnen de acties van publieke entrepreneurs op het gebied van EU-subsidies worden vastgesteld?* Dit slaat terug op de acties die in het theoretisch kader behandeld zijn. Net als bij *attention* en *attitude* zijn deze acties geanalyseerd en beoordeeld aan de hand van interviews die afgenomen zijn bij personen uit de gemeenteorganisaties, die zich bezighouden met de EU en EU-subsidiebeleid. De uitspraken die uit deze interviews gehaald zijn, zijn beoordeeld aan de hand van de aspecten van de verschillende acties en strategieën die behandeld zijn in het theoretisch kader.

Deelvraag zeven luidt: *Hoe kunnen de daadwerkelijk ontvangen bedragen aan EU-subsidies van gemeenten worden vastgesteld?* Dit is gedaan aan de hand van de database van adviesbureau ERAC. De gegevens hieruit zijn terug te vinden in tabel 4.5.1. De bedragen lopen van 10 euro per inwoner voor het laagste bedrag tot en met 151 euro per inwoner voor het hoogste bedrag.

6.4 Resultaten

In de resultatensectie zijn deelvragen acht, negen en tien behandeld. Deelvraag acht luidt: *Hoe verhouden deze acties zich tot de daadwerkelijke deelname aan EU-subsidieprogramma's door gemeenten?* Als eerste zijn hiervoor de *attitude* en *attentie* in de verschillende gemeenteorganisaties onderzocht en vastgesteld. Daarna zijn de gemeenten, ingedeeld in categorieën. Vervolgens zijn de factoren *attitude* en *attentie* vergeleken met de subsidiebedragen per inwoner, aangezien die dimensies de cruciale schakels zijn tussen de acties van individuen en de ontvangen EU-subsidies. De samenhang tussen *attentie* en *attitude* en de deelname aan subsidieprogramma's door gemeenten is zeker waar te nemen. Gemeenten die relatief veel subsidie per inwoner ontvangen staan in hogere categorieën bij *attitude* en *attentie*. Wel zijn er enige uitzonderingen waarneembaar, maar de meeste interviews bevestigen dit beeld.

Deelvraag negen luidt: *In hoeverre voeren individuen de bij deelvraag 4 beschreven acties in de gemeenteorganisaties uit?* Hierbij is aangegeven welke acties de publieke entrepreneurs uitvoeren bij de verschillende gemeenteorganisaties. Zowel de indirecte als directe strategieën van de publieke entrepreneur zijn meegenomen. Uiteindelijk is vastgesteld wat de verschillen zijn tussen deze gemeenten bij de uitvoering van deze acties en zijn de gemeenten aan de hand hiervan ingedeeld in categorieën. Alle strategieën worden wel in enige mate uitgevoerd in de gemeenten, een aantal strategieën is hierbij ook inherent gekoppeld aan EU-subsidiebeleid. Zoals het *linken van issues* en *netwerken*. Daarnaast zijn bepaalde strategieën sterker aanwezig dan anderen, onder andere het *problemen definiëren* is een veel toegepaste strategie.

Deelvraag tien luidt: *Wat is de invloed van deze acties op de attentie en attitude?* Hiervoor zijn de categorie-indelingen bij *attentie* en *attitude* vergeleken met de indeling bij de strategieën. Uit deze vergelijking blijkt dat er vooral samenhang is tussen de factoren *coalitie* en de *attitude*, dit is in mindere mate het geval tussen *coalitie* en *attentie*. Tussen de factoren *linken van issues* en *netwerken* (ondersteunende strategieën) en de factor *coalitie* (directe strategie) is ook samenhang waarneembaar. Vooral bij de factor *netwerken* is die samenhang sterk. De samenhang tussen de factoren *problemen definiëren* en *aandacht verwerven* en de factor *coalitie* is minder sterk, maar door een aantal geïnterviewden wordt aangegeven dat ook deze indirecte strategieën van belang zijn bij de activiteiten rond EU-subsidies. Een overzicht van de resultaten is terug te vinden in figuur 5.8 in de resultatensectie.

6.5 Conclusie

Met de beantwoording van de deelvragen kan ook ingegaan worden op de hoofdvraag van dit onderzoek:

Wat is de invloed van de acties van individuen in Nederlandse gemeenteorganisaties op de EU-subsidies die gemeenten ontvangen?

Uit de analyse blijkt dat de dimensies *attentie* en *attitude* een invloed hebben op de hoeveelheid ontvangen EU-subsidies per inwoner door de gemeente. Vooral de dimensie *attitude* heeft invloed op de ontvangen EU-subsidies. Uit de analyse blijkt dat de *directe* strategie “het opbouwen van *coalitie* rond één beleid” van invloed is op de *attitude* ten opzichte van EU-subsidies binnen een gemeenteorganisatie. Het opbouwen van een coalitie is vooral succesvol daar waar individuen de ondersteunende strategieën *netwerken* en het *linken van issues* toepassen. Een positieve invloed op coalitievorming van de ondersteunende strategieën “het *definiëren van problemen*” en “het *verweven van aandacht* voor beleid” is minder duidelijk naar voren gekomen.

6.6 Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek is het mogelijk een aantal aanbevelingen te doen. Deze aanbevelingen hebben vooral betrekking op de rol van de publieke entrepreneur binnen de gemeenteorganisatie. Zoals ook al is gebleken uit eerder onderzoek heeft de publieke entrepreneur invloed op het beleid in gemeenten (Huitema & Meijerink, 2010). Uit dit onderzoek is gebleken dat activiteiten van de publieke entrepreneur een positieve invloed hebben op het binnenhalen van EU-subsidies. Het is dan ook goed voor de gemeente wanneer individuen in de organisatie deze activiteiten uitvoeren. Zoals is gebleken in dit onderzoek, gaat het hierbij vooral om het toepassen van de strategieën *netwerken* en het *linken van issues*. Het is dan ook goed dat individuen in de gemeenteorganisatie de mogelijkheid hebben deze strategieën ten uitvoer te brengen.

Door de geïnterviewden wordt wel aangegeven dat hier een aantal zaken voor nodig zijn. Een greep uit deze dingen zijn het beschikbaar stellen van cofinanciering voor Europese projecten en een gericht Europees beleid, zodat de gemeente binnen de EU zich kan concentreren op een aantal punten die ook relevant zijn voor de gemeente zelf (gemeente Breda, persoonlijke communicatie, 18 augustus). Wat betreft het *netwerken* wordt bij de gemeenten ook aangegeven dat individuen vaak aan Europese netwerken deelnemen wanneer zij hier positieve ervaringen mee hebben. Aangegeven wordt dat deze positieve ervaring op twee manieren kan ontstaan, ten eerste door eerdere deelname aan Europese projecten en contacten die hierbij waren met andere Europese partners en ten tweede deelname aan Europese evenementen, zoals de week van de regio's (gemeente Venlo, persoonlijke communicatie, 6 augustus). Vooral de tweede manier biedt mogelijkheden voor de gemeente; het kan deelname aan dergelijke evenementen faciliteren.

6.7 Discussie

Naast de beantwoording van de hoofdvraag zijn er hier nog een aantal kritische punten die behandeld worden. Daarnaast is het interessant om te kijken naar eventueel verdiepend of voortbouwend onderzoek. Dat wordt in dit gedeelte van de conclusie behandeld.

6.7.1 Kritische punten

Het eerste kritische punt is het bepalen van de weging van de documentenanalyse ten opzichte van de interviews bij het beoordelen van de *attentie* en *attitude* in de gemeenten. Hierbij is het resultaat van de documentenanalyse even zwaar meegeteld als de resultaten van de verschillende aspecten die bij de interviews zijn geanalyseerd en beoordeeld. Op die manier weegt het interview dus zwaarder mee. Hiervoor is gekozen omdat de resultaten uit de interviews een completer beeld geven van de *attitude* en *attentie* ten opzichte van EU-subsidies in de gemeenteorganisatie. Coalitieakkoorden geven slechts een beeld van de opvattingen van een kleine groep binnen de gemeenteorganisatie. Daarnaast zijn coalitieakkoorden openbaar en zijn ze ook bedoeld als een boodschap voor een groter publiek (aangeven welke afspraken er zijn gemaakt over het te voeren beleid). Hierdoor is het ook niet per se een goed beeld van wat er daadwerkelijk speelt in de gemeenteorganisatie. Het interviewen van iemand uit de gemeenteorganisatie geeft hier een beter beeld van. Het coalitieakkoord geeft dus slechts een beperkt en incompleet beeld van de *attitude* en *attentie* binnen de gemeenteorganisatie. In combinatie met het interview zorgt de documentenanalyse wel voor een completer beeld, de kracht van de documentenanalyse is dus vooral het aanvullende principe.

Een tweede punt kan gemaakt worden bij het interpreteren van de uitspraken uit de interviews en documenten. Deze interpretatie is uitgevoerd op basis van de aspecten van de dimensies van Europeanisering (*attentie* en *attitude*) en de strategieën van publieke entrepreneurs. Een overzicht van deze aspecten staat in tabellen 4.4.1, 4.4.2 en 4.4.3 in het methodologisch kader. Hieruit zijn de beoordelingen gekomen die terug te vinden zijn in de resultaten. De beoordeling en interpretatie van de auteur zijn nodig bij het bepalen welke uitspraken relevant zijn en op welke aspecten deze uitspraken betrekking hebben. Dit kan tot gevolg hebben dat bepaalde uitspraken onterecht buiten beschouwing blijven of niet betrekking hebben op het betreffende aspect. Uiteraard wordt dit grotendeels tegengegaan door de aspecten uitgebreid te behandelen in de theorie en de operationalisatie, en de analyse kritisch uit te voeren.

6.7.2 Verbeterpunten

Een verbetering voor volgend onderzoek dat in dezelfde trant wordt uitgevoerd, is het beter spreiden van geselecteerde gemeenten over bijvoorbeeld de subsidiebedragen per inwoner. Dat is nu ook gedaan, echter is door vooral praktische reden uiteindelijk een groep van gemeenten geïnterviewd die vrij hoog staan in de lijsten wat betreft ontvangen EU-subsidies. Daarnaast zou ook rekening kunnen worden gehouden met andere factoren die mogelijk de resultaten beïnvloeden, zoals de geografische ligging. Alhoewel dit minder van belang lijkt te zijn, is het niet onverstandig om de mogelijke variabelen zo veel mogelijk in de hand te houden en zo de resultaten van het onderzoek zo min mogelijk te laten beïnvloeden.

De beperkte omvang van dit onderzoek kan mogelijk de resultaten enigszins beïnvloeden. Zoals hierboven is beschreven, is wel gepoogd de gemeenten op bepaalde criteria te selecteren, maar is dit niet geheel perfect uitgevoerd. Ook als dat wel zo was, is het in de praktijk niet geheel mogelijk een perfecte selectie te creëren. Hierdoor speelt de omvang van het onderzoek wel een rol, vooral verbanden die niet heel duidelijk wel of niet aanwezig zijn, zijn gebaat bij een groter onderzoek. Wel is uit de interviews gebleken dat bepaalde algemene beelden terug te vinden zijn bij meerdere gemeenten. Dit geeft wel een goede indicatie dat dergelijke verbanden wel degelijk aanwezig zijn, ook in een groter verband met meer diverse gemeenten.

6.7.3 Onderzoeksagenda

Zoals al eerder vermeld leidt de omvang tot bepaalde beperkingen. Dit geldt ook voor het feit dat per gemeente slechts één persoon is geïnterviewd. Zeker als het gaat om het herkennen en onderscheiden van coalities, is het heel nuttig om meer verdiepend onderzoek te doen in één gemeenteorganisatie. Door de zienswijze van verschillende personen in de organisatie mee te nemen, is het mogelijk de beleidsopvattingen die leven bij grotere groepen te herkennen en te onderscheiden. Hierdoor is het mogelijk coalities waar te nemen en ook een beter beeld te krijgen van informele coalities. Veel van de gevonden coalities in dit onderzoek hebben vaak een formele structuur. De leden zijn bijvoorbeeld allemaal lid van een bepaalde werkgroep. Dat is logisch omdat die coalities makkelijker te herkennen zijn. Mogelijk worden hierdoor coalities die meer informeel van aard zijn over het hoofd gezien.

Naast het specifiek richten op één organisatie voor het onderzoeken van de strategieën van publieke entrepreneurs en coalities, is het ook aanbevolen om meer onderzoek te doen naar de rol van de EU in gemeenten. Dit onderzoek heeft gepoogd daar een bijdrage aan te leveren, maar er zijn nog veel andere onderwerpen op dit gebied die veel aandacht verdienen. Zoals ook al in de resultatensectie aangegeven is, zien gemeenten het belang van de EU niet alleen als een manier om extra financiering te verkrijgen. Ook op andere gebieden wordt de EU gezien als een organisatie die op één of andere manier invloed heeft op de gemeente of waar de gemeente van kan profiteren. Dit gaat bijvoorbeeld om de internationale profilering van de gemeenten en het delen van kennis over maatschappelijke problemen waar andere gemeenten in de EU ook mee te maken hebben.

Het is ook zeker van wetenschappelijk en maatschappelijke waarde om hierbij naar de rol van de publieke entrepreneur te kijken. Welke rol spelen hun netwerken bijvoorbeeld bij de internationale bekendheid van de gemeenten en de internationale uitstraling? En hebben publieke entrepreneurs een grote rol bij het oriënteren van de gemeente op de EU? En wat is die rol dan precies? Daarnaast kan gekeken worden naar wat beperkende factoren zijn bij gemeenten als het gaat om de EU, bijvoorbeeld de verplichting tot cofinanciering en het gebrek aan gespecialiseerde kennis op het gebied van de EU. Is het bijvoorbeeld mogelijk kleinere gemeente meer te betrekken bij de EU, ondanks de capaciteitsbeperkingen?

Literatuurlijst

- Adams, W. (2015). Conducting Semi Structured Interviews. In K. Newcomer, H Hatry, J. Wholey (Red.). *Handbook Of Practical Program Evaluation* (pp. 492-505). Hoboken, Verenigde Staten: John Wiley & Sons.
- Bernier, L. (2014). Public enterprises as policy instruments: the importance of public entrepreneurship. *Journal of Economic Policy Reform*, 17(3), 253–266.
- Bleijenbergh, I. (2015). *Kwalitatief onderzoek in organisaties* (2e ed.). Den Haag, Nederland: Boom Lemma.
- Börzel, T. (1999). Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain. *Journal of Common Market Studies*, 39(4), 389– 403.
- Brouwer, S., & Biermann, F. (2011). Towards Adaptive Management: Examining the Strategies of Policy Entrepreneurs in Dutch Water Management. *Ecology and Society*, 16(4), 0–100.
- Bulmer, S., & Burch, M. (2001). The Europeanisation of Central Government: The UK and Germany in Historical Institutional Perspective. In G. Schneider, M. Aspinwall (Red.). *The Rules of Integration: Institutional Approaches to the Study of Europe*. (pp. 73-100). Manchester, Verenigd Koninkrijk: Manchester University Press.
- De Coster, S. (2020, 25 februari). *Michel vindt geen MFK akkoord*. Geraadpleegd op 10 april 2020, van <https://www.vleva.eu/nl/economisch-beleid/eu-nieuws/michel-vindt-geen-mfk-akkoord>
- EURACTIV. (2020, 30 maart). *Von der Leyen to announce new post-virus economic ‘stimulus package’*. Geraadpleegd op 10 april 2020, van <https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/von-der-leyen-to-announce-new-post-virus-economic-stimulus-package/>
- EUREGIO. (2012). *De EUREGIO, dat zijn wij samen!* Geraadpleegd op 10 april van https://www.euregio.eu/sites/default/files/downloads/EUREGIO2020_nl.pdf
- Europa Nu. (z.j.). *Cohesiefonds*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.europa-nu.nl/id/vgb8kauhgays/cohesiefonds>
- Europese Commissie. (2019). *A modern EU budget rising to future challenges* (10.2761/904992). Geraadpleegd op 12 mei, van <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/factsheet-modern-eu-budget-future-challenges.pdf>
- Europese Commissie. (2020a). *Meerjarig financieel kader: planning van de EU-uitgaven*. Geraadpleegd op 10 april 2020, van <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/eu-budgetary-system/multiannual-financial-framework/>

- Europese Commissie. (2020b). *Financing the green transition: The European Green Deal Investment Plan and Just Transition Mechanism*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/01/14-01-2020-financing-the-green-transition-the-european-green-deal-investment-plan-and-just-transition-mechanism
- Ferreira, E., & Schmit, N. (2020, 18 maart). *The Coronavirus Response Investment Initiative and European Union Solidarity Fund support*. Geraadpleegd op 10 april 2020, van https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/newsroom/crri/nl_crri.pdf
- Guderjan, M. (2012). Local government and European integration—beyond Europeanisation. *Political Perspectives*, 6(1), 105-128.
- Guderjan, M. (2015). Theorising European Integration of Local Government – Insights from the Fusion Approach, *Local Government Studies*, 41(6), 937-955.
- Guderjan, M., & Miles, L. (2016). The fusion approach - applications for understanding local government and european integration. *Journal of European Integration*, 38(6), 637-652.
- Howell, K.E. (2004). Developing Conceptualisations of Europeanisation: A Study of Financial Services. *Politics*, 24(1), 20–25.
- Huitema, D., & Meijerink, S. (2010). Realizing water transitions: the role of policy entrepreneurs in water policy change. *Ecology and Society*, 15(2).
- Kern, K. & Burkeley, H. (2009). Cities, Europeanization and multi-level governance: Governing climate change through transnational municipal networks. *Journal of Common Market Studies*, 47(2), 309–332.
- Langhorst, A., & van Diemen, J. (2015). *Europese Subsidiewijzer 2014-2020*. Geraadpleegd op 10 april, van https://vng.nl/sites/default/files/publicaties/2015/europese_subsidiewijzer_20110928.pdf.
- Mintrom, M. & Norman, P. (2009). Policy entrepreneurship and policy change. *Policy Studies Journal*, 37(4), 649–667.
- Muller, J. (2015). *Europese subsidiekansen voor Nederlandse gemeenten: succesvol benut of kansrijk?* (Masterthesis).
- OP Oost. (z.j.). 2021-2027. Geraadpleegd op 18 maart 2020, van <https://www.op-oost.eu/2021-2027>
- Peeperkorn, M. (2020, 30 september). Crisis dreigt over Europese herstellmiljarden: ‘Kom van jullie fantasy island’. *de Volkskrant*. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/crisis-dreigt-over-europese-herstellmiljarden-kom-van-jullie-fantasy-island~b6ffc275c/>

- Peters, G. & Pierre, J. (2001). Developments in intergovernmental relations: towards multilevel governance. *Policy & Politics*, 29(2), 131–135.
- Rooij, R. D. (2002). The impact of the European Union on local government in the Netherlands. *Journal of European Public Policy*, 9(3), 447–467.
- Rosamond, B. E. N. (2007). European integration and the social science of EU studies: the disciplinary politics of a subfield. *International Affairs*, 83(2), 231–252.
- Sabatier, P. A. 1993. “Policy change over a decade or more”. In: P. Sabatier, H. Jenkins-Smith (Red.). *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. (pp. 13–39). Boulder, Verenigde Staten: Westview Press.
- Schramm, L. (2020, 25 februari). *EUIdeas | Frugals vs. friends of cohesion: The difficult negotiations on the EU's next Multiannual Financial Framework*. Geraadpleegd op 10 april 2020, van <https://euiideas.eui.eu/2020/02/25/frugals-vs-friends-of-cohesion-the-difficult-negotiations-on-the-eus-next-multiannual-financial-framework/>
- Teodoro, M.P. (2009). Bureaucratic Job Mobility and The Diffusion of Innovations. *American Journal of Political Science*, 53(1): 175–189.
- Vennix, J. (2016). *Onderzoeks- en interventiemethodologie* (6e ed.). Amsterdam, Nederland: Pearson.
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag, Nederland: Lemma.
- Wessels, W. (1997). An Ever Closer Fusion? A Dynamic Macropolitical View on Integration Processes. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 35(2): 267–299.
- Zerbinati, S. & Souitaris, V. (2005). Entrepreneurship in the public sector: a framework of analysis in European local governments. *Entrepreneurship & Regional Development*, 17(1), 43-64.
- Zerbinati, S. (2012). Multi-level Governance and EU Structural Funds: An Entrepreneurial Local Government Perspective. *Local Government Studies*, 38(5), 577-597.

Bijlage 1: Interviewguide

Introductie

- Voorstellen
- Onderwerp onderzoek
 - o Strategieën rond EU-subsidiebeleid in gemeenten
- Geluidsopname

Vragen

Attentie en attitude ten opzichte EU-subsidies

Attentie

1. Hoe zou u de bekendheid met de EU-subsidies beschrijven in uw gemeente?
2. Hoe zou u uw bekendheid met de mogelijkheden die EU-subsidies bieden beschrijven?
3. Hoe goed is men binnen de gemeente op de hoogte van welke activiteiten ondernomen moeten worden om in aanmerking te komen voor EU-subsidies?
4. Welke rol speelt u in het onder de aandacht brengen van EU-subsidies?

Attitude

5. Wat vindt men in de gemeente van EU-subsidieprogramma's?
6. Op welke manier draagt het bij aan de eigen beleidsdoelen van de gemeenten?
7. Op welke manier draagt het bij aan de onafhankelijke positie van de gemeente (ten opzichte van andere overheden)?
8. Op welke manier is het complementair aan de mogelijkheden die de gemeente zelf biedt op het gebied van financieringsmogelijkheden?

Strategieën publieke entrepreneurs

Directe strategieën

Het opbouwen van coalities

9. In hoeverre bestaat er een coalitie die op de hoogte is en positief is over EU-subsidies?
10. In hoeverre zitten daarin partijen van binnen en buiten de gemeente?

11. In hoeverre is deze coalitie van belang voor aandacht en *attitude* ten opzichte van EU-subsidies in de gemeente als geheel?
12. Op welke wijze helpt de kennis en vaardigheden van partijen in die coalitie ter bevordering van de *attentie* en *attitude*?

Ondersteunende strategie

Het opbouwen en managen van netwerken

13. Neemt u deel aan netwerken die relevant kunnen zijn voor EU-subsidies?
 - Op zowel lokaal niveau als daarboven
14. Hoe bent u actief binnen deze netwerken? Probeert u ook vertrouwen tussen partijen te creëren?
15. Heeft u wel eens een nieuw (in)formeel netwerk opgezet rond dit onderwerp?
16. Hoe heeft u dit gedaan?
17. Wat is volgens u het belang van deze netwerken voor het vormen van coalities?
 - Voor het zoeken naar potentiële medestanders
18. Hebben deze netwerken nog een ander belang, bijvoorbeeld als bron van informatie?

Het definiëren van problemen

19. Benadrukt u wel eens bepaalde aspecten van het beleid of probleem wanneer u iemand wilt betrekken of overtuigen?
20. Op welke manier doet u dit?
21. Wat is volgens u het belang hiervan?
 - Op het gebied van het betrekken van andere partijen in een coalitie
 - Bij het sturen op een (EU-subsidie) oplossing

Het verwerven van aandacht voor nieuw beleid

22. Op welke manieren zorgt u ervoor dat er aandacht komt voor EU-subsidies en het daar bijbehorende beleid?
23. Heeft u de voorkeur voor bepaalde manieren van aandacht verwerven, zodat die zorgen rond beleid wegnemen?
24. Welke manieren zijn dat?
 - Pilots
 - Indicatoren publiceren
 - Het geven van expert getuigenissen/ ander voorbeelden

25. Wat is het belang van het verwerven van aandacht voor coalities?

- Op het gebied van het betrekken van andere partijen

26. Is dit vooral van belang voor de bekendheid met EU-subsidies of ook voor de *attitude* ten opzichte van EU-subsidies?

Het verbinden van issues

27. Verbindt u wel eens problemen of beleid met elkaar dat oorspronkelijk niet met elkaar verbonden was?

28. Hoe doet u dit?

29. Waarom doet u dit wel/niet?

- Het verbinden van verschillende partijen in een coalitie?
- Het verbinden van oplossingen aan problemen

Afsluiting

30. Zijn er nog overige acties die u onderneemt en die nog niet aan bod zijn gekomen om meer aandacht en positievere *attitude* te krijgen?

31. Wilt u verder nog iets kwijt?

Bijlage 2: Coalitieakkoorden

Gemeente Amsterdam. (2018). *Een nieuwe lente en een nieuw geluid: Coalitieakkoord*.

Gemeente Apeldoorn. (2018). *De Kracht van Apeldoorn: Bestuursakkoord 2018-2022*.

Gemeente Bergen op Zoom. (2018). *Brug naar de toekomst: verbindend, eerlijk, vooruitstrevend. Coalitieakkoord 2018-2022*.

Gemeente Breda. (2018). *Lef en Liefde: Bestuursakkoord 2018-2022*.

Gemeente Emmen. (2018). *Collegeprogramma 2018-2022. Samen investeren!*

Gemeente Enschede. (2018). *Coalitieakkoord Enschede 2018-2022*.

Gemeente Hengelo. (2018). *Coalitieprogramma: Een programma voor Hengelo*.

Gemeente Meijerijstad. (2017). *Coalitieakkoord 2017-2022: Meijerijstad zijn we samen!*

Gemeente Súdwest-Fryslân. (2017). *SWF ontwikkelt en verduurzaamt*.

Gemeente Venlo. (2018). *Samen Venlo Veranderen: Coalitieakkoord 2018-2022*.

Gemeente Vlissingen. (2018). *Samen zijn we Vlissingen: Coalitieakkoord 2018-2022*.